

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas
Sociologijos ir socialinio darbo institutas

Milda Radzevičiūtė

Socialinės politikos studijų programa
Baigiamasis magistro darbas

**Migracijos krizės valdymo atvejo analizė:
nevyriausybinių organizacijų perspektyva**

Darbo vadovė: doc. dr. R. Brazienė

Vilnius
2023

Turinys

Santrauka	3
Summary	4
ĮVADAS.....	5
1. Migracija ir socialinė politika.....	8
1.1. Mokslinė migracijos reiškinių prieiga	8
1.2. Migracija kaip socialinės politikos iššūkis	12
2. Prieglobsčio politika ir tendencijos Lietuvoje.....	17
2.1. Prieglobstį reglamentuojanti teisinė bazė ir procedūros	17
2.2. Prieglobsčio prašytojų socialinės garantijos	20
2.3. Prieglobsčio prašytojai Lietuvoje: situacijos analizė 2001-2020 m.	23
3. 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje atvejo analizė	29
3.1. Nereguliarios migracijos srauto analizė: statistika ir tendencijos	29
3.2. Migracijos krizės valdymas: migracijos ir prieglobsčio teisės aktų pokyčiai	31
3.3. Hibridinės atakos diskursas ir visuomenės nuomonės formavimas	34
4. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo.....	38
4.1. Nevyriausybinių organizacijų ir socialinė gerovė	38
4.2. Nevyriausybinių organizacijų veikla migracijos (prieglobsčio) srityje.....	40
5. Teorinės dalies apibendrinimas.....	43
6. Empirinio tyrimo metodika	45
7. Empirinio tyrimo rezultatai.....	50
7.1. Probleminės 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje valdymo sritys.....	50
7.2. Probleminių migracijos krizės valdymo sričių vertinimas	65
IŠVADOS	77
Rekomendacijos.....	79
Naudota literatūra	81
PRIEDAI	86

Santrauka

Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, yra įsipareigojusi užtikrinti tarptautinę apsaugą, skaidrias prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūras ir atitinkamas priėmimo sąlygas apsaugos prašantiems trečiųjų valstybių piliečiams. Ilgą laiką Lietuva nebuvo patraukli migrantų ir prieglobsčio prašytojų atžvilgiu šalis, tad prieglobsčio sistema veikė sąlyginai sklandžiai ir buvo pajėgi susidoroti su gana tolygiu jai tenkančiu krūviu. Tačiau 2021 m. situacija, kuomet Lietuva susidūrė su netikėta ir neįprasta prieglobsčio prašytojų antplūdžio per Lietuvos ir Baltarusijos sieną situacija, paskatino atsakingas institucijas peržiūrėti taikomą prieglobsčio politiką ir priimti atitinkamus sprendimus. Nepaisant to, jog situacijos suvaldymui buvo pasitelkti ir nevyriausybinių sektoriaus resursai, valstybės pasirinkta migrantų atgrasymo strategija ir hibridinės atakos naratyvas pagrįstai kėlė viešas diskusijas dėl žmogaus teisių užtikrinimo spragų saugumizuoto krizės valdymo atveju.

Šiame darbe **mokslinė problema** formuluojama klausimu, kaip užtikrinti subalansuotą valstybės saugumo ir žmogaus teisių standarto lygį sprendžiant migrantų-prieglobsčio prašytojų krizę?

Tyrimo objektas: 2021 m. dirbtinai sukeltos migrantų-prieglobsčio prašytojų, neteisėtai kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną iš Baltarusijos pusės, krizės valdymo atvejis.

Tyrimo tikslas: atskleisti valstybės saugumo ir pagarbos žmogaus teisėms suderinamumo problematiką ir galimybes migracijos krizės kontekste bei pateikti tobulinimo pasiūlymus.

Tyrimo tikslo įgyvendinimui suformuluoti penki darbo uždaviniai, taikyti teisės aktų, mokslinės ir publicistinės literatūros, statistinių duomenų, žiniasklaidos monitoringo, visuomenės nuostatų tyrimų, teminės dokumentų analizės ir kokybinio ekspertų interviu tyrimo metodai.

Tyrimo rezultatai: atlikus dviejų etapų empirinį tyrimą, remiantis nevyriausybinių organizacijų perspektyva, identifikuotos probleminės 2021 m. migracijos krizės valdymo sritys, konstatuota, jog šios situacijos atveju nepavyko užtikrinti atitinkamo pagarbos žmogaus teisėms ir orumui standarto, bei, remiantis NVO patirtimi ir ekspertų vertinimu, suformuotos rekomendacijos palankiau žmogaus teisių aspektu subalansuotų krizių valdymo strategijoms. Svarbiausios jų siejamos su požiūrio į žmogaus teises, viešosios komunikacijos, pasiruošimo ekstremalioms situacijoms, resursų mobilizavimo bei ilgalaikės strategijos klausimais.

Raktiniai žodžiai: migracijos krizė, pabėgėliai, prieglobsčio politika, nevyriausybinių organizacijų, žmogaus teisės, valstybės saugumas

Summary

As a member of the European Union, Lithuania is committed to ensuring international protection, transparent asylum application processing procedures and appropriate reception conditions for third-country nationals requesting protection. For a long time, Lithuania was not an attractive country for migrants and asylum seekers, so the asylum system functioned smoothly and was able to cope with an even load. However, in 2021 the situation, when Lithuania faced an unexpected and unusual situation flow of asylum seekers arriving across the Lithuanian-Belarusian border, prompted the responsible institutions to review the asylum policy and take appropriate decisions. Despite the fact that non-governmental organizations were involved in solving this crisis situation, the state's strategy of deterring migrants and the narrative of a hybrid attack reasonably raised public debates about gaps in the provision of human rights in the case of securitized crisis management.

Research problem: how to ensure a balanced level of state security and human rights standard in solving the crisis of migrants-asylum seekers?

Research object: the case of managing the crisis of artificially created migrants-asylum seekers who illegally crossed the state border of Lithuania from the Belarusian side in 2021.

The aim: to reveal the problems and possibilities of the compatibility of state security and respect for human rights in the context of the migration crisis and present suggestions for improvement.

For the implementation of the research goal, five tasks were formulated; legal acts, scientific and journalistic literature, statistical data, media monitoring, public opinion research, thematic document analysis and qualitative expert interview research methods were applied.

Findings of the study: after conducting a two-stage empirical study, based on the perspective of non-governmental organizations, problematic issues of migration crisis management in 2021 were identified. It was established that in this situation it was not possible to ensure the appropriate standard of respect for human rights and dignity. Based on the experience of NGOs and the assessment of experts, recommendations were made for crisis management strategies with a more favorable aspect of human rights. The most important of them are associated with issues of attitude to human rights, public communication, preparation for emergency situations, resource mobilization and the need for a long-term strategy.

Key words: migration crisis, refugees, asylum policy, non-governmental organizations, human rights, state security

ĮVADAS

Temos aktualumas. Gyventojų migracija – ne tik kasdienis, įprastas ir nuo seno žmonijai būdingas reiškinys, bet ir viena esminių su globalizacijos procesais siejamų problemų. Intensyvi ir netolygi gyventojų migracija iššūkius kelia ne tik imigrantus priimančioms ar gausių emigrantų srautų netenkančioms valstybėms, bet ir lemia įvairius socialinių ir ekonominių procesų pokyčius globaliu mastu. Dėl migracijos reiškiniams būdingo dinamiškumo, kompleksiško bei sudėtingumo, migracija kaip tyrinėjimo objektas analizuojama įvairių sričių akademikų darbuose, tarp jų – ir socialinės politikos tyrimo lauke, kadangi gali būti laikoma vienu iš šiuolaikinės gerovės valstybės iššūkių. Emigracijos ir imigracijos srautai ne tik gali lemti netolygaus darbo jėgos pasiskirstymo ar socialinių išmokų problemas, bet ir paskatinti naujų socialinės politikos sprendimų paieškas, kuomet socialinių garantijų prieinamumas panaudojamas kaip migraciją skatinančios arba stabdančios reguliavimo priemonės.

Nors ilgą laiką Lietuvoje migracijos problemos aktualiomis laikytos tik emigracijos ir mažėjančio gyventojų skaičiaus kontekste, 2021 m. situacija, kuomet per itin trumpą laiką ženkliai išaugo iš Baltarusijos į Lietuvą bandžusių patekti ir patekusių nereguliarių migrantų srautas, privertė peržvelgti Lietuvos imigracijos politikos procesus ir atsigręžti į imigrantų-pabėgėlių problematiką. Tokia situacija valstybinėms institucijoms ir joms talkinusioms nevyriausybinėms organizacijoms sukėlė daugybę naujų iššūkių ir pareikalavo visapusiško susitelkimo šiai krizinei situacijai suvaldyti. Nors šalies politikai, aktyviai komunikavę apie migraciją kaip hibridinės Baltarusijos atakos priemonę bei taikiusi migrantų atgrasymo ir apgrėžimo praktiką, aktyviai skatinusi migrantų savanorišką grįžimą į kilmės valstybes, 2021 m. pabaigoje konstatavo su šia migracijos krize efektyviai susitvarkiusi, viešojoje erdvėje, nors ir nedrąsiai, keltas klausimas, ar, susikoncentravus į hibridinės atakos naratyvą ir valstybės saugumo klausimus, migrantų atžvilgiu buvo išlaikyta adekvati pagarba žmogaus teisėms ir orumui? Aktyviau žmogaus teises gynę asmenys ir organizacijos politikų „puse lūpų“ buvo vadinami prieš valstybę veikiančiais subjektais, į jų argumentus nenorėjo įsiklausyti ir žiniasklaidos priemonės, sustiprėjo ir neigiamos visuomenės nuostatos nepažinių kultūrų pabėgėlių ir migrantų atžvilgiu. Vis dėlto, sprendžiant valstybinio masto problemas, yra itin svarbu ne tik jas lokaliai užkardyti, bet ir reflektuoti priimtus sprendimus, o išmoktas pamokas pritaikyti sprendžiant ateities iššūkius. Taigi šio baigiamojo magistro darbo atveju **mokslinė problema** formuojama klausimu, **kaip užtikrinti subalansuotą valstybės saugumo ir žmogaus teisių standarto lygį sprendžiant migrantų-prieglobsčio prašytojų krizę?**

Įvertinus tai, jog 2021 m. migracijos situacija buvo vienas pirmųjų atvejų Lietuvoje (apart Covid-19 pandemijos valdymo), kuomet vyriausybiniis ir nevyriausybiniis sektoriai suvienijo pajėgas

sprendžiant valstybinio masto problemą – valstybinės institucijos operatyviniame krizės valdymo lygmenyje pasitelkė ir didžiąsias Lietuvos nevyriausybinės organizacijas, o šios savo ruožtu atliko itin reikšmingą vaidmenį užtikrinant bazinius ir humanitarinius atvykusių migrantų poreikius, šiame darbe nuspręsta akcentuoti ir išsamiau panagrinėti būtent nevyriausybinių organizacijų patirtį. Dėl šios priežasties išsamesniam krizės valdymo atvejo vertinimui pasirinkta nevyriausybinių organizacijų perspektyva. Migracijos procesų keliami iššūkiai akademinėje literatūroje nagrinėjami įvairiais aspektais. Migracijos reiškinių bandoma klasifikuoti ir aiškinti migracijos teorijomis bei modeliais (Massey ir kt., 1993; Borjas, 1999; King, 2012; Mavroudi, Nagel, 2016; Kasnauskienė, 2005; Štreimikienė ir kt., 2016; Gečienė-Janulionė, 2018). Tarptautinės apsaugos, žmogaus teisių ir migrantų-prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų problematika nagrinėjama teisininkų darbuose (Biekša, Siniovas, 2013; Biekša, Samuchovaitė, 2012; Kamarauskaitė, 2014; Ivankevičiūtė, 2014; Jakulevičienė, Biekša, 2013; Biekša, Ivašauskaitė, 2021). Socialinės politikos kontekste svarbi migracijos kaip socialinės politikos iššūkio problematika (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012; Barrett, Maitre, 2011; Gečienė-Janulionė, 2018; Atac, Rosenberger, 2018) ir imigrantų-prieglobsčio prašytojų/gavėjų socialinių teisių apsauga bei socialinė integracija (Blau, 1960; Rimašauskaitė, 2013; Kamarauskaitė, 2014; Seeleib-Kaiser, 2019; Žibas, Platačiūtė, 2017; Skučienė, Poškus, Kazakevičiūtė, 2022). O taip pat nagrinėjamas ir nevyriausybinių organizacijų vaidmuo sprendžiant gerovės valstybei kylančius iššūkius (Žalimienė, Rimšaitė, 2007; Šilinskytė, 2013; Acus, 2018; Vorevičienė, 2018).

Tyrimo objektas: 2021 m. dirbtinai sukeltos migrantų-prieglobsčio prašytojų, neteisėtai kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną iš Baltarusijos pusės, krizės valdymo atvejis.

Tyrimo tikslas: atskleisti valstybės saugumo ir pagarbos žmogaus teisėms suderinamumo problematiką ir galimybes migracijos krizės kontekste bei pateikti tobulinimo pasiūlymus.

Tyrimo tikslo įgyvendinimui keliami šie **baigiamojo darbo uždaviniai:**

1. Išanalizuoti mokslinę migracijos reiškinių prieigą ir sąsajas su socialine politika;
2. Atskleisti prieglobsčio politikos principus bei prieglobsčio prašytojų tendencijas Lietuvoje 2000-2020 m.;
3. Išanalizuoti 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje atvejo specifiką;
4. Išanalizuoti nevyriausybinių organizacijų vaidmenį bei svarbą veikiant socialinės politikos ir migracijos reiškinių sandūroje;
5. Remiantis nevyriausybinių organizacijų perspektyva, atskleisti problemines 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje valdymo sritis.

Darbe taikomi tyrimo metodai: teisės aktų, mokslinės ir publicistinės literatūros, statistinių duomenų, žiniasklaidos monitoringo ir visuomenės nuostatų tyrimų analizė; teminė dokumentų analizė; kokybinis ekspertų interviu.

Darbo struktūra: įvadas, teorinė darbo dalis (1-5 darbo skyriai), empirinio tyrimo metodika, empirinio tyrimo rezultatai (7 skyrius), išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, 9 priedai. Bendroji darbo apimtis (su priedais) – 108 psl.

1. Migracija ir socialinė politika

1.1. Mokslinė migracijos reiškinio prieiga

Socialinių mokslų srityje plačiąja prasme migracijos sąvoka yra vartojama visų rūšių gyventojų judėjimui iš vienos geografinės lokacijos į kitą apibūdinti (Mavroudi, Nagel, 2016). Vieningo ir visuotinai pripažinto migracijos ir migranto apibrėžimo nėra, tad tarptautinės organizacijos bei nacionalinės vyriausybės taiko savo priimtas sąvokas. Jungtinių Tautų ekonomikos ir socialinių reikalų departamentas (UN, 2022, p. 7) tarptautiniu migrantu laiko „bet kurį asmenį, kuris pakeičia savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę“. Tuo tarpu Tarptautinė migracijos organizacija (IOM, 2019) žodį „migrantas“ vartoja kaip skėtinę sąvoką – tai asmuo, kuris dėl įvairių priežasčių laikinai ar visam laikui išvyksta iš įprastinės gyvenamosios vietos savo gimtojoje šalyje ar išvyksta į kitą šalį, laikinai ar visam laikui, dėl įvairių priežasčių. Šis terminas apima įvairias žmonių kategorijas, tokias kaip darbuotojai migrantai, tarptautiniai studentai, pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai ir kita.

Nors vieningos migracijos sąvokos sampratos nėra, migracijos reiškinį dažnai bandoma klasifikuoti pagal įvairias dimensijas, dažniausios jų – trukmės, erdvės-krypties, pasirinkimo, tikslo ir teisėtumo (King, 2012; Mavroudi, Nagel, 2016). Trukmės dimensijos prasme migracija gali būti skirstoma į kasdienę (pvz., miestas-kaimas), sezoninę (pvz., studijų ar sezoninio darbo tikslu), laikiną ir nuolatinę migraciją. Erdvės-krypties dimensija dažnai taikoma kalbant apie vidinę, kuomet judėjimas vyksta valstybės viduje ir išorinę (tarptautinę), kuomet gyventojai persikelia iš vienos valstybės į kitą, migraciją; šios dimensijos plotmėje taikomos imigracijos (kitos valstybės piliečių atvykimas į šalį) ir emigracijos (piliečių išvykimas iš šalies) sąvokos, o taip pat – repatriacija (grįžimas į tėvynę vėl tampant piliečiu, pvz., tremtinių, išėivių ar belaisvių asmenų). Pagal pasirinkimo (laisvės) dimensiją migracija yra išskiriama į savanorišką ir priverstinę (pvz., dėl ginkluotų konfliktų, ekologinių katastrofų ar kitų *force majeure* aplinkybių). Kalbant apie migracijos tikslus, priežastys, lemiančios gyventojų judėjimą, yra vadinamos traukos ir stūmos veiksniais. Tuo tarpu teisėtumo dimensija tarptautinę migraciją skiria į teisėtą (legalią), kuomet valstybių sienos yra kertamos laikantis nustatytų taisyklių bei pateikiant reikalingus kelionės dokumentus ir neteisėtą (nelegalią), kuomet valstybių sienas bandoma kirsti neleistinose vietose ir/ar neturint reikalingų kelionės dokumentų. Nors nelegalios migracijos (*illegal migration*) terminas yra gana plačiai paplitęs ir vartojamas tiek tarptautinėje erdvėje, tiek Lietuvoje, Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro biuro parengtose gairėse (UNHCR, 2018) „nelegalaus migranto“ sąvoka yra kritikuojama kaip netiksli, neteisinga teisine prasme, nekorektiška ir diskriminuojanti atvykstančius asmenis, todėl yra siūloma ją keisti „nereguliaraus migranto“ (*irregular migrant*) arba „migranto be dokumento“

(*undocumented migrant*) terminais. Toliau šiame magistro darbe bus laikomasi šios UNHCR rekomendacijos terminų taikymui.

Migracijos reiškinys, pasižymintis dimensijų gausa, sudėtingumu, kompleksiskumu ir įvairialypiškumu, nuo seno buvo įvairių disciplinų tyrinėjimo objektu. Nors dažniausiai migracijos klausimai yra nagrinėjami geografo, sociologo bei ekonomistų darbuose, vis tik kompleksiniam šio reiškinio suvokimui reikalingas platesnis ir kitų sričių, tokių kaip socialinės psichologijos, antropologijos, istorijos, demografijos, teisės, politikos mokslų, o taip pat ir literatūros, medijų ir kultūrologijos studijų specialistų įsitraukimas, kadangi kiekviena atskira disciplina papildo bendrą migracijos tyrimų lauką savita akademinė tradicija bei unikaliais duomenų tipais (King, 2012).

Vis tik, migracijos procesų įvairovė ir sudėtingumas lemia tai, jog migracijos reiškinys nėra ir negali būti aiškinamas vieningomis teorijomis. Nors skirtingi migracijos modeliai iš esmės siekia to paties tikslo – paaiškinti tarptautinės migracijos radimosi priežastis, jie remiami radikaliai skirtingomis prielaidomis, sąvokomis ir duomenimis (Massey ir kt., 1993). Ankstyvieji bandymai išskirti migracijos teorijas lėmė jų ribotumą ir tarpusavio sąsajų trūkumą, dėl to kartais yra teigiama, jog migracijos procesų teorizavimas yra gana paviršutiniškas (King, 2012). Naujesni bandymai suderinti indukcinio ir dedukcinio tyrimų metodus leido migracijos teorijas priartinti ir prie šiuolaikinio pasaulio aktualijų, tačiau tokios teorijos taip pat yra sąlyginės, kadangi padeda paaiškinti tik pavienius ir specifinius migracijos tipus, tokius kaip, pvz., aukštos kvalifikacijos darbuotojų, pensinio amžiaus gyventojų, klimato kaitos pabėgėlių migraciją (King, 2012). Dėl šios priežasties toliau bus glaustai apžvelgiami tik pagrindiniai migracijos teorijų modeliai, siekiantys identifikuoti aplinkybes, skatinančias palikti kilmės šalį; socialines struktūras, lengvinančias arba ribojančias migraciją; grįžtamąjį poveikį, kurį produkuoja arba redukuoja socialinės struktūros bei individo įtaką šioms struktūroms (King, 2012; Kasnauskienė, 2005; Štreimikienė ir kt., 2016).

Vienu pirmųjų bandymų teorizuoti migracijos procesą laikomas kartografo Ernesto Džordžo Ravenšteino 1885 m. tyrimas, kurio metu, remdamasis 1881 m. Anglijos ir Velso gyventojų surašymo duomenimis, jis nustatė, jog migracijos procesai priklauso nuo atstumo, gyventojų skaičiaus ir tankumo (Kasnauskienė, 2005). E. Dž. Ravenšteinas taip pat išskyrė esminius migracijos dėsningumus, kuriais remiantis plėtoti vėlesni migracijos tyrimai. Tiesa, atsižvelgiant į tyrimo duomenų specifiką, šie dėsniai labiau tinkami aiškinant vidinės migracijos reiškinius (King, 2012). Pagrindiniai Ravenšteino dėsniai buvo šie (Kasnauskienė, 2005; King, 2012):

1. Gyventojai daugiausia migruoja trumpais atstumais; ilgesnius atstumus renkasi norėdami pasiekti didžiuosius pramonės ir prekybos centrus;
2. Daugiausia migruojama iš agrarinių, kaimiškų teritorijų į urbanizuotas, pramonines zonas;
3. Didžiųjų miestų augimą migracija skatina labiau nei natūralusis gyventojų prieaugis;

4. Migracija intensyvėja augant pramonės, verslo ir transporto sektoriams;
5. Kiekvienas migracijos srautas sukuria ir priešingos krypties migracijos srautą;
6. Moterys yra labiau linkusios migruoti nei vyrai trumpesniais atstumais šalies viduje, tuo tarpu vyrai dominuoja tarptautinės migracijos srautuose;
7. Pagrindinės migracijos priežastys yra ekonominės – žmonės migruoja siekdami geresnių materialinių sąlygų.

Kiek vėliau E. Dž. Ravenšteino teorija buvo papildyta dar vienu nepriklausomu kintamuoju, lemiančiu migracijos lygį: paklausa darbui. Ši papildoma dedamoji leido aiškinti migracijos priežastis atsižvelgiant į ekonomikos pusiausvyros pažeidimą, nulemiamą netolygaus gyventojų ir ekonominių galimybių pasiskirstymo tam tikruose pasaulio regionuose (Kasnauskienė, 2005).

Vis tik, intensyvėjant gyventojų mobilumui, ilgojo laikotarpio migracijos modeliai tampa vis mažiau aktualūs, tad jų vietą užima trumpojo laikotarpio bei cirkuliuojančio mobilumo modeliai. Viena tokių krypčių – *ekologinės teorijos*, aiškinančios migraciją visuomenės lygiu. Svarbiausios šios teorijos prielaidos yra pusiausvyra tarp gyventojų skaičiaus, visuomenės struktūros, technologijų ir aplinkos (Kasnauskienė, 2005). Kitaip tariant, visuomenės struktūros, aplinkos ar technologijų pokyčiai padidina arba sumažina gyventojų skaičių. Nors natūralūs demografiniai procesai – gimstamumas ir mirtingumas – gali atkurti pažeistą pusiausvyrą, gyventojų migracija yra greičiausias ir efektyviausias būdas. Įvykus reikšmingiems pokyčiams, gyventojų persiskirstymas vyksta tol, kol pasiekama nauja pusiausvyra tarp didesnių ir mažesnių galimybių vietovių. Ekologinis modelis yra plačiai naudojamas migracijai iš kaimų į miestus aiškinti – žemės ūkio modernėjimas ir mažėjančios užimtumo galimybės kaimiškose vietovėse bei tuo pat metu vykstanti gamybos plėtra ir miestų augimas skatina migraciją iš regionų į urbanizuotas teritorijas. Tas pats modelis gali būti pritaikytas ir priešingos krypties – iš miesto į kaimą – migracijai aiškinti.

Kita migracijos procesų aiškinimo kryptis – *stūmos ir traukos teorija*, paremta žmogaus racionalumu ir gebėjimu priimti gerai apgalvotus sprendimus. Šioje teorijoje išskiriamos keturios pagrindinės sprendimą migruoti lemiančios veiksnių grupės (King, 2012): 1) stūmos ir traukos veiksniai, susiję su išvykimo vieta; 2) stūmos ir traukos veiksniai, susiję su atvykimo vieta; 3) kliūtys, kylančios migruojant; 4) asmeniniai veiksniai. Stūmos ir traukos veiksniais, susijusiais su išvykimo ir atvykimo vietomis, gali būti įvardijamos užimtumo galimybės, pragyvenimo lygis, kalba ir kultūra, klimato sąlygos. Kliūtys, kylančios migruojant, gali būti tiek fizinės (gamtinės sąlygos), tiek politinės (valstybių taikoma migracijos politika) (Kasnauskienė, 2005). Prie asmeninių veiksnių priskiriama potencialaus migrantų ir jo šeimos charakteristika įvairiais pjuviais. Vis tik, visi traukos ir stūmos veiksniai gali būti vertinami labai skirtingai ir subjektyviai kiekvienu atskiru migracijos atveju. Papildomai stūmos ir traukos teorija remiama prielaida, jog bet kuris sprendimas migruoti susideda

iš dviejų etapų – visų pirma žmogus patiria nepasitenkinimą esama aplinka, o tuomet, atsiradus norui migruoti, pradeda vertinti migracijos galimybes ir būsimas sąlygas (Kasnauskienė, 2005). Konkretaus žmogaus judėjimo potencialo lygio ir patiriamo streso sąveika nulemia galutinį sprendimą migruoti.

Viena seniausių ir geriausiai žinomų *neoklasikinė migracijos teorija* sujungia bendrus, visuomeninius migracijos veiksnius ir individualią elgseną. Pagal šią teoriją, migraciją lemia netolygus geografinis kapitalo ir darbo pasiskirstymas, aiškiausiai matomas kaip darbo užmokesčio ir gyvenimo lygio skirtumai. Darbo pasiūlos stūma ir jo paklausos trauka skatina migraciją, tačiau individualius sprendimus migruoti priima racionaliai mąstantys rinkos dalyviai, kurių siekis yra pagerinti asmeninį gyvenimo lygį. Šios teorijos rėmuose taip pat yra taikomas modelis, paremtas prielaida, jog migracija yra ekonominių galimybių atsakas – ekonominiai stimulai ypač skatina migraciją (Massey ir kt., 1993, Kasnauskienė, 2005; King, 2012).

Iš neoklasikinės migracijos teorijos kilo ir kita – *naujoji ekonominė migracijos teorija*, pabrėžianti migrantų namų ūkių vaidmenį migracijos procese (King, 2012). Joje taip pat nagrinėjami makroveiksniai: vietinių rinkų nepastovumas bei nesėkmės, pragyvenimo rizikos draudimo trūkumas, kredito nepasiekiamumas, emigrantų piniginės perlaidos (Kasnauskienė, 2005). Ši teorija kaip pagrindinę migracijos priežastį įvardina tikėtinų pajamų kitoje šalyje ir rizikos keliaujant santykį (Massey ir kt., 1993), tačiau galutinis sprendimas migruoti suvokiamas ne kaip pavienio individo, bet kaip bendra viso namų ūkio (šeimos) strategija.

Sprendimų migruoti priėmimo teoriją sudaro keturios nuosekliai viena iš kitos išplaukiančios sudedamosios dalys (Kasnauskienė, 2005):

1) galimybės – prieš priimant sprendimą migruoti, individas visų pirma tam turi turėti fizines (asmeninė situacija; palanki tikslo valstybės imigracijos politika) bei psichologines (migracijos idėja asmeniui turi būti priimtina) galimybes;

2) motyvai – potencialus migrantas turi turėti asmeninį motyvą-priežastį migruoti; tokie motyvai gali būti itin įvairūs, dažniausiai tai yra didesnių pajamų siekis, bet gali būti ir šeimos susijungimo, religinės ar politinės laisvės, savirealizacijos, sveikatos, klimato, poilsio galimybės ir kitos priežastys;

3) lūkesčiai – potencialus migrantas turi tikėti, jog migracija padės pasiekti numatytą tikslą;

4) stimulai – dabartinės ir būsimos gyvenamųjų vietų specifinės charakteristikos, kurios gali turėti teigiamą ar neigiamą įtaką priimant sprendimą migruoti (panašiai kaip ir traukos-stūmos veiksniai); reikšmingiausi – ekonominiai ir šeimos, tačiau taip pat gali būti labai įvairūs.

Socialinio tinklo teorija migraciją apibrėžia kaip gerai organizuotą visuomeninių ryšių derinį, kuriuo seniau emigravę asmenys keičiasi informacija su potencialiais migrantais. Per šiuos ryšius būsimiems migrantams teikiama finansinė, darbo ar būsto paieškos, kelionės maršruto ir pan. pagalba.

Tai palengvina migracijos procesą, todėl naudojantis bendruomenės ryšiais sumažinami migracijos kaštai bei rizika (Kasnauskienė, 2005).

Atskiro paminėjimo vertas yra ir neteisėtos (nelegalios) migracijos reiškinys, kuris viešajame diskurse dažnai apibrėžiamas kaip problema, tačiau nėra pakankamai teorizuotas. Viena iš priežasčių, galimai lėmusių išsamesnių mokslinės prieigos paieškų trūkumą, gali būti tai, jog neteisėta migracija dažnai yra suvokiama supaprastintai – tai reiškinys, kuomet yra pažeidžiamas valstybinis teisinis-institucinis reguliavimas, tad iš principo gali būti lyginamas su bet kuria kita neteisėta ekonomine veikla, pvz., kontrabandiniu prekių gabenimu (Baldwin-Edwards, 2008). Neteisėtos imigracijos reiškinys gali būti skirstomas į keturias pagrindines formas: neteisėtas atvykimas, atvykimas sukčiaujant (pvz., klastojant kelionės dokumentus), kelionės dokumentuose (vizose) numatytų terminų nepaisymas (viršijimas) ir kelionės dokumentuose nustatytų sąlygų pažeidimas (Papademetriou, 2005).

Nors bandymų aiškinti migracijos procesus per įvairias teorijas ir modelius literatūroje yra apstu, vis dėlto šie mėginimai neapima atskirų valstybių taikomų migracijos politikos modelių, tiesiogiai lemiančių gyventojų sprendimus ir galimybes migruoti viena ar kita kryptimi. Be to, dažnai neatsižvelgiama ir į paprasčiausio laisvės ar noro tobulinti savo sugebėjimus, pažinti pasaulį siekius, o taip pat klasikinės teorijos migracijos procesą linkusios laikyti racionalių ir sąmoningų individo pasirinkimu per mažai dėmesio skiriant priverstinės migracijos ir saugumo siekio klausimams. Svarbu ir tai, jog pasauliui globalėjant, o šiuolaikiniam žmogui – mobilėjant, migracijos procesai įgauna vis įvairesnių formų ir atspalvių, tad norint įtraukti visus migracijos proceso kintamuosius, būtų reikalingas ypač sudėtingas modelis.

1.2. Migracija kaip socialinės politikos iššūkis

Kaip teigia A. Guogis (Guogis, 2000, p. 5), žmogaus socialinei raidai būtina galimybė pasirinkti tris svarbiausius dalykus – ilgai ir sveikai gyventi, įgyti žinių ir bei apsirūpinti ištekliais normaliam gyvenimo lygiui pasiekti. Nesant šių pagrindinių dalykų, apribojamos ir kitų dalykų pasirinkimo galimybės. Tačiau įvairiais gyvenimo etapais žmogus susiduria su tam tikromis rizikomis, kurios apriboja individo pasirinkimo laisvę (žmogus tampa ligoniu, neįgaliuoju, bedarbiu, senjoru ar laukiasi kūdikio). Tokiais atvejais individui yra reikalingos visuomenėje priimtoms socialinės pagalbos priemonės. Iš šio poreikio formuojasi socialinės apsaugos sistema, suvokiama kaip valstybės nustatytų socialinių ekonominių priemonių visuma, teikianti gyvenimui reikalingų lėšų ir paslaugų šalies gyventojams, kurie dėl įstatymų numatytų priežasčių negali apsirūpinti iš darbo ir kitokių

pajamų arba yra nepakankamai aprūpinti (Guogis, 2000, p. 6), žinomiausia ir priimtinausia socialinės apsaugos priemonė – socialinis draudimas.

Už valstybinį socialinės apsaugos srities valdymą atsakinga politikos kryptis – socialinė politika, kuri gali būti suprantama kaip piniginių išmokų ir paslaugų perskirstymas atsižvelgiant į gaunamų pajamų dydį ir jų praradimą arba nemokamą socialinių paslaugų teikimą nepakankamai aprūpintiems piliečiams (Guogis, 2000, p. 6). Tačiau socialinės politikos įgyvendinimas neapsiriboja tik ekonominiu pajamų perskirstymu tarp atskirų socialinių grupių, tad tikslingiau būtų socialinę politiką suvokti kaip priemonių/institucijų visumą, apsaugančią individą nuo socialinės rizikos (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012, p. 21) Tradiciškai socialinė politika apima socialinę apsaugą, darbo rinkos politiką, būsto politiką, švietimo ir sveikatos apsaugą. Europos Sąjungos lygmens socialinė politika suvokiama kaip su bendrosios rinkos veikimu susijusių sričių, tokių kaip darbo teisė, darbo saugos reikalavimai, socialinės darbuotojų migrantų teisės ir lyčių lygiateisiškumas, reguliavimas (Dromantienė, Česnuitytė, 2011) bei socialinės politikos idėjų ir požiūrių į socialinį teisingumą sklaida. Tuo tarpu 2017 m. paskelbtas Europos socialinių teisių ramstis (European Commission, 2017), sudarytas iš 20 pagrindinių į tris sritis – lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti, tinkamos darbo sąlygos, socialinė apsauga ir įtrauktis – suskirstytų principų dar labiau išplėtoja bendrąją ES socialinės politikos kryptį.

Vienas pagrindinių bendrųjų socialinės apsaugos ir politikos tikslų yra gerovės valstybė, tačiau jos koncepcija yra sunkiai apibrėžiama. Bendrąja prasme gerovės valstybė gali būti suvokiama kaip valstybės įsipareigojimas išsaugoti tam tikrą minimalų gerovės lygį savo piliečiams. Platesnė samprata – gerovės valstybė kaip valstybės įsipareigojimas garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą, kuris suteikiamas ne kaip labdara, o kaip socialinė teisė per socialinę ir sveikatos apsaugą, socialines paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012, p. 20). Gerovės valstybę sudaro valstybės institucijų visuma – socialinė politika, kurioje svarbią vietą užima socialinės apsaugos sistema, susidedanti iš socialinės paramos ir socialinio draudimo, taip pat švietimo sistema ir piliečių saugumą garantuojančios institucijos. Minėtų institucijų tikslas yra sumažinti visas nelygybės formas (pajamų, socialinę, lyčių), sudaryti lygias galimybes visiems šalies piliečiams nepriklausomai nuo jų lyties, amžiaus, neįgalumo, rasinės, etninės, religinės ar kitokios priklausomybės ir užtikrinti socialinį-ekonominį saugumą visiems šalies gyventojams (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012).

Nors gerovės valstybės idėja gali būti suvokiama ir kaip socialinės raidos stadija, visuomenės tipas ar gyvenimo būdas, aiškinamas individo elgesiu visuomenėje (Guogis, 2000), socialinės politikos moksluose pagrindiniai gerovės valstybės modeliai yra skiriami pagal politologinę kryptį. *Liberalusis gerovės valstybės modelis* pirmenybę teikia rinkai – valstybė savo piliečiams garantuoja

tik minimalią paramą, todėl gyventojai yra skatinami aktyviai dalyvauti rinkoje ir patys užsitikrinti pragyvenimą bei gerovę (Guogis, 2000). *Socialinis-demokratinis modelis* pirmenybę teikia valstybei, kuri prisiima didžiausią atsakomybę užtikrinti kiekvienam piliečiui materialinę gerovę – palaiko užimtumą, tenkina individo poreikius, moka pašalpas (Guogis, 2000). Toks gerovės valstybės modelis skatina universalumą ir lygybę nepriklausomai nuo gyventojų rasės, lyties ar šeimyninės padėties. *Konservatyvusis-korporatyvinis modelis* yra tarpinis aukščiau aptartų modelių variantas – čia individo gerovė priklauso nuo tradicinės šeimos konstrukto, o valstybė socialines paslaugas teikia tik šeimos nariams nebepajėgiant susitvarkyti su socialiniais iššūkiais (Guogis, 2000). Tačiau realybėje idealūs gerovės valstybės tipai neegzistuoja, atskirų valstybių socialinės politikos kryptys dažnai pasižymi mišriais modeliais su stipriau išreikštomis vieno ar kito modelio charakteristikoms.

Gerovės valstybės sampratą apunkina ir aibė iššūkių, su kuriais susiduriama šiuolaikiniame globalėjančiame pasaulyje. Pagrindinės jų kategorijos (Aidukaitė, Bogdanova, Guogis, 2012, p. 60):

- 1) demografiniai iššūkiai – gyventojų senėjimas, gimstamumo mažėjimas, išlaidų pensijoms ir sveikatos apsaugai didėjimas;
- 2) kultūriniai iššūkiai – šeimos deinstitutionalizacija, gyventojų individualizacija;
- 3) ekonominiai iššūkiai – mažėjantis nekvalifikuoto darbo poreikis, augantis nedarbas;
- 4) globalizacijos ir europeizacijos iššūkiai – socialinis dempingas, migracija, laisvas darbo jėgos judėjimas.

Būtent migracijos iššūkis gerovės valstybei ir socialinei valstybių politikai toliau bus detaliau aptariamas šiame skyriuje. Pastarieji dešimtmečiai pasaulyje pasižymi didžiausiais gyventojų migracijos srautais po Antrojo pasaulinio karo, siejamais su demografiniais, ekonominiais, geopolitiniais (ginkluoti kariniai konfliktai, nedemokratiniai režimai, režimų pokyčiai ir pan.) (Gečienė-Janulionė, 2018), o taip pat ir klimato kaitos pokyčiais. Ekonomiškai išsivysčiusiems šalims susiduriant su visuomenės senėjimu ir darbo jėgos trūkumu, o besivystančioms valstybėms vis dar pasižymint nedideliu darbo lygiu ir atlygiu bei menkomis socialinėmis garantijomis, formuojasi didelė žmonių iš mažiau išsivysčiusių šalių trauka į vakarietiškas valstybes. Tačiau šie migracijos srautai tampa svarbiu išbandymu priimančių šalių gerovės sistemoms, kadangi kyla adekvataus imigrantų įtraukimo į gerovės valstybės sistemą klausimai ir piliečių nenoro suteikti tokias pačias gerovės garantijas imigrantams ir pabėgėliams, socialinio dempingo, visuomenės solidarumo, gerovės valstybės legitimumo palaikymo bei esamų gerovės valstybės priemonių išlikimo problemos (Gečienė-Janulionė, 2018).

Šiuolaikinės migracijos srautų tendencijas galima aiškinti per gerovės magneto (*welfare magnet*) teoriją, kurią iškėlė G. J. Borjas siekdamas paaiškinti gerovės valstybės įtaką migracijos srautams (Borjas, 1999). Visų pirma ši teorija buvo pritaikyta vidinei JAV migracijai aiškinti

konstatuojant, jog valstijos, pasižyminčios palankesnėmis socialinės apsaugos priemonėmis, pritraukia daugiau imigrantų (Borjas, 1999). Tačiau lygiagrečiai toks modelis gali būti taikomas ir tarptautinei migracijai – imigrantai mieliau renkasi įsikurti valstybėse, pasižyminčiose dosnesne gerovės sistema. Vis dėlto, empiriniai tyrimai neliudija vieningai šios teorijos naudai – nors dalis studijų socialinių garantijų ir migracijos srautų sąveiką patvirtina, kita dalis tyrimų jos nepatvirtina visai arba patvirtina tik iš dalies (Gečienė-Janulionė, 2018). Visgi, potencialiam migrantui renkantis tikslo valstybę dažnai lemiamą vaidmenį atlieka socialiniai tinklai ir palanki darbo rinkos situacija, tad šių dienų migracijos tendencijas bent iš dalies galima aiškinti ir 1.1. skyriuje aptartomis tradicinėmis migracijos teorijomis – naująja ekonomine, socialinio tinklo ar sprendimų migruoti priėmimo teorijomis.

Tiesioginės įtakos migracijos srautams turi ir valstybių taikomi migracijos režimai, suvokiami kaip taisyklės, lemiančios imigrantų galimybes tapti piliečiais, įgyti leidimą gyventi ir dirbti bei dalyvauti ekonominiame, kultūriniame ir politiniame gyvenime (Gečienė-Janulionė, 2018). Pagrindiniai migracijos režimai: laisvas, kuomet netaikomi migracijos srautų ribojimai (pvz., laisvas gyventojų judėjimas tarp Europos Sąjungos valstybių) ir kontroliuojamas (apribojantis), kuomet valstybės selektyviai pasirenka imigrantus pagal tam tikrus nustatytus kriterijus. Pastaruoju atveju per vizų ir darbo leidimų išdavimų tvarkas dažniausiai yra skatinamas kvalifikuotų darbuotojų – gerovės davėjų – atvykimas ir ribojamas nekvalifikuotų darbuotojų – naudos gavėjų – patekimas į šalį (Gečienė-Janulionė, 2018).

Nors gerovės valstybės dosnumas gali tapti vienu iš migrantų traukos veiksnių, visgi didžiausią įtaką imigrantų srautams daro šalies migracijos politika, kadangi kontroliuojamo migracijos režimo atveju yra stipriai apribojamas laisvas migrantų pasirinkimas. Be to, įdomu tai, jog lyginant imigrantus su vietiniais gyventojais, imigrantai mažiau nei vietiniai pasinaudoja gerovės valstybės privalumais (Barrett, Maitre, 2011). Tai parodo, jog nepaisant socialinio gerbūvio traukos, egzistuoja ir tam tikri barjerai imigrantams pasinaudoti priimančiųjų šalių gerovės valstybe. Ši tendencija ypač aktuali ne ES šalių gyventojams, kurie patiria didžiulę diskriminacijos, neinformuotumo ir apleistumo riziką. Tačiau šie barjerai ne tik apriboja paslaugų prieinamumą, bet ir sumažina imigrantų galimybes prisidėti prie priimančiosios šalies gerovės (Gečienė-Janulionė, 2018).

Be to, socialinės garantijos gali būti suvokiamos ne tik kaip migracijos traukos veiksnys, bet ir kaip migracijos kontrolės priemonė. Tam tikrų socialinių paslaugų prieinamumo apribojimas, pvz., galimybės gauti socialines išmokas ar įsidarbinti ribojimas priklausomai nuo teisinio asmens statuso, gali būti taikomas siekiant paskatinti savanoriškai iš šalies išvykti nereguliarus migrantus ir, atitinkamai, sumažinti atvykstančiųjų srautus (Atac, Rosenberger, 2018). Analogiškai migracijos kontrolei gali būti taikomos ne tik ribojančios socialinės politikos priemonės, bet ir suteikiančios

papildomų garantijų, pvz., bendradarbiaujantiems ir savanoriškai išvykti iš šalies sutinkantiems asmenis mokamos vienkartinės piniginės išmokos ar taikomos reintegracijos programos sugrįžus į kilmės valstybę.

Apibendrinant, nors migracija išlieka aktualių šių dienų socialinės politikos iššūkiu, vis tik, kaip teigia M. Seeleib-Kaiser (2019), migracijos ir socialinės politikos sąveika nėra naujiena žvelgiant iš istorinės pasaulio raidos perspektyvos. Tačiau, kintant migracijos srautų intensyvumui, kryptims ir pobūdžiui, vis naujoms pasaulio valstybėms tenka susidurti su neįprastomis migracijos tendencijomis, į kurias reaguojama peržiūrint migracijos politikos, drauge su socialinių paslaugų prieinamumo, reguliavimo ir kontrolės priemones.

2. Prieglobsčio politika ir tendencijos Lietuvoje

2.1. Prieglobstį reglamentuojanti teisinė bazė ir procedūros

Dar 1948 m. Generalinės Asamblėjos (2006) priimta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija numato, jog „kiekvienas turi teisę kitose šalyse ieškoti prieglobsčio nuo persekiojimo ir juo naudotis“. Lietuva tarptautinius įsipareigojimus priimti ir teikti pagalbą pabėgėliams prisiėmė 1997 m. ratifikuodama 1951 m. Jungtinių Tautų Konvenciją dėl pabėgėlių statuso (Jungtinės Tautos, 1951). Stodama į Europos Sąjungą, Lietuva taip pat įsipareigojo savo nacionaliniuose teisės aktuose pritaikyti Europos Sąjungos Tarybos (2003) Direktyvą Nr. 2003/9/EB, nustatančią minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo valstybėse narėse. Šioje Direktyvoje nurodoma, jog bendra prieglobsčio politika yra sudėtinė Europos Sąjungos siekio laipsniškai sukurti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę asmenims, kurie, aplinkybių verčiami, teisėtai ieško apsaugos bendrijoje, dalis.

Pagrindinis nacionalinis teisės aktas, reglamentuojantis Lietuvos migracijos politikos principus yra Lietuvos Respublikos Seimo (2004) priimtas Įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties. Šiuo įstatymu nustatoma užsieniečių atvykimo ir išvykimo, buvimo ir gyvenimo, prieglobsčio ir laikinosios apsaugos Lietuvos Respublikoje (toliau – LR) suteikimo, integracijos ir sprendimų dėl užsieniečių teisinės padėties apskundimo tvarka bei kiti užsieniečių teisinės padėties LR klausimai.

Prieglobsčio suteikimas – tai asmens apsauga nuo grąžinimo į kilmės šalį, leidimo gyventi Lietuvoje išdavimas bei socialinės pagalbos teikimas užsieniečiui, kuriam suteiktas prieglobstis (Migracijos departamentas, 2022a). Prieglobsčio prašymą pateikusiam asmeniui Lietuvoje gali būti suteikiama dviejų rūšių apsauga: pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga, o drauge su jomis taip pat taikoma socialinė integracija.

Remiantis 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso (Jungtinės Tautos, 1951), pabėgėliu yra laikomas asmuo, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių įsitikinimų yra už valstybės, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali ar bijo naudotis tos valstybės gynyba arba neturi atitinkamos užsienio valstybės pilietybės, yra už valstybės, kurioje buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų ir dėl išvardytų priežasčių negali ar bijo į ją grįžti. Papildoma apsauga suteikiama užsieniečiui, kuris neatitinka pabėgėlio apibrėžimo, tačiau negali grįžti į kilmės valstybę dėl visiškai pagrįstos baimės, kad jis bus kankinamas, su juo bus žiauriai, nežmoniškai elgiamasi arba bus žeminamas jo orumas ar jis bus tokiu būdu baudžiamas, kad yra grėsmė, jog jam bus įvykdyta mirties bausmė ar egzekucija, kad yra

rimta ir asmeninė grėsmė jo gyvybei, sveikatai, saugumui ar laisvei dėl beatodairiško smurto veiksmų tarptautinio ar vidaus ginkluoto konflikto metu (Lietuvos Respublikos Seimas, 2004).

Lietuvoje prašymu suteikti prieglobstį yra laikomas užsieniečio bet kokia forma išreikštas kreipimasis dėl prieglobsčio LR suteikimo (Lietuvos Respublikos Seimas, 2004), tačiau toks prašymas turi būti motyvuotas – kreipdamasis užsienietis turi išdėstyti visus faktus bei nurodyti priežastis, dėl kurių, jo nuomone, jam būtina suteikti prieglobstį LR (Migracijos departamentas, 2022a). Prieglobsčio prašymus užsieniečiai gali pateikti Valstybės sienos apsaugos tarnybai (pasienio kontrolės punktuose bei pasienio teisinio režimo zonose), Migracijos departamentui (užsieniečiui jau esant LR teritorijoje) ir Užsieniečių registracijos centrui. Tais atvejais, kuomet užsienietis į LR yra atvykęs nereguliariu būdu (be reikiamų kelionės dokumentų ar valstybės sieną kirtęs neleistinoje vietoje), asmuo prieglobsčio prašymą privalo pateikti nedelsiant, kitu atveju jam gali būti taikoma atsakomybė už neteisėtą atvykimą į LR arba buvimą joje.

Pateikus prieglobsčio prašymą, yra atliekami pirminiai veiksmai: paimami asmens pirštų antspaudai, užfiksuojami pateikti dokumentai bei atliekama pirminė apklausa (užsieniečio gimtąja arba kita jam suprantama kalba). Pirminės apklausos tikslas yra surinkti duomenis apie prieglobsčio prašytoją, įvertinti jo pažeidžiamumą bei išsiaiškinti prieglobsčio prašymo motyvus. Tuomet Migracijos departamentas sprendžia dėl tolimesnio prieglobsčio prašymo nagrinėjimo: 1) nenagrinėti pateikto prašymo (kuomet asmeniui jau yra suteiktas prieglobstis kitoje ES valstybėje, jis yra atvykęs iš saugios trečiosios valstybės ar už jo prašymą yra atsakinga kita ES valstybė); 2) nagrinėti prieglobsčio prašymą iš esmės skubos tvarka (kuomet asmuo yra atvykęs iš saugios kilmės valstybės, prašyme pateikta informacija neatitinka prieglobsčio suteikimo pagrindų, asmuo siekia klaidinti tyrimą ir pateikia klaidinančią informaciją, slepia savo asmens tapatybę ir pan.); 3) nagrinėti prieglobsčio prašymą iš esmės – kuomet nustatoma, jog nėra pagrindo nenagrinėti prašymo. Priėmus sprendimą nagrinėti prieglobsčio prašymą, Migracijos departamentas toliau atlieka išsamų, nepriklausomą ir nešališką tyrimą, kurio metu atliekamos antrinės prieglobsčio prašytojų apklausos, renkama kilmės valstybės informacija, gali būti konsultuojamasi su specifinių sričių specialistais ir kita. Prieglobsčio prašymą nagrinėjant skubos tvarka, sprendimas turi būti priimtas per 7 darbo dienas (terminas gali būti pratęstas ne ilgiau nei dar 3 dienoms), iš esmės – per tris mėnesius (gali būti pratęstas iki dar 3 mėnesių).

Surinkus ir įvertinus visą prieglobsčio tyrimui aktualią informaciją, Migracijos departamentas priima vieną iš šių sprendimų (Migracijos departamentas, 2022a):

- suteikti pabėgėlio statusą ir išduoti Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi Europos Sąjungoje (leidimas nuolat gyventi), galiojantį 5 m.;

- nesuteikti pabėgėlio statuso, suteikti papildomą apsaugą ir išduoti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, galiojantį 2 m.;
- nesuteikti prieglobsčio ir išduoti leidimą laikinai gyventi kitais pagrindais;
- nesuteikti prieglobsčio ir užsieniečių grąžinti arba išsiųsti iš Lietuvos.

Per tą laiką, kol yra nagrinėjamas prieglobsčio prašymas, prieglobsčio prašytojas Migracijos departamento sprendimu yra apgyvendinamas Užsieniečių registracijos centre (toliau – URC), Pabėgėlių priėmimo centre (toliau – PPC) arba užsieniečio pasirinktoje gyvenamojoje vietoje. Prašymo nagrinėjimo metu prieglobsčio prašytojui suteikiamos teisės naudotis institucinės apgyvendinimo vietos materialinėmis priėmimo sąlygomis bei socialinėmis paslaugomis; nemokamai gauti informaciją apie prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, savo teises, pareigas ir jų nevykdymo pasekmes; naudotis nemokamomis vertėjo bei teisinėmis paslaugomis; gauti nemokamą būtiną medicininę ir psichologinę pagalbą; gauti kas mėnesinę 10 proc. valstybės remiamų pajamų dydžio piniginę pašalpą bei naudojimosi visuomeniniu transportu kompensaciją (kai toks naudojimas susijęs su prašymo nagrinėjimu); kreiptis į Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro valdybos bei kitos organizacijos, teikiančios specializuotą teisinę pagalbą ar konsultacijas prieglobsčio prašytojams, atstovus ir su jais susitikti privatumą užtikrinančiomis sąlygomis (Lietuvos Respublikos Seimas, 2004).

Pagrindinės prieglobsčio prašytojo pareigos yra laikytis LR įstatymų bei teisės aktų pakeitimų, leisti gydytojui patikrinti sveikatos būklę, bendradarbiauti su atitinkamomis institucijomis prieglobsčio prašymo nagrinėjimo klausimais (pateikti visus turimus dokumentus ir tikrovę atitinkančius išsamius paaiškinimus dėl prašymo suteikti prieglobstį motyvų, asmens tapatybės bei atvykimo ir buvimo LR aplinkybių), deklaruoti turimas lėšas bei turtą LR, informuoti apie pasikeitusią gyvenamąją vietą (Lietuvos Respublikos Seimas, 2004).

Vis dėlto, L. Biekšos ir V. Siniovo (2013) teigimu, praktikoje kai kurių procesinių garantijų įgyvendinimas pasižymi trūkumais. Problematiškomis sritimis Lietuvos prieglobsčio teisėje (kuomet ES nuostatos į LR teisės aktus yra perkeltos tik iš dalies arba neteisingai) laikytinas prieglobsčio prašytojų informavimas apie jų teises, pareigas, taikomą procedūrą ir pareigų nesilaikymo pasekmes, sąlygų, kuriomis vyksta apklausos, tinkamumas ir galimybė pasinaudoti nemokama teisine pagalba pirmosios instancijos procedūros metu bei akivaizdžiai nepagrįsto prieglobsčio prašymo apibrėžimas.

Socialinės integracijos priemonės ir paslaugos Lietuvoje yra suteikiamos tik asmenims, įgijusiems teisinį pabėgėlio statusą (Migracijos departamentui priėmus sprendimą suteikti prieglobstį ar papildomą apsaugą). Į tai svarbu atkreipti dėmesį, kadangi „pabėgėlio“ sąvoka viešojoje erdvėje dažnai yra tapatinama ir vartojama vietoje „prieglobsčio prašytojo“ sąvokos (naudojama apibūdinti

asmenims, atitinkantiems 1951 m. Ženevos konvencijos apibrėžimą, tačiau tebelaukiantiems sprendimo dėl teisinio pabėgėlio statuso suteikimo).

Taip pat svarbu paminėti atvejus, kuomet Migracijos departamentas priima sprendimą prieglobsčio prašytojui nesuteikti pabėgėlio statuso ir grąžinti/išsiųsti užsienietį iš Lietuvos. Tokiu atveju užsieniečiui gali būti suteikiama teisė savanoriškai išvykti iš LR, o šiam ja nepasinaudojus, taikomas išsiuntimas. Vis dėlto, ne visais atvejais pavyksta įgyvendinti sprendimą išsiųsti asmenį – tokio sprendimo vykdymas gali būti sustabdomas, jei užsienietį atsisako priimti užsienio valstybė, į kurią jis gali būti išsiųstas; jo negalima išsiųsti dėl objektyvių aplinkybių (užsienietis neturi galiojančio kelionės dokumento, nėra galimybės gauti kelionės bilietų ir kita); gaunamas Europos Žmogaus Teisių Teismo nurodymas taikyti laikinąją apsaugos priemonę. Jeigu sprendimo dėl užsieniečio išsiuntimo iš LR vykdymas yra sustabdytas dėl minėtų aplinkybių, šios aplinkybės per vienerius metus nuo sprendimo išsiųsti užsienietį iš Lietuvos Respublikos vykdymo sustabdymo neišnyko ir užsienietis nėra sulaikytas, jam išduodamas leidimas laikinai gyventi. Nors leidimas laikinai gyventi tokiam asmeniui negarantuoja socialinių paslaugų prieinamumo ir valstybės pagalbos socialinei integracijai, asmuo įgyja teisę dirbti (Lietuvos Respublikos Seimas, 2004).

2.2. Prieglobsčio prašytojų socialinės garantijos

Socialinės garantijos plačiąja prasme suprantamos kaip materialinės ir teisinės priemonės, kuriomis valstybė įgyvendina žmonių socialines ir ekonomines teises, pirmiausia teises į darbą, poilsį, būstą, išsilavinimą, medicininę pagalbą, socialinę apsaugą senatvės, ligos, nedarbo ir kitų socialinių rizikų atvejais (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022). Socialines garantijas nustato socialinės politikos sritis, o vienas pagrindinių šių garantijų tikslų yra apsaugoti pažeidžiamiausių socialinių grupių ir pavienių individų interesus ir garantuoti jiems minimaliai priimtina socialinių ir ekonominių poreikių tenkinimo lygį.

Kaip jau minėta 2.1. poskyryje, prieglobsčio prašytojai Lietuvoje, pagal Užsieniečių teisinės padėties įstatymą, turi teisę institucijų paskirtose apgyvendinimo vietose neatlygintinai naudotis materialinėmis priėmimo sąlygomis, gauti būtinąją medicinos ir psichologinę pagalbą bei socialines paslaugas, taip pat gauti nustatyto dydžio kas mėnesinę socialinę pašalpą. Prieglobsčio prašytoją priskyrus pažeidžiamiems asmenims, jis turi teisę naudotis jų specialiuosius poreikius atitinkančiomis priėmimo sąlygomis. Nepilnamečiams prieglobsčio prašytojams užtikrinama teisė mokytis pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo arba formaliojo profesinio mokymo programą (Lietuvos Respublikos Seimas, 2004).

Taip pat ES valstybėms narėms yra taikoma tarptautinės apsaugos (prieglobsčio) prašytojų priėmimo sąlygų direktyva (Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba, 2013), nustatanti priėmimo sąlygų normas. Materialinės prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos visose ES valstybėse turi užtikrinti tinkamą gyvenimo lygį, garantuojantį šių asmenų pragyvenimą bei fizinės ir psichinės sveikatos apsaugą. Toliau, remiantis minėta direktyva, bus glaustai aptariamoms taikomoms atskirų priėmimo sąlygų sričių normos:

- *informavimas* – prieglobsčio prašytojas ne vėliau kaip per 15 d. nuo prieglobsčio prašymo pateikimo privalo būti informuotas raštu ir suprantama kalba apie jam skirtinas socialines išmokas ir su priėmimo sąlygomis susijusias pareigas; apie organizacijas, teikiančias specialią teisinę ar kitą pagalbą;
- *dokumentai* – per 3 dienas nuo prieglobsčio prašymo pateikimo, asmeniui turi būti išduodamas prieglobsčio prašytojo statusą patvirtinantis dokumentas;
- *gyvenamoji vieta ir judėjimo laisvė* – prieglobsčio prašytojas turi teisę laisvai judėti priimančios valstybės teritorijoje arba tam tikroje nustatytoje vietoje, tačiau toks ribojimas negali daryti poveikio privačiam gyvenimui ar riboti galimybes naudotis priėmimo sąlygų garantijomis; valstybės narės gali nuspręsti dėl prieglobsčio prašytojo gyvenamosios vietos, remiantis visuomenės interesais ir viešosios tvarkos sumetimais (Lietuvoje prieglobsčio prašytojai įprastai yra apgyvendinami Ruklos PPC ir Pabradės URC, išskyrus atvejus, kuomet asmenims leidžiama apsigyventi jų pasirinktu adresu; centruose dienos metu gyventojų judėjimas nėra ribojimas, tačiau prieglobsčio prašytojai turi sugrįžti nakčiai (Žmogaus teisių gidas, 2022));
- *sulaikymas* – asmuo negali būti sulaikomas vien dėlto, jog yra prieglobsčio prašytojas, tačiau tam tikrais individualiais atvejais ir įrodžius, jog tokia priemonė yra būtina ir švelnesnės alternatyvos nėra pakankamos, prieglobsčio prašytojai gali būti sulaikomi; sulaikymo pagrindai yra nustatomi nacionalinėje teisėje, tačiau sulaikymas taikytinas tik šiais atvejais: asmens tapatybės/pilietybės nustatymo tikslu; kuomet yra pavojus, jog prieglobsčio prašytojas pasislėps; siekiant priimti sprendimą dėl asmens teisės atvykti į teritoriją; taikant asmens grąžinimo-išsiuntimo procedūras; nacionalinio ar viešojo saugumo tikslais; sulaikius prieglobsčio prašytoją, jis turi būti informuojamas apie sulaikymo pagrindus, turėti galimybę naudotis teisine pagalba, būti laikomas atskirai nuo kalinamų ne prieglobsčio prašytojų, sulaikymo vietoje turi būti užtikrinamos tam tikros sąlygos, išskirtinis dėmesys skiriamas sulaikomiems pažeidžiamiesiems asmenims bei nepilnamečiams;

- *šeima* – prieglobsčio prašytojus apgyvendinant valstybės paskirtose vietose, turi būti išlaikoma šeimos vienovė;
- *sveikatos apsauga* – prieglobsčio prašytojams suteikiami nemokami sveikatos patikrinimai ir būtinosios sveikatos paslaugos, įskaitant nemokamas psichikos sveikatos priežiūros paslaugas;
- *švietimas* – prieglobsčio prašytojams, kuriems pagal amžių priklauso lankyti mokyklą, užtikrinama galimybė mokytis (ne vėliau nei per 3 mėnesius nuo prieglobsčio prašymo pateikimo); siekiant užtikrinti švietimo prieinamumą, vaikai turi teisę į parengiamuosius mokymus, įskaitant kalbų kursus;
- *užimtumas* – prieglobsčio prašytojai įgyja galimybę patekti į darbo rinką ne vėliau kaip per 9 mėnesius nuo tarptautinės apsaugos prašymo pateikimo datos, jei pirmojoje instancijoje kompetentinga institucija nepriėmė sprendimo ir prašytojas nekaltas dėl delsimo (Lietuvoje tokia galimybė įgyjama po 6 mėnesių (Žmogaus teisių gidas, 2022)); valstybės narės taip pat gali leisti prieglobsčio prašytojams gauti profesinį mokymą;
- *bendrosios materialinės priėmimo sąlygos* – prieglobsčio prašytojams turi būti garantuota šeimyninio gyvenimo apsauga, taip pat galimybė bendrauti su giminaičiais, teisiniais patarėjais ar konsultantais, NVO atstovais; apgyvendinant asmenis turi būti atsižvelgiama į amžiaus, lyties, kultūrinius aspektus, imamasi prevencinių smurto, seksualinės prievartos, priekabiavimo priemonių; apgyvendinimo centruose dirbantys asmenys turi būti tinkamai apmokyti;
- *pažeidžiami asmenys* – privaloma atlikti asmens pažeidžiamumo įvertinimą ir užtikrinti specialius pažeidžiamų asmenų poreikius; pažeidžiamais asmenimis laikomi: nepilnamečiai, nelydimi nepilnamečiai, žmonės su negalia, vyresnio amžiaus žmonės, nėščios moterys, vieniši tėvai su nepilnamečiais vaikais, prekybos žmonėmis aukos, sunkiai sergantys, psichikos sutrikimų turintys asmenys, taip pat asmenys, patyrę kankinimus, išprievartavimą arba kitokias sunkaus psichologinio, fizinio arba seksualinio smurto formas, pavyzdžiui, moterų lyties organų žalojimo aukos.

Prieglobsčio prašytojams taip pat turi būti sudaromos sąlygos pateikti skundus, jei yra pažeidžiama jų teisė į tam tikras priėmimo sąlygas.

Tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo sąlygų direktyva (Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba, 2013) taip pat yra siekiama, jog visoje ES su prieglobsčio prašytojais būtų elgiamasi vienodai, tad visose valstybėse priėmimo sąlygos turėtų būti panašios – garantuoti orumo nežeminantį

pragyvenimo lygį. Be to, priėmimo sąlygų suderinimas turėtų padėti apriboti antrinę prieglobsčio prašytojų migraciją, kuriai daro įtaką jų priėmimo sąlygų įvairovė.

Vis dėlto, nepaisant teorinio visų ES valstybių įsipareigojimo laikytis Prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų direktyvos (Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba, 2013) nuostatų, praktikoje susiduriama su atvejais, kuomet numatytos nuostatos yra pritaikomos tik iš dalies, pvz., Lietuvos atveju ne visuomet yra užtikrinama prieglobsčio prašytojų teisė į būstą, kuris užtikrintų orų, nežeminantį ir sveikatos būklę atitinkantį gyvenimo lygį, kuomet prieglobsčio prašytojai yra apgyvendinami socialinės įstaigos standartų neatitinkančiame URC (Kamarauskaitė, 2013). Taip pat ne visuomet garantuojama teisė į religinius įsitikinimus atitinkantį maistą, nėra reglamentuotos aiškios prieglobsčio prašytojų aprūpinimo drabužiais tvarkos, jiems yra skiriama nepakankama dienpinigių suma (Kamarauskaitė, 2013). Probleminis yra ir prieglobsčio prašytojų sulaikymo klausimas – Lietuvos teisės aktuose apibrėžti galimo sulaikymo pagrindai gali būti plačiai interpretuojami, tad kelia sisteminės prieglobsčio prašytojų sulaikymo praktikos riziką, be to, ne visuomet, priimant sprendimus dėl asmenų sulaikymo, yra atsižvelgiama į jų pažeidžiamumą (pažeidžiamais asmenims turėtų būti taikomas aukštesnis apsaugos nuo sulaikymo standartas) (Biekša, Samuchovaitė, 2012; Ivankevičiūtė, 2014).

2.3. Prieglobsčio prašytojai Lietuvoje: situacijos analizė 2001-2020 m.

Pirmasis tarptautinės apsaugos prašymo Lietuvoje atvejis užfiksuotas dar prieš susikuriant valstybės prieglobsčio sistemai – tai buvo 1995 m. atvykusi irakiečių šeima, kuriai, po dviejų laukimo metų, vidaus reikalų ministro sprendimu buvo suteiktas pabėgėlių statusas Lietuvoje. Tais pačiais, 1997 m., prieglobstis Lietuvoje buvo suteiktas ir Gruzijos (Sakartvelo) piliečių šeimai (Migracijos departamentas, 2022a).

Plačiau pabėgėlių tema Lietuvos visuomenėje pradėta domėtis tik po 2014 m., kuomet Sirijoje užsitęsęs karinis konfliktas lėmė itin didelius pabėgėlių srautus ne tik į Sirijai kaimynines valstybes (Iraką, Libaną, Turkiją, Egiptą, Jordaniją), bet ir į Europą, visų pirma – Viduržemio regiono valstybes (Frėjutė-Rakauskienė, 2020; Jakulevičienė, Biekša, 2020). Reaguodama į ekstremalią situaciją Viduržemio regione, Europos Komisija numatė Pabėgėlių perkėlimo mechanizmą, pagal kurį iš Graikijos ir Italijos į kitas ES valstybes turėjo būti perkelta kiek daugiau nei 100 tūkst. prieglobsčio prašytojų (The Council of the European Union, 2015). Pagal šį nutarimą, Lietuvos Vyriausybė įsipareigojo iki 2019 m. spalio 31 d. į LR teritoriją perkelti 1 077 prieglobsčio prašytojus (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2015). Vis dėlto, remiantis 2021 m. Migracijos departamento duomenimis (Migracijos departamentas, 2022b), per 2015-2021 m. į LR teritoriją buvo perkelta vos 711 pabėgėlių

(358 asmenys perkelti iš Graikijos, 179 – iš Afganistano, 102 – iš Turkijos, 45 – iš Italijos, 17 – iš Etiopijos, 5 – iš Jordanijos, 5 – iš Maltos). Tarp į Lietuvą perkeltų asmenų, didžiausią dalį sudaro Sirijos piliečiai (410 asmenų). Svarbu atkreipti dėmesį, jog į bendrą perkeltų asmenų statistiką įskaičiuoti ir 2021 m. į LR atvykę 179 afganistaniečiai, tačiau šis perkėlimas nėra susijęs su ankstesniu išipareigojimu „pasidalinti pabėgėlių našta“ tarp ES valstybių, o nulemtas naujų įvykių – 2021 m. Talibano įvykdyto valdžios perėmimo Afganistane. Tad galima teigti, jog iki šiol Lietuva savo 2015 m. išipareigojimą priimti pabėgėlius yra įvykdžiusi tik dalinai – perkėlus vos apie pusę (neįskaitant afganistaniečių) žadėto pabėgėlių skaičiaus.

Nepaisant to, jog iki 2015 m. migrantų krizės platesnių diskusijų ir aktyvesnio domėjimosi prieglobsčio klausimais Lietuvoje nebuvo, prieglobsčio prašymų Lietuva ir iki tol susilaukdavo kasmet (Migracijos metraščiuose prieglobsčio prašiusių asmenų statistika fiksuota nuo 2001 m., tačiau, kaip jau minėta, prieglobsčio prašymų Lietuvoje būta ir anksčiau). Bendrai per 2001-2020 m. Lietuva susilaukė 9 668 prieglobsčio prašymų (žr. 1 priedą), per šį laikotarpį tarptautinė apsauga LR suteikta beveik pusei besikreipusių asmenų: pabėgėlio statusas suteiktas 9 proc. prašiusiųjų – 913 asmenims, o papildoma apsauga – 40 proc. (3 841 užsieniečiui). Ketvirtadalis besikreipusiųjų (25 proc.; 2 429 asmenų) prašymai suteikti prieglobstį buvo atmesti, dar 23 proc. (2 271 prašymo) nagrinėjimas buvo nutrauktas¹.

Stebint 2001-2020 m. Lietuvoje priimtų prieglobsčio prašymų skaičių (žr. 1 pav.), galima teigti, jog tendencijos šalyje laikėsi gana stabiliai – kasmet prieglobsčio prašymus pateikdavo po keletą šimtų asmenų (skaičiai svyruoja nuo 291 iki 646 prašymų per metus). Kiek ryškesni prieglobsčio prašytojų skaičiaus šuoliai sietini su geopolitiniais įvykiais pasaulyje – pvz., 2002-2003 m. augęs pabėgėlių iš Rusijos (žr. 2 priedą) skaičius galimai sietinas su II Čečėnijos karu, 2010-2012 m. didėjęs į Lietuvą prieglobsčio prašyti atvykusių Gruzijos (Sakartvelo) ir Rusijos piliečių skaičius gali būti sietinas su 2008 m. Gruzijos-Rusijos karo pasekmėmis, 2016-2017 m. – jau minėta Sirijos pabėgėlių banga ir pabėgėlių perkėlimas ES viduje, o 2019 m. išaugęs pabėgėlių iš Tadžikistano skaičius galimai susijęs su įtempta tuometine situacija Tadžikistano ir Kirgizijos pasienyje.

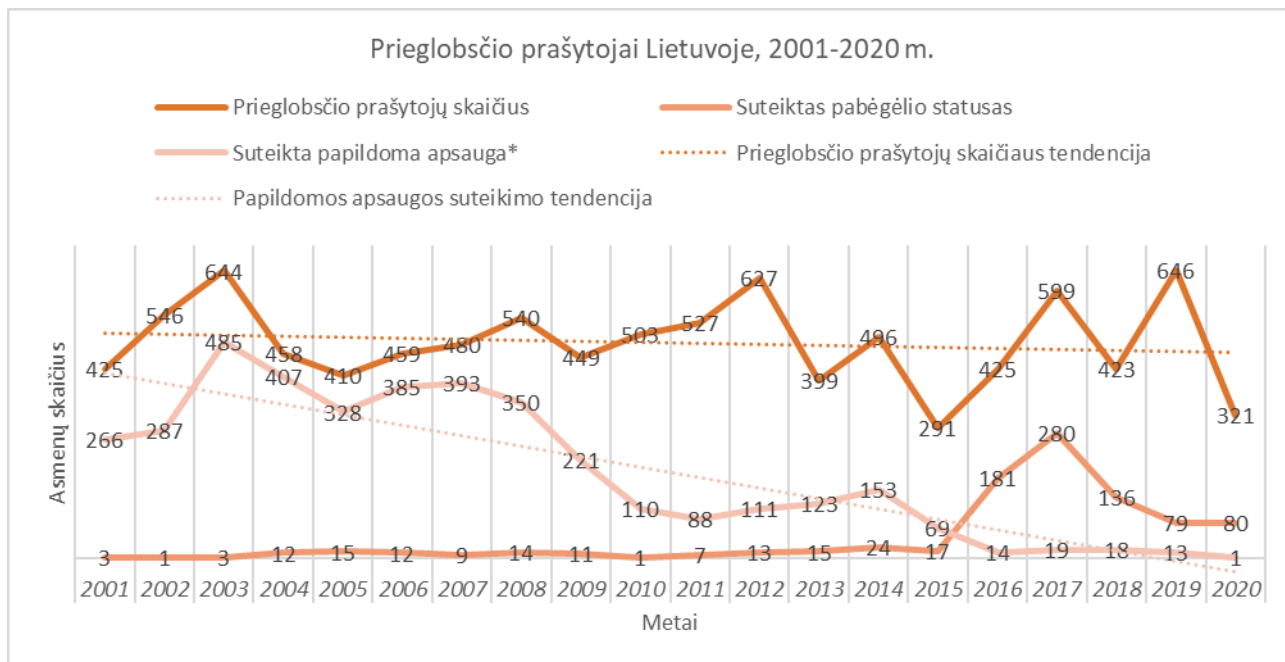
Tačiau stebima tendencija (žr. 1 pav.), jog, nepaisant gana tolygaus prieglobsčio prašytojų skaičiaus, per analizuojamą laikotarpį kryptingai mažėjo priimamų sprendimų suteikti papildomą apsaugą dalis nuo bendro prieglobsčio prašymų skaičiaus – 2001-2010 m. ši procentinė dalis vidutiniškai siekė 66 proc., tuo tarpu 2011-2020 m. – tik 13 procentų. Pabėgėlio statusas iki 2015 m. tendencingai buvo suteikiamas vos porai procentų prašiusiųjų – nuo kelių iki keliolikos asmenų per

---

¹ Prieglobsčio prašymo nagrinėjimas gali būti nutraukiamas paties prieglobsčio prašytojo prašymu; prieglobsčio prašytojui be leidimo pasišalinus iš institucinės apgyvendinimo vietos ir nesugrįžus į ją per 72 val.; kuomet nėra galimybės 72 val. susisiekti su prieglobsčio prašytojui, apsigyvenusiu pasirinktoje vietoje; mirties atveju

metus, tačiau 2016-2020 m. išaugo iki 32 proc. – šis augimas manomai susijęs su prieglobsčio prašytojų perkėlimu iš kitų valstybių.

*Iki 2004 m. balandžio 30 d. užsieniečiams buvo išduodamas leidimas laikinai apsigyventi LR dėl humanitarinio pobūdžio priežasčių

1 pav. Prieglobsčio prašymų tendencijos Lietuvoje 2001-2020 m.
(sudaryta remiantis 2005-2020 m. Migracijos metraščiais)

Analizuojant prieglobsčio prašytojų tendencijas, įdomu pastebėti, jog per šį laikotarpį Lietuvoje sulaukta tarptautinės apsaugos prašymų net iš 75 pasaulio valstybių piliečių (žr. 2 priedą). Daugiausia prieglobsčio prašymų per 2001-2020 m. susilaukta iš Rusijos (net 45,1 proc. visų prašymų), Sakartvelo (12,4 proc.), Afganistano (7,6 proc.), Sirijos (5,2 proc.) ir Tadžikistano (5,2 proc.) piliečių (žr. 1 lentelę). Daugiausia sprendimų suteikti pabėgėlio statusą Lietuvoje priimta Sirijos (47,9 proc. visų sprendimų), Rusijos (14,6 proc.), Tadžikistano (8,7 proc.), Turkijos (6,9 proc.) ir Afganistano (5,9 proc.) piliečiams, o papildoma apsauga daugiausia suteikta Rusijos (net 75,1 proc. visų sprendimų), Afganistano (8,9 proc.), Ukrainos (2,8 proc.), Baltarusijos (2,1 proc.) ir Irako (1,7 proc.) piliečiams.

Nors tarp prieglobsčio prašytojų pilietybių vyrauja istoriškai ar geografiškai Lietuvai artimesnių trečiųjų šalių piliečiai (išskyrus Artimųjų Rytų valstybes – Iraką, Siriją ir Afganistaną, iš kurių itin gausius pabėgėlių srautus lemia aktyvūs kariniai konfliktai ir žemas pragyvenimo lygis), per Lietuvos prieglobsčio instituto istoriją taip pat susilaukta prieglobsčio prašymų iš itin geografiškai bei kultūriškai tolimų trečiųjų valstybių – PAR, Nigerio, Kongo, Bisau Gvinėjos, Filipinų, Bangladešo, Indijos, Šri Lankos ir kitų (pilnas kilmės valstybių sąrašas pateiktas 2 darbo priede).

Įdomu ir tai, jog Lietuvoje gauta ir pavienių prieglobsčio prašymų iš saugių vakarų bei kaimyninių valstybių – JAV, Kanados, Vokietijos, Latvijos, Estijos, Lenkijos.

1 lentelė. Prieglobsčio prašymai bei sprendimai suteikti tarptautinę apsaugą Lietuvoje 2001-2020 m. pagal dažniausias besikreipusių asmenų pilietybes (sudaryta remiantis 2005-2020 m. Migracijos metraščiais)

Eil. Nr.	Prieglobsčio prašytojai			Suteiktas pabėgėlio statusas			Suteikta papildoma apsauga		
	Pilietybė	Skaičius	Proc. dalis*	Pilietybė	Skaičius	Proc. dalis*	Pilietybė	Skaičius	Proc. dalis*
1.	Rusijos	4357	45.1%	Sirijos	437	47.9%	Rusijos	2883	75.1%
2.	Gruzijos (Sakartvelo)	1201	12.4%	Rusijos	133	14.6%	Afganistano	342	8.9%
3.	Afganistano	738	7.6%	Tadžikistano	79	8.7%	Ukrainos	106	2.8%
4.	Sirijos	506	5.2%	Turkijos	63	6.9%	Baltarusijos	79	2.1%
5.	Tadžikistano	499	5.2%	Afganistano	54	5.9%	Irako	67	1.7%
6.	Baltarusijos	343	3.5%	Be pilietybės	30	3.3%	Be pilietybės	47	1.2%
7.	Ukrainos	291	3.0%	Eritrėjos	26	2.8%	Sirijos	40	1.0%
8.	Irako	191	2.0%	Baltarusijos	22	2.4%	Somalia	38	1.0%
9.	Be pilietybės	156	1.6%	Irako	20	2.2%	Šri Lankos	36	0.9%
10.	Armėnijos	139	1.4%	Azerbaidžano	14	1.5%	Uzbekistano	31	0.8%

* procentinė dalis nuo bendro 2001-2020 m. Lietuvoje pateiktų prieglobsčio prašymų/priimtų sprendimų suteikti pabėgėlio statusą/papildomą apsaugą skaičiaus

Migracijos departamento kasmetiniuose Migracijos metraščiuose neperteikiami prieglobsčio prašytojų duomenys pagal lytį ir amžių, tačiau ši informacija nuo 2016 m. skelbiama Oficialiosios statistikos portale² (Lietuvos statistikos departamentas, 2022b). Analizuojant šiuos 2016-2020 m. prieglobsčio prašytojų duomenis, pastebima, jog į Lietuvą vyrai prašyti prieglobsčio atvyksta dažniau nei moterys (atitinkamai 61 proc. ir 39 proc.). Taip pat didžioji atvykstančiųjų asmenų dalis – 61,1 proc. – priklauso darbingo amžiaus grupei (18-34 m. – 36,2 proc., 35-64 m. – 24,9 proc.), tačiau atkreiptinas dėmesys, jog daugiau nei trečdalis prieglobsčio Lietuvoje prašančių asmenų vien dėl amžiaus gali būti priskiriami pažeidžiamoms grupės – tarp per analizuojamą penkmetį į LR atvykusių prieglobsčio prašytojų 0-13 m. amžiaus vaikai sudarė 33,5 proc., dar 4,9 proc. – 14-17 m. amžiaus paaugliai bei 0,5 proc. (11 asmenų) 65 m. ir vyresni senjorai.

Kaip minėta 2.1 poskyryje, socialinės integracijos pagalba ir paslaugos Lietuvoje yra teikiamos tik asmenims, sulaukusiems teigiamo Migracijos departamento sprendimo suteikti pabėgėlio statusą ar papildomą apsaugą. Per 2001-2020 m. Lietuvoje tokia galimybė buvo suteikta 4 894 užsieniečiams. Už užsieniečių, tame tarpe – ir prieglobsčio gavėjų, socialinę integraciją nuo 2014 m. Lietuvoje yra atsakinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Per tą laiką buvo priimti du veiksmų planai, skirti

² Lyginat skirtingų šaltinių – Migracijos departamento (MD) ir Oficialiosios statistikos portalo (OSP) – duomenis, pastebimi nesutapimai: pateikiamas skirtingas bendrasis metinis prieglobsčio prašytojų skaičius (2016 m.: MD – 425, OSP – 501; 2017 m.: MD – 599, OSP – 544; 2018 m.: MD – 423, OSP – 406; 2019 m.: MD – 646, OSP – 644, 2020 m.: MD – 321, OSP – 316), dėl šios priežasties šiame poskyryje OSP duomenys naudojami tik kaip papildoma priemonė išsamesniam statistinio prieglobsčio prašytojo portretui susidaryti

integracijos efektyvinimui: „Užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo 2015–2017 metų veiksmų planas“, kurio įgyvendinimo metu buvo įsteigti užsieniečių integracijos centrai Kaune, Vilniuje ir Klaipėdoje bei „Užsieniečių integracijos į visuomenę 2018–2021 metų veiksmų planas“, numatęs 39 priemonių paketą teisėkūros ir integracijos procesų bei tarpinstitucinio bendradarbiavimo tobulinimui (efektyvesnė užsieniečių integracija į švietimo sistemą ir darbo rinką, geresnis sveikatos ir socialinių paslaugų prieinamumas, diskriminacijos mažinimas, įtrauktis vietos bendruomenėse) (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2021).

2016 m. buvo priimtas Valstybės paramos užsieniečių integracijai teikimo sąlygų ir tvarkos aprašas (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2016), numatęs individualaus integracijos plano įgyvendinimo tvarką – toks planas sudaromas pabėgėliui (šeimai) vis dar esant Pabėgėlių priėmimo centre pagal konkrečius poreikius, o vėliau teikiama socialinė parama priklauso nuo daromos integracijos pažangos (gali nekisti arba mažėti). Integracijos laikotarpiu užsieniečiai iki 3 mėn. (su galimybe pratęsti laikotarpį) gali nemokamai gyventi priėmimo centre, kuriame teikiamos socialinės, psichologinės ir medicinos paslaugos, o vėliau parama integracijai iki 12 mėn. (pažeidžiamoms grupėms gali būti pratęsta iki 36 mėn.) teikiama savivaldybėse. Integracijos savivaldybėje periodu asmeniui (šeimai) yra skiriamas kuratorius, organizuojantis lietuvių kalbos mokymą, padedantis darbo bei vaikų mokymosi klausimais ir kita. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis (2021), 2020 m. integracijos paslaugomis Pabėgėlių priėmimo centre naudojosi 171 prieglobsčio gavėjas.

Tačiau nepaisant pastangų ir tobulinamos užsieniečių ir pabėgėlių integracijos politikos, pasauliniame kontekste Lietuva priskiriama labiau nepalankios migrantų integracijos politikos šalių grupei. 2019 m. pagal MIPEX³ rodiklį Lietuvai skirta 37 balai (MIPEX vidurkis – 49 b.) ir migrantų integracijos situacija šalyje įvertinta kaip „lygybė ant popieriaus“ (*equality on paper*), kuomet imigrantams užtikrinamos lygios teisės ir ilgalaikis saugumas, tačiau neužtikrinamos lygios galimybės (MIPEX, 2020). Palankiausiai Lietuva įvertinta mobilumo darbo rinkoje (52 b.), leidimų nuolat gyventi (52 b.) ir nediskriminavimo (51 b.) srityse, tačiau į Lietuvą atvykę užsieniečiai vis dar susiduria su kliūtimis siekiant įsidarbinti ar įgyti išsilavinimą, šalyje aukšti kalbos/integracijos reikalavimai norint gauti ilgalaikį leidimą gyventi bei, nepaisant lygybę užtikrinančių įstatymų, nepakankami teisiniai mechanizmai susidūrus su etninės, rasinės ir tautinės diskriminacijos apraiškomis. Galimybės šeimų susijungimui ir išsilavinimo prieinamumas įvertintas 43 balais –

---

³ MIPEX (The Migrant Integration Policy Index) – įrankis, 56 pasaulio valstybėse vertinantis migrantų integracijos politiką, leidžiantis palyginti valstybių rodiklius bei įvertinti (ne)daromą pažangą; šis rodiklis plačiai naudojamas įvairiuose tyrėjų ir akademikų darbuose, taip pat NVO veikloje; pagal MIPEX valstybės yra vertinamos 0-100 balų skalėje, kurioje 100 – palankiausia migrantų integracijai politika/aplinka

užsieniečiams nelengva įsilieti į švietimo sistemą, o taip pat sudėtingos šeimos narių atvykimo procedūros. Prasčiausiai Lietuva atrodo sveikatos priežiūros (31 b.), pilietybės gavimo (22 b.) bei politinio įsitraukimo klausimais (vos 5 b.) – sunkiai prieinama informacija apie sveikatos priežiūros paslaugas, įprastai pilietybė asmeniui gali būti suteikiama tik po 10-ies šalyje išgyventų metų ir tam reikalingas specifinis pasiruošimas, taip pat nėra galimybės turėti dvigubą pilietybę, o realios imigrantų galimybės daryti įtaką politiniams sprendimams yra labai minimalios.

Nors MIPEX indeksas vertina bendrai visų imigrantų galimybes, su paminėtomis problemomis ir ribotomis galimybėmis gauti informaciją ar paslaugas, diskriminacija ir nepalankiu visuomenės požiūriu susiduria tiek ir prieglobsčio prašytojai, tebelaukiantys Migracijos departamento sprendimų, tiek ir pabėgėlio statusą gavę asmenys – leidimas gyventi Lietuvoje tarptautinės apsaugos suteikimo pagrindu ir formali socialinė parama savaimė neužtikrina sėkmingos integracijos ar palankesnio visuomenės priėmimo kitų imigrantų atžvilgiu. Priešingai, ribojanti politika ir imigrantų nematomumas sukuria „užburtą atskirties ratą“ (MIPEX, 2020), kuomet didesnę dalis visuomenės migrantus mato kaip grėsmę ir gali aštrėti ksenofobijos bei islamofobijos apraiškos.

3. 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje atvejo analizė

3.1. Nereguliarios migracijos srauto analizė: statistika ir tendencijos

Nuo 2021 m. birželio mėnesio itin išaugo į Lietuvą iš Baltarusijos neteisėtai bandančių patekti migrantų srautas. LR vidaus reikalų ministerijos atstovai susiklosčiusią situaciją įvardino kaip nedemokratinio Baltarusijos režimo organizuojamą ataką, o siekiant suvaldyti beprecedentę situaciją buvo paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija, sutelktos pasieniečių, policijos, Viešojo saugumo tarnybos, kariuomenės pajėgos, priimti Užsieniečių teisinės padėties įstatymo pakeitimai bei pradėtas įrenginėti fizinis barjeras prie Baltarusijos sienos (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2021b). Nuo 2021 m. rugpjūčio pradėtas taikyti užsieniečių apgrėžimas Lietuvos pasienyje su Baltarusija – vien per 2021 m. į šalį neįleista daugiau nei 8 tūkst. migrantų (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2021b), tuo tarpu 2022 m. rugsėjį neįleistų asmenų skaičius (bendras nuo apgrėžimo politikos taikymo pradžios) jau siekė daugiau nei 15 tūkst. (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2022b). Su Baltarusija besiribojančios Latvija ir Lenkija taip pat pradėjo taikyti migrantų apgrėžimą – Lenkija tokiu būdu neįsileido 67 tūkst., Latvija – kiek daugiau nei 7 tūkst. migrantų. Tiesa, neįleistų migrantų skaičiai yra sąlyginiai, kadangi tie patys asmenys galimai bando sieną kirsti po keletą kartų.

Vis tik, nepaisant Lietuvos vyriausybės pradėtų taikyti krizės valdymo priemonių, dar iki migrantų apgrėžimo politikos taikymo pradžios į šalį per labai trumpą laiką iš Baltarusijos pusės pateko ir prieglobsčio prašymus pateikė apie 4 tūkst. migrantų. Migracijos departamento (2022b) duomenimis, iš viso per 2021 m. prieglobsčio prašymus Lietuvoje pateikė 4 259 asmenys. Lyginant su ankstesniais metais, 2021 m. prieglobsčio prašymų skaičius išaugo net keliolika kartų – pvz., per 2020 m. užregistruota tik 321, 2019 m. – 646, 2018 m. – 423 prieglobsčio prašymai (žr. 1 pav.). Tad šios krizės akivaizdoje valstybinės institucijos susidūrė su itin dideliu ir iššūkius keliančiu prieglobsčio prašymų krūviu, tačiau visi šie prašymai buvo išnagrinėti skubos tvarka – 2021 m. gruodžio mėnesį jau buvo užbaigtas 3 272 prieglobsčio prašymų nagrinėjimas, iš kurių prieglobstis Lietuvoje suteiktas vos 54 užsieniečiams. Iš viso per 2021 m. prieglobstį Lietuvoje gavo 443 asmenys, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog tarp jų – 191 perkeltas Afganistano ir 126 Baltarusijos piliečiai, tad galima teigti, jog iš maždaug 4 tūkst. nereguliariu būdu iš Baltarusijos pusės į Lietuvą patekusių ir prieglobsčio Lietuvoje paprašiusių migrantų, prieglobstis buvo suteiktas vos keletui procentų.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis (2022a), nuo 2021 m. sausio 1 d. iki spalio 26 d. Lietuvoje iš viso buvo užregistruota 4 512 nereguliariu būdu patekusių migrantų. Daugiau nei pusė šių migrantų (63 proc.) deklaravo esantys Irako piliečiai, likusi dalis – iš įvairių pasaulio

valstybių, tokių kaip Baltarusija, Sirija, Kongas, Kamerūnas, Afganistanas, Šri Lanka, Gvinėja ir kita. Didžioji dalis atvykusiųjų – pilnamečiai vyrai (72 proc. vyrų; 76 proc. pilnamečių asmenų), net du trečdalius migrantų sudarė 20-39 m. amžiaus asmenys. Nors nereguliarios migracijos bangos pradžia laikomas 2021 m. birželio mėnuo, vis tik intensyviausiai į Lietuvą migrantai plūdo liepos mėnesį, kuomet per parą vidutiniškai fiksuota po 93 nereguliuosius migrantus, o „rekordą“ šis paros rodiklis pasiekė rugpjūčio 1 d., kuomet per parą aptikti net 294 migrantai (apgręžimas pradėtas taikyti nuo rugpjūčio 3 d.).

Remiantis Migracijos departamento (2022b) prieglobsčio skyriaus statistika, 2021 m. prieglobsčio prašymų sulaukta net iš 49 pasaulio valstybių piliečių (žr. 2 priedą), tarp kurių ir pirmą kartą Lietuvos prieglobsčio sistemos istorijoje prašymai iš Palestinos, Salvadoro, Kuveito, Centrinės Afrikos Respublikos ir Burkina Faso pilietybę turinčių asmenų. Nors iš kitų valstybių atvykusių asmenų prieglobsčio prašymų būta ir anksčiau, atkreiptinas dėmesys, jog vis tik didžioji dalis kilmės valstybių iki šiol buvo gana retos tarp Lietuvoje tarptautinės apsaugos prašančių asmenų. Analizuojant šią nereguliarios migracijos srautą, ypatingai visuotinę nuostabą kėlė sąlyginė migrantų gausa iš Lietuvai kultūriškai ir geografiškai tolimų Artimųjų Rytų ir Afrikos valstybių – Irako, Irano, Kongo Demokratinės Respublikos, Kongo, Kamerūno, Gvinėjos, Togo, Senegalo ir kitų.

Lietuvai susidūrus su neįprastai dideliu nereguliarių migrantų srautu, susidurta su sunkumais šių asmenų apgyvendinimo klausimu. 2021 m. vasarą kolektyviai pritaikytas migrantų judėjimo apribojimas Lietuvos teritorijoje, o pritrūkus vietų jau anksčiau veikusiuose Pabradės URC ir Ruklos PPC, didelė dalis migrantų iki rudens glaudėsi pasienio užkardų bei savivaldybių paskirtose patalpose, taip pat – Rūdininkų poligone įrengtoje palapinių stovykloje. Per rugsėjo mėnesį migrantų apgyvendinimui buvo įrengti ir pritaikyti 5 centrai: modulinį namelių sektorais buvo išplėstos apgyvendinimo galimybės Ruklos ir Pabradės centruose, specialiai migrantams modulinį namelių centras buvo įrengtas Medininkuose, Pasieniečių mokyklos teritorijoje (dalis Pasieniečių mokyklos patalpų pritaikytos pažeidžiamiesiems asmenims), dalis šeimų su mažamečiais vaikais apgyvendinti Vilniuje, Naujininkų laikinuosiuose nakvynės namuose, o vieniši vyrai iš Rūdninkų poligono perkelti į buvusių Kybartų patalpos namų patalpas (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2021a).

Tarptautinė migracijos organizacija (2021) rugpjūčio mėn. aplankiusi šešias laikinas migrantų stovyklas atliko savanorišką 110 nereguliarių migrantų apklausą (*rapid profiling*). Apklausti 62 vyrai ir 48 moterys, vidutinis apklaustųjų amžius – 28 metai. Šiame profiliavime daugiausia dalyvavo irakiečių (68 respondentai) bei šrilankiečių (10 respondentų), taip pat po keletą Sirijos, Afganistano, Rusijos, Kongo Demokratinės Respublikos, Turkijos, Kamerūno piliečių bei vienas egiptietis. 58 proc. apklaustųjų asmenų atvykdami į Lietuvą su savimi neturėjo asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų, tačiau kaip pagrindinę jų netekimo priežastį įvardijo kelionės organizatorių veiksmus:

vedliai (*smugglers*) atėmė dokumentus kelionės metu arba šie kaip užstatas buvo palikti Baltarusijos viešbučiuose ir negražinti. Daugiau nei pusė (56 proc.) apklaustųjų pagrindine priežastimi, paskatinusia palikti kilmės valstybę, nurodė smurto ir persekiojimo grėsmes, kitos paminėtos priežastys – kariniai konfliktai, ribotas paslaugų prieinamumas, išsilavinimo siekis bei šeimos susijungimo tikslai. 51 proc. respondentų teigė, jog jų kelionės tikslo valstybė buvo Lietuva arba bet kuri kita saugi ES valstybė, trečdalis – Vokietija, taip pat buvo paminėtos ir Švedija, Jungtinė Karalystė, Suomija bei kitos ES šalys. Pagrindine priežastimi, nulėmusia Lietuvą kaip kelionės tikslo šalį, daugiau nei pusė respondentų nurodė nuogirdas apie palankią Lietuvos migracijos/prieglobsčio politiką, penktadalis migrantų tikėjosi susijungti su šeimos nariais, gyvenančiais kitose ES valstybėse, o likusieji Lietuvą pasirinko remdamiesi kelionės organizatorių rekomendacijomis. Visi apklaustieji nurodė pateikę prieglobsčio prašymus Lietuvoje ir nei vienas neišreiškė noro sugrįžti į savo kilmės valstybę. Didžioji dalis apklaustųjų (46 proc.) yra įgiję viduriniam prilygintą išsilavinimą, 24 proc. – pradinį, 20 proc. – aukštąjį/koleginį ir 10 proc. nebuvo įgiję jokio formalaus išsilavinimo. Prieš atvykdami į Lietuvą kilmės valstybėse pastovaus darbo ir pajamų šaltinio neturėjo 41 proc. migrantų. Trečdalis apklaustųjų teigė turintys sveikatos ar psichologinių problemų. Iš apklaustų 110 migrantų, itin pažeidžiamoms grupėms priskirti 24 asmenys: nustatyta 13 asmenų, turinčių rimtų sveikatos sutrikimų, 4 nelydimi nepilnamečiai, trys senyvo amžiaus senjorai, dvi vienišos motinos su nepilnamečiais vaikais, vienas asmuo, turintis rimtų psichosocialinių poreikių bei vienas, priskiriantis save LGBTQ bendruomenei.

Apibendrinant, nors ši migracijos krizė dažnai viešojoje erdvėje buvo įvardijama kaip hibridinė ataka (išsamiau – 3.3 poskyryje), o migrantai vaizduojami kaip homogeniškas ir grėsmę viešajam saugumui keliantis srautas (pristatomas kaip vienišų, pavojingų darbingo amžiaus vyrų grupė), svarbu atkreipti dėmesį, jog iš tiesų į Lietuvą šiuo nereguliarium keliu atvyko labai įvairių valstybių piliečiai iš skirtingos kultūrinės, kalbinės ir socialinės aplinkos, įvairaus išsilavinimo, patirčių ir vedini įvairių priežasčių. Be to, reikšminga dalis šio migrantų srauto yra priskirtini pažeidžiamiems asmenims – nepilnamečiai asmenys, šeimos, įvairių sveikatos problemų turintys asmenys bei kita.

3.2. Migracijos krizės valdymas: migracijos ir prieglobsčio teisės aktų pokyčiai

Reaguojant į susiklosčiusią nereguliarių migrantų situaciją, Lietuvoje nuo 2021 m. liepos 2 d. buvo paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija, leidusi palengvinti teisinį migracijos krizės valdymo reglamentavimą ir spartesnę procedūrų taikymą (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022). 2021 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos Seimas (2021) priėmė rezoliuciją Nr. XIV-505 „Dėl hibridinės agresijos atrėmimo“, kurioje numatyta inicijuoti tarptautinį tyrimą dėl nelegalios

migracijos organizavimo ir skatinimo. Ši rezoliucija, nors ir numatė būtinybę užtikrinti migrantų ir pabėgėlių žmogaus teisių įgyvendinimą, taip pat leido, esant poreikiui, taikyti ir visas migrantų sulaikymo bei apsaugos priemones. Dokumente taip pat buvo numatytas informacinės kampanijos, skirtos atgrasyti potencialius migrantus, iniciavimas. Drauge su šia rezoliucija buvo pritarta ir įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimams, kuriais buvo paspartintos prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūros, taip pat apribotos kai kurios prieglobsčio prašytojų teisės: pratęstas maksimalus terminas, per kurį prieglobsčio prašytojai gali būti neįleidžiami į LR teritoriją; nustatyta skundų dėl neigiamų sprendimų privaloma ikiteisminio nagrinėjimo procedūra Migracijos departamente (iki tol skundai buvo teikiami tiesiogiai teismams, prie tokios tvarkos vėl sugrįžta 2021 m. spalio mėn.); praplėstos prieglobsčio prašytojų sulaikymo galimybės ir apribotos teisės išvykti iš apgyvendinimo vietos; panaikinti tam tikri galioję reikalavimai prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo vietoms (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2021; Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2022a). Pristatydama įstatymo nuostatų pakeitimus, migrantų teisių apribojimus Vidaus reikalų ministrė A. Bilotaitė aiškino tuo, jog „daugelis neteisėtai valstybės sieną kirtusių migrantų nėra tikrieji prieglobsčio prašytojai, jų siekis – per Lietuvą patekti į kitas Europos Sąjungos valstybes, piktnaudžiaujant prieglobsčio procedūra“ (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2022a).

Reaguodama į beprecedentę situaciją, Lietuva su prašymu dėl civilinės saugos humanitarinės pagalbos kreipėsi į Europos valstybes ir sulaukė humanitarinės pagalbos siuntų iš 19 šalių. Dėl susiklosčiusios situacijos Lietuvoje savo veiklą pradėjo Europos prieglobsčio paramos biuras (EASO) bei Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūros (Frontex) pareigūnai. 2021 m. spalio mėn. Europos Komisija priėmė sprendimą Lietuvai skirti 37 mln. eurų paramą neteisėtos migracijos krizės suvaldymui (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022).

Nuo 2021 m. liepos 26 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai buvo pavesta administruoti pažeidžiamų nereguliarių migrantų apgyvendinimą, ekstremaliosios situacijos valdymui pasitelktos ir savivaldybės, suteikusios laikinas migrantų apgyvendinimo sąlygas (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022). Vėliau migrantai buvo perkelti į 5 specialiai jų apgyvendinimui pritaikytus centrus (Vilniuje, Medininkuose, Pabradėje, Rukloje ir Kybartuose). 2021 m. rugpjūčio-rugsėjo mėnesiais laikinose migrantų apgyvendinimo vietose dirbo iš įvairių valstybinių institucijų darbuotojų sudarytos mobiliosios komandos, registravusios įleistus migrantus, priėmusios jų prieglobsčio prašymus bei supažindinusios su prieglobsčio procedūrų tvarka ir informavusios apie galimybes savanoriškai grįžti į kilmės valstybes.

Kaip jau minėta 3.1. poskyryje, nuo 2021 m. rugpjūčio mėn. buvo pradėta taikyti nereguliarių migrantų neįleidimo ir nukreipimo į pasienio kontrolės punktus praktika, o nuo spalio pabaigos

apgręžiamiems migrantams pradėti dalinti humanitariniai paketai su maistu ir vandeniu. Numatyta, jog apgręžti migrantai, norintys pateikti prieglobsčio prašymus, tai galėtų padaryti tik pasienio kontrolės punktuose arba LR ambasadoje Baltarusijos Respublikoje. Taip pat, siekiant efektyvesnio užsieniečių, neteisėtai kirtusių Lietuvos valstybės sieną, grąžinimo į kilmės šalį, sutrumpinti procedūriniai terminai ir nustatyta paramos savanoriškai grįžti užsieniečiams teikimo tvarka (užsieniečiui, kuris pageidauja savanoriškai grįžti į savo kilmės valstybę, numatyta vienkartinė 300 eurų piniginė išmoka, vėliau ši išmoka buvo padidinta iki 1 000 eurų) (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022).

Be to, Lietuva, siekdama suvaldyti migracijos iššūkius, ne tik įgyvendino vidinės migracijos ir prieglobsčio politikos pakeitimus, bet ir ėmėsi tarptautinės iniciatyvos. 2021 m. spalio mėn. neformalios Europos vadovų tarybos metu Slovėnijoje Lietuva kėlė būtinų pokyčių, skirtų atsakyti į hibridines atakas, kurių metu instrumentalizuojama migracija, ES teisinėje sistemoje poreikį. Vėliau Europos Komisijos atstovams buvo išsiųstas Lietuvos inicijuotas ir 12 ES valstybių pasirašytas kreipimasis dėl ES teisės ir migracijos politikos adaptavimo poreikio siekiant atliepti nūdienos realijas ir užtikrinti atsaką hibridinėms atakoms. Kreipimasis pristatytas ir Liuksemburge vykusiame Europos Sąjungos Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos posėdyje, po kurio palaikymą išreiškė dar dvi ES valstybės (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022).

Nors tiek politikai (Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2021b), tiek ekspertai (Juškaitė-Vizbarienė, Daugėlaitė, 2021), sutinka, jog su migracijos krize ir jos iššūkiais Lietuvoje buvo susitvarkyta ir situacija stabilizuota – sumažėjo migrantų srautai, sustiprėjo tarpinstitucinis koordinavimas bei bendradarbiavimas su visuomeninėmis organizacijomis, dėl įgyvendintų sprendimų susilaukta ir tarptautinių institucijų bei visuomenininkų kritikos. 2021 m. rugpjūtį LR Ministrė Pirmininkei buvo adresuotas Europos Tarybos žmogaus teisių komisarės D. Mijatovič laiškas, kuriame išreikštas susirūpinimas dėl Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatų laikymosi nereguliarių migrantų atžvilgiu. 2021 m. rugsėjį Ženevoje Tarptautinė migracijos organizacija (IOM) ir JT Vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras (UNHCR) paskelbė pareiškimą, kuriame išsakė nusivylimą dėl mirčių Baltarusijos ir Lenkijos pasienyje ir susirūpinimą dėl „atstūmimų“ praktikos (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022). Apie galimus žmogaus teisių pažeidimus ir žmogaus orumo nežeminančių priėmimo sąlygų neužtikrinimą signalizavo ir kitų tarptautinių organizacijų, tokių kaip „Amnesty International“ ir „Gydytojai be sienų“ dėmesys bei Lietuvos NVO, tokių kaip Raudonasis Kryžius, Caritas, „Maisto bankas“, „Gelbėkit vaikus“, Pabėgėlių Taryba ir kitų įsitraukimas rūpinantis migrantais.

Priimti krizės valdymo sprendimai susilaukė kritikos ir iš nepriklausomų Lietuvos stebėsenos institucijų. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (2021) dar spalio mėn. prieglobsčio

prašytojų apgyvendinimo sąlygas prilygino nežmoniškam ar žmogaus orumą žeminančiam elgesiui. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (Sabatauskaitė ir kt., 2022), taip pat vykdžiusi stebėseną Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų apgyvendinimo vietose, konstatavo, jog visose pagrindinėse sulaikymo vietose (Medininkų URC, Naujininkų PPC, Ruklos PPC, Kybartų URC, Pabradės URC) kilo rimtų iššūkių užtikrinant sulaikytų asmenų saugumą, organizuojant paslaugas ir sudarant visiems asmenims vienodas sulaikymo sąlygas, atsižvelgiant į jų tapatybės bruožus. Pažeidimai ar rizikos jiems atsirasti fiksuoti lyties, kilmės, odos spalvos, etninės priklausomybės, kalbos, religijos, negalios, seksualinės orientacijos, socialinės padėties pagrindais. O taip pat buvo atkreiptas dėmesys, jog minėtų lygių galimybių ar žmogaus teisių pažeidimų būtų galima išvengti taikant alternatyvias sulaikymui priemones.

Priimti sprendimai kritikuoti ir tarptautinių teisės ekspertų – prof. Dainiaus Žalimo ir prof. Justino Žilinsko⁴, nesutikusių su politikų vertinimu, jog susiklosčiusi situacija gali būti prilygintina hibridiniam karui. Diskusijos keltos ir dėl sprendimo, kuomet visi prieglobsčio prašytojai, individualiai nenagrinėjant jų situacijos, be teismo sprendimo ir be suteikto advokato buvo apgyvendinti įvairiuose centruose nesuteikiant jiems teisės išeiti už šių centrų teritorijos, teisėtumo ir tokios praktikos prilyginimo sulaikymui (Biekša, Ivašauskaitė, 2021). Kritikuota ir apgrėžimo praktika, kadangi ją pritaikius neužtikrintos galimybės atvykstantiems migrantams pateikti prieglobsčio prašymus, be to, apgrėžimas pažeidžia tarptautinės teisės nuostatą dėl prieglobsčio prašytojų negražinamumo principo (Biekša, Ivašauskaitė, 2021).

3.3. Hibridinės atakos diskursas ir visuomenės nuomonės formavimas

Kaip nurodoma specialioje Lietuvos Respublikos Vyriausybės (2022) administruojamoje internetinėje svetainėje, Lietuva, kaip ir Lenkija bei Latvija, nuo 2021 m. birželio patyrė „klastingą Baltarusijos nedemokratinio režimo hibridinę agresiją“. Hibridinės atakos naratyvas grindžiamas 2021 m. gegužės 26 d. A. Lukašenkos viešu pasisakymu, kuriuo pagrasinta „užtvindyti Lietuvą ir kitas kaimynines valstybes migrantais ir narkotikais“. Netrukus po to, kaip jau minėta ankstesniame poskyryje, smarkiai išaugo iš Baltarusijos pusės Lietuvos valstybės sieną nereguliariu būdu kirtusių migrantų skaičius. LR Vyriausybės atstovai susiklosčiusią situaciją įvertino kaip ypač žiauria

---

⁴ LRT, 2021, *Žalimas reakciją į migrantų krizę vadina „parodomąja“: kalbama apie hibridinius karus, bet VGT susirinko tik šiandien*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1449556/zalimas-reakcija-i-migrantu-krize-vadina-parodomaja-kalbama-apie-hibridinius-karus-bet-vgt-susirinko-tik-siandien>;

LRT, 2021, *Žilinskas apie pasienyje apgrėžiamus migrantus: tai – žaidimas ties pradžios riba, kuri gali baigtis teismais*, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1471613/zilinskas-apie-pasienyje-apgreziamus-migrantus-tai-zaidimas-ties-prazangos-riba-kuri-gali-baigtis-teismais>

hibridinės grėsmės formą, kuomet instrumentalizuojant žmones siekiama politinių tikslų, bandoma sukurti besitęsiančią krizę ir destabilizuoti Europos Sąjungą, išbandant jos vienybę ir ryžtą (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2022). Tai, jog Baltarusijos institucijos yra prisidėjusios prie migracijos srautų išaugimo liudija ir pačių migrantų istorijos, migrantų srauto organizuotumas, specifiškumas (neįprastos kilmės valstybės bei kelionės maršrutai) bei Valstybės sienos apsaugos pareigūnų užfiksuoti atvejai, kuomet migrantams patekti į Lietuvos teritoriją neteisėtu būdu talkina Baltarusijos pasienio pareigūnai.

Susiklosčiusi migracijos iš Baltarusijos situacija kaip hibridinė ataka įvardijama ir Lenkijoje – P. Lubinski (2022) sutinka, jog tai yra hibridinio karo ar hibridinės agresijos apraiška, tačiau pripažįsta, jog vieningo tarptautinio sutarimo dėl hibridinio karo apibrėžimo nei teisine, nei politine prasme nėra, tad šios sąvokos samprata gali būti interpretuojama įvairiai. Tačiau bendrąja prasme hibridinė ataka gali būti suprantama kaip įvairių nekonvencinių (nesmurtinių) priemonių panaudojimas siekiant pažeisti visuomenės valią, vienybę ir funkcionalumą (Lubinski, 2022). Migrantų kaip hibridinės atakos įrankio panaudojimas nėra naujiena – masinė migracija gali būti taikoma kaip spaudimo-poveikio priemonė įvairiems kariniams ar politiniams tikslams pasiekti, o tokio spaudimo pavyzdžiai – Rusijos operacijos prieš Suomiją ir Norvegiją 2015–2016 m. bei situacija Turkijos-Graikijos pasienyje 2020 metais (Bachmann, 2021; Kotaulas, Puszta, 2020; Akrap, Kalinič, 2015).

Vis tik, nors gana vieningai sutinkama, jog Lietuvoje susiklosčiusi migracijos situacija buvo dirbtinai sukelta ir nukreipta prieš Baltarusijai kaimynines valstybes, L. Jakulevičienės ir M. Šešelgytės nuomone, Lietuvai, kaip išorinei ES bei NATO narei, anksčiau ar vėliau vis tiek būtų tekę susidurti su didesniais migracijos iššūkiiais – dėl nedraugiškų kaimyninių valstybių veiksmų, Europos kaip traukos centro stiprinimo ar poreikio persikelti atvykėlius solidarizuojantis su kitomis ES valstybėmis (Juškaitė-Vizbarienė, Daugėlaitė, 2021). Nors viešojoje erdvėje šios migracijos krizės sprendimai buvo siejami su poreikiu atremti ir sustabdyti hibridinę ataką, užtikrinti valstybės bei jos piliečių saugumą, vis tik kilo daug diskusijų dėl balanso tarp valstybės saugumo ir žmogaus teisių užtikrinimo. Didelis NVO įsitraukimas rūpinantis baziniais migrantų poreikiais bei viešai išsakytas susirūpinimas dėl vyriausybės taikomų sprendimų signalizuoja, jog galimai žmogaus teisių standartai šioje situacijoje išlaikyti nebuvo. Minėtos ekspertės (Juškaitė-Vizbarienė, Daugėlaitė, 2021) sutinka, jog net ir tokioje situacijoje buvo būtina užtikrinti migrantų teisę į prieglobstį ir apsaugoti tuos asmenis, kuriems tarptautinė apsauga yra reikalinga. Vis dėlto, valstybės institucijoms ilgą laiką komunikavus, jog šie migrantai yra grėsmė, potencialūs nusikaltėliai ar „Lukašenkos kulkos“, paaštrėjo ir bendros visuomenės netolerancijos kitataučiams problemos.

Visuomenės nuostatų formavimuisi reikšmingos įtakos turi ne tik viešai išsakomos politikų pozicijos, bet ir žiniasklaidos priemonių formuojami tam tikrų socialinių grupių įvaizdžiai. Judėjimas „Media4Change“, vykdamas Lietuvos žiniasklaidos monitoringą labiausiai stigmatizuojamų visuomenės grupių temomis, 2021 m. lapkritį pristatė savo stebėsenos „Migrantų vaizdavimas Lietuvos žiniasklaidoje 2019-2021“ rezultatus (Jurčiukonytė, 2021). Šios analizės metu itin daug dėmesio skirta „nelegalaus migranto“, kaip netikslios, žalingos ir neatitinkančios demokratiškų vertybių, sąvokos viešumoje vartojimui. Lyginant su 2020 m., 2021 m. šios sąvokos vartojimas žiniasklaidoje išaugo daugiau nei 14 kartų – 2020 m. „nelegalus migrantas“ paminėtas 692 kartus, o 2021 m. – net 9 905 kartus. Žinoma, tokį išaugimą galima aiškinti situacija šalyje – intensyviausiai migracijos temomis publikacijos skelbtos birželio-rugpjūčio mėnesiais. Net 32 proc. visų 2021 m. atvejų „nelegalaus migranto“ terminas buvo paminėtas neigiamame kontekste, ši dalis taip pat ženkliai išaugo lyginant su ankstesniais metais (2019 m. – 8 proc., 2020 m. – 9 proc.). O taip pat gerokai sumažėjo „nelegalių migrantų“ minėjimo teigiamame kontekste atvejų – nuo 19 proc. 2019 m. ir 16,5 proc. 2020 m. iki vos 1 proc. 2021 metais. Įdomu tai, jog „nelegalaus migranto“ sąvoka 2021 m. buvo panaudota net ketvirtadalyje visų publikacijų migracijos tema.

Stebėsenos analizėje (Jurčiukonytė, 2021) taip pat aptartas kalbinamumo rodiklis 2021 m. birželio ir rugpjūčio mėnesiais, atskleidęs, jog dažniausiai migracijos temas žiniasklaidoje komentuoja politikai (40 proc. birželį ir 49 proc. rugpjūtį nuo visų publikacijų), antroje vietoje – pareigūnai (atitinkamai 16 proc. ir 8 proc.). Tuo tarpu į įvairių sričių ekspertus, žmogaus teisių aktyvistus, NVO atstovus ir pačius migrantus kreipiamasi labai retai – visos šios grupės cituotos vos poroje proc. visų publikacijų, o pačių migrantų kalbinamumo lygis yra itin žemas – vos 1,7 proc. birželį ir 1,6 proc. rugpjūtį. Šios tendencijos parodo, jog iš esmės žiniasklaida tiesiogiai perteikia valstybės politikų nuostatas, o į joms migracijos temomis galimai oponuojančių grupių nuomonę yra atsižvelgiama nepakankamai.

Tendenciją, jog Lietuvos žiniasklaidos priemonėse migrantai vaizduoti kaip grėsmė valstybei bei visuomenei paliudija ne tik žalingų sąvokų pasirinkimas bei neigiamo konteksto gausa, bet ir migracijos publikacijų potėmės – 2021 m. rugsėjį vyravo sulaikymų prie sienos tema (24,3 proc.), tuo tarpu apie socialinę migrantų gerovę kalbėta vos 2,9 proc. publikacijų, o pačių migrantų istorijos aptartos vos 0,7 proc. visų publikacijų (Jurčiukonytė, 2021). Tendencingą neigiamą migrantų vaizdavimą atspindi ir įvairių žiniasklaidos priemonių pasirinktos antraštės, kuriose šie asmenys dažnai įvardijami kaip pavojų keliantys „nelegalai“, nevengiama migrantų lyginti su nusikaltėliais, naudojami kalėjimo žargono terminai ir kita.

Stebint šališką politikų bei žiniasklaidos priemonių komunikaciją migrantų atžvilgiu, atitinkamai auga gyventojų nerimas, siejamas su išaugusiais migrantų srautais, bei aštrėja

ksenofobinės ir islamofobinės Lietuvos gyventojų nuostatos. Apie tai liudija 2021 m. rugsėjo 17 d. – spalio 3 d. atlikta 1 004 Lietuvos gyventojų apklausa įvairių etninių, religinių ir socialinių grupių atžvilgiu (Blažytė, 2021). Lyginant 2020-2021 m., pastebimas gyventojų tolerancijos mažėjimas pabėgėlių, irakiečių, sirų, musulmonų atžvilgiu. Net 71,8 proc. apklaustųjų teigė, jog per pastaruosius 5 metus jų požiūris į pabėgėlius labai pablogėjo/greičiau pablogėjo nei pagerėjo, 59,1 proc. tą patį teigė ir apie musulmonus. Kaimynystėje su pabėgėliais nenorėtų gyventi 47,1 proc. respondentų (2020 m. – 27 proc.), dirbti vienoje darbovietėje su pabėgėliais – 27,7 proc. (2020 m. – 19 proc.), išnuomoti savo būsto pabėgėliui – 48,3 proc. (2020 m. – 27 proc.). Net 86,6 proc. apklaustųjų nesutiko, jog Lietuva turėtų priimti gyventi neteisėtai Lietuvos Respublikos sieną kirtusius ne ES piliečius, 68,3 proc. nesutiktų priimti ir klimato kaitos pabėgėlių musulmonų, 64,5 proc. nepriimtų ir karo pabėgėlių musulmonų. Religijos klausimas lietuviams pabėgėlių atžvilgiu yra išties svarbus, kadangi karo ir klimato pabėgėlius krikščionis priimti į Lietuvą sutiktų net 59,4 proc. ir 48,3 proc. respondentų. Įdomu tai, jog dažno lietuvių nuostatos migrantų, o ypač – pabėgėlių, atžvilgiu yra formuojamos ne asmeninės patirties, o žiniasklaidos bei viešosios nuomonės, kadangi, nors į pabėgėlius yra žiūrima itin nepalankiai, vos keletas proc. apklaustųjų asmeniškai pažįsta ar yra sutikęs Lietuvoje prieglobsčio pasirašiusį asmenį. Didžiosios dalies (64 proc.) nuostatos apie į Lietuvą neteisėtai atvykusius ir prieglobsčio paprašiusius asmenis buvo paremtos informacija žiniasklaidoje.

Aptarti žiniasklaidos ir visuomenės nuostatų tyrimai rodo, jog visuomenės nuostatomis ženklios įtakos turi informacija viešojoje erdvėje, tad migracijos krizės situacijos kontekste pasirinkta politikų komunikacijos strategija yra itin svarbi. Žiniasklaidos priemonės, perteikiančios politikų nuostatas, taip pat turi tiesioginės įtakos gyventojų nuomonės formavimui, tad itin svarbu, jog žurnalistų darbuose būtų laikomasi objektyvumo ir nešališkumo standartų, o svarbiais ir nevienareikšmiais klausimais būtų iškomunikuojami skirtingų grupių argumentai – migracijos krizės fone būtina išgirsti ir NVO atstovus, ir pačius migrantus. Viešoji erdvė žmogaus teisių klausimams migracijos iššūkių metu yra būtina, kadangi kintančios visuomenės nuostatos turi esminės įtakos migrantų ir kitų etninių grupių integracijai bei priėmimui bendruomenėse.

4. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo

4.1. Nevyriausybinių organizacijų ir socialinė gerovė

Nors tradiciškai nevyriausybinių organizacijų⁵ (toliau – NVO) vaidmuo valstybėje yra suvokiamas kaip viešojo sektoriaus ir rinkos paliktų spragų užpildymas, šiuolaikiniame pasaulyje NVO gausa ir piliečių įsitraukimas į jų veiklą yra vienas svarbiausių atviros visuomenės bruožų. Kitaip tariant, NVO sektorius yra tarsi visuomenės politinio ir socialinio gyvenimo indikatorius, atspindintis visuomenės raidos ypatumus bei problemas tam tikru laikotarpiu ir lanksčiai reaguojantis į kintančius visuomenės poreikius (Žalimienė, Rimšaitė, 2007). Viena pagrindinių priežasčių, lemiančių augantį NVO vaidmenį valstybėje ir tuo pačiu – veiklos plėtrą, yra tai, jog valdžios institucijos sunkiai persiorientuoja ir prisitaiko prie esamų pokyčių arba vėluojančiai reaguoja į juos, tuo tarpu NVO į kintančias situacijas reaguoja greičiau, lanksčiau ir dėl to gali tiksliau atliepti visuomenės poreikius (Šilinskytė, 2013).

NVO efektyvumas lemia tai, jog, vadinamasis, trečiasis sektorius gali konkuruoti socialinių paslaugų teikimo srityse tiek su viešuoju, tiek su privačiu sektoriumi. Lietuvoje taip pat pastebima NVO sektoriaus plėtra, tačiau plečiantis organizacijų tinklui, stiprėja ir minėta konkurencija, tad susiduriama ir su tam tikrais iššūkiais. Nors visuotinai pripažįstami NVO veikimo principai – nepriklausomumas nuo valdžios, savarankiškumas, ne pelno siekimas, savanoriška veikla – nepraranda svarbos, vis tik jų laikytis organizacijoms darosi gana sudėtinga dalyvaujant konkurencinėje kovoje dėl paslaugų teikimo užsakymų (Žalimienė, Rimšaitė, 2007). Be to, aktyviai veikiant rinkoje, didėja spaudimas NVO ekonomiškai efektyvinti veiklą bei atitikti viešajam bei privačiam sektoriui taikomus standartus, tad organizacijoms tampa sudėtinga išlaikyti identitetą, išskirtinumą bei idėjinį veikimo principą. O taip pat, pritraukiant vis daugiau pilietinės visuomenės bei atstovaujant paslaugomis besinaudojančius klientus, auga poreikis atstovauti piliečių interesus politinėje plotmėje – darosi vis sudėtingiau išlaikyti nešališko valdžios kritiko ir patarėjo vaidmenį (Žalimienė, Rimšaitė, 2007; Šilinskytė, 2013). Vis tik, nors NVO sektoriaus plėtra lemia tam tikrus iššūkius ir didesnių pastangų, siekiant išlaikyti unikalaus veikimo modelį ir nesusitapatinimo su valstybiniu-privačiu sektoriumi, poreikį, šių organizacijų svarba visuomenėje išlieka itin reikšminga.

Didelė dalis NVO veikia socialinių paslaugų sektoriuje, tokiu būdu tarsi palengvindama valstybinių institucijų našą ir konkuruodama su privačiu sektoriumi kliento naudai (dažnai NVO teikia labiau pagal individo poreikius subalansuotas, specifines, neatlygintinas paslaugas). Socialinės

---

⁵ Nevyriausybinių organizacijų arba trečiasis sektorius plačiąja prasme apima visuomeninių organizacijų, asociacijų, labdaros fondų, klubų, labdarinių religinių organizacijų, įkurtų laisva žmonių valia, veiklą ir teikiamas paslaugas.

paslaugos per NVO gali būti įgyvendinamos per įvairias sritis – socialinė apsauga, užimtumas, švietimas, sociokultūrinė veikla, taikomieji tyrimai, nusikalstamumo, savižudybių, smurto prevencija, psichosocialinė parama ir kita (Acus, 2018). Veikiant įvairiose srityse ir tarp skirtingų socialinių grupių, pagrindiniais NVO uždaviniais tampa ne tik paslaugų teikimas ar bendrų interesų grupių vienijimas, bet ir nuolatinis komunikavimas bei bendradarbiavimas su kitais sektoriais, siekiant efektyvesnio socialinių problemų sprendimo, aktyvesnio piliečių įtraukimo į visuomeninę veiklą, pilietiškumo ugdymo ir visuomenės švietimo probleminiais klausimais (Šilinskytė, 2013).

NVO, kaip aktyvios veikėjos socialinėje srityje, vaidmuo nagrinėjamas ir socialinės politikos – gerovės valstybės kontekste. Nors pagrindinis visuomenės lūkestis socialinių paslaugų klausimais yra nukreiptas į valstybę, dėl didėjančio tokių paslaugų poreikio (senėjanti visuomenė, kintanti šeimos samprata, didėjanti socialinė atskirtis) valstybė nėra pajėgi jo atliepti. Be to, NVO dažnai turi glaudesnę ryšį su pažeidžiamomis socialinėmis grupėmis bei gali pasiūlyti kokybiškas paslaugas už sąlyginai mažą kainą (dažnai – nemokamai) (Vorevičienė, 2018). Dėl šių priežasčių, valstybinės institucijos yra suinteresuotos bendradarbiauti su NVO sektoriumi, o siekiant skatinti piliečių tarpusavio pasitikėjimą, svarbus tampa NVO dalyvavimas ir politinių sprendimų priėmime.

Be to, visuomenės gerovės sampratai apimant ne tik objektyviają, grindžiamą santykiu su išoriniu pasauliu ir pirminių poreikių patenkinimu, bet ir subjektyviają gerovę – apimančią individo laimės sampratą, pasitenkinimo jausmą (Gruževskis, Šabanovas, 2015), svarbu atkreipti dėmesį ir į NVO kaip erdvės tiesioginiam piliečių veikimui ir asmeniniam pasitenkinimui, vaidmenį. Dažna organizacija savo misijų įgyvendinimui pasitelkia savanorius – suburia panašių interesų asmenis, norinčius save išreikšti viešajame gyvenime (Acus, 2018). Tokiu būdu sprendžiamos konkrečioms bendruomenėms aktualios problemos, o tiesioginis bendruomenės įsitraukimas lemia ne tik efektyvesnius problemų sprendinius, bet ir pavienių individų vidinį pasitenkinimą – per socializaciją, saviraišką, užimtumą, glaudesnio ryšio su aplinka kūrimą. Kokybiškai veikiantis trečiasis sektorius, ypač, kuomet veikla inspiruojama bendruomenės, t. y. iš apačios į viršų, gali pasiekti svarbių pokyčių socialinėje, politinėje, ekonominėje ir kitose svarbiose srityse (Vorevičienė, 2018).

Apibendrinant, nors NVO sektorius dažnai yra suvokiamas kaip tarpininkas tarp viešojo ir privataus sektoriaus bei bendruomenės, socialinės politikos srityje jis gali būti laikomas ir svarbiu valdžios partneriu, kadangi, turėdamas stipresnį bendruomenių pasitikėjimą ir aktyvumą, gali pateikti efektyvesnius socialinių problemų sprendimus tiek politikos formavime, tiek vietos lygmenyje. Siūlydamos socialines paslaugas, NVO ne tik sprendžia konkrečių socialinių grupių problemas, tačiau užtikrina ir pridėtinės vertės kūrimą per aktyvų piliečių įsitraukimą ir asmeninį individų jaučiamą pasitenkinimą. Nors tam tikrų iššūkių gali kelti NVO sektoriaus konkurencija su privačiu sektoriumi, trečiojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybė ir lengvesnis prieinamumas išlaiko būtent

pastarojo unikalumą ir patrauklumą. Tad NVO vaidmuo gerovės valstybėje, priklausomai nuo organizacijų tinklo tankumo, aktyvumo, visuomenės įsitraukimo ir problematikos, gali būti įvardijamas ir kaip socialinės politikos formuotojo, ir kaip aktyvaus socialinių paslaugų rinkos dalyvio ir, žinoma, visuomenės pilietiškumo ugdytojo bei bendruomenės atstovo.

4.2. Nevyriausybinių organizacijų veikla migracijos (prieglobsčio) srityje

Nevyriausybines bei tarptautines organizacijas kaip stebėtojas bei humanitarinės pagalbos ir socialinių paslaugų teikėjas aktyviai veikia ir migracijos srityje – teikia pagalbą perkeliams ar dėl priverstinių prižasčių migruojantiems asmenims pasienio zonose, konsultuoja ir atstovauja teisiniais prieglobsčio procedūrų klausimais, o taip pat teikia pagalbą tolesniuose etapuose – integracijoje ar reintegracijoje. Turėdamos galimybę iš arti stebėti migracijos procesų nulemtas krizines situacijas, NVO padeda įvertinti prieglobsčio prašytojų bei pabėgėlių situaciją bei poreikius ir juos atliepti ar pateikti rekomendacijas atsakingoms institucijoms. O taip pat, veikdamos kaip politiškai nešališki subjektai ir siekdamos užtikrinti tinkamą pažeidžiamų asmenų, šiuo atveju – migrantų, teisių apsaugą, NVO gali vykdyti migracijos srityje veikiančių vyriausybinių institucijų veiklos stebėseną, tad tuo pačiu krizinėse situacijose NVO gali atlikti ne tik pagalbininko vaidmenį, bet ir padėti valstybei vykdyti savikontrolės funkcijas.

Garkisch ir kt. (2017) siūlo trečiojo (nevyriausybinių) sektoriaus atsaką ir indėlį migrantų bei pabėgėlių krizių metu vertinti per keturias pagrindines sritis: 1) bazinių paslaugų teikimą (fizinės apsaugos užtikrinimas, humanitarinė pagalba, būtinoji medicininė pagalba, socialinė gerovė (per užimtumo, religines, kitas veiklas), socialinė rūpyba); 2) migrantų įgalinimą (švietimas ir išsilavinimas, įsitraukimas į darbo rinką, asimiliacija-akultūracija, socialinis kapitalas); 3) atstovavimas (viešojo, politinė ir teisinė advokacija); 4) moksliniai tyrimai (stebėseną, analizę).

Toliau šiame poskyryje bus apžvelgiamos tarptautinės bei vietinės nevyriausybines organizacijos, Lietuvoje veikiančios migracijos-prieglobsčio srityje bei svarbios 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje analizės kontekste:

1) **Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro biuras** (*The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR*) – 1950 m. įkurta specializuota Jungtinių Tautų įstaiga; pagrindiniu šios organizacijos tikslu deklaruojamas siekis ginti pabėgėlių teises ir padėti jiems materialiai, rūpintis jų grįžimu į buvusią gyvenamąją vietą ir (arba) įkurdinti naujose vietose. Organizacijos veikla apima įvairias sritis nuo tiesioginių pabėgėlių poreikių tenkinimo iki advokacijos, švietimo, kovos su seksualiniu ir kito pobūdžio smurtu. Lietuvoje veikia Regioninio biuro Baltijos ir Šiaurės šalims padalinys – ryšių biuras, kurio pagrindinė veiklos kryptis – parama

vyriausybei taikant teisinius instrumentus, susijusius su prieglobsčio bei asmenų be pilietybės klausimais, o taip pat – visuomenės informuotumo skatinimas, darbas su perkeliamaisiais asmenimis bei pagalba šeimų susijungimo klausimais (JT Pabėgėlių agentūra, 2022);

2) **Tarptautinė migracijos organizacija** (*International Organization for Migration, IOM*) – 1951 m. įkurta organizacija, Jungtinių Tautų sistemos narė. Organizacijos veikla paremta tarpvyriausybinio bendradarbiavimu skatinant humanišką ir tvarkingą migraciją. Lietuvoje veikia nuo 1998 m., pagrindinės veiklos kryptys: savanoriško grįžimo ir reintegracijos kilmės valstybėse pagalba, konsultacijos į Lietuvą grįžtantiems migrantams, Lietuvos atstovavimas Europos migracijos tinkle bei migracijos srities tyrimai (Tarptautinė migracijos organizacija, 2022);

3) „**Amnesty International**“ – tarptautinė nevyriausybinė žmogaus teisių gynimo organizacija, tirianti ir nušviečianti žmogaus teisių pažeidimų situacijas visame pasaulyje, o taip pat – nustačius pažeidimus, vyriausybėms ar kitoms įtakingoms grupėms daranti spaudimą laikytis tarptautinės teisės įsipareigojimų. Tiesioginio šios organizacijos padalinio ar būstinės Lietuvoje nėra, tačiau Lietuva kaip tyrimo objektas šios organizacijos dėmesį yra patraukusi homoseksualių asmenų teisių, slaptųjų CŽV kalėjimų tyrimų, o nuo 2021 m. – ir migrantų apgrėžimo politikos bei migrantų sulaikymo sąlygų klausimais (Amnesty International, 2022b);

4) „**Gydytojai be sienų**“ (*Médecins Sans Frontières*) – 1971 m. įkurta tarptautinė humanitarinės pagalbos nevyriausybinė organizacija, plačiai žinoma dėl medicininės pagalbos teikimo besivystančiose šalyse. Dažniausiai šios organizacijos medicininė pagalba yra teikiama žmonėms, nukentėjusiems nuo konfliktų, epidemijų, katastrofų ar neturintiems prieigos prie sveikatos priežiūros paslaugų. Lietuvoje ši organizacija savo misiją pradėjo vykdyti 2021 m. teikdama pirminę medicininę bei psichologinę pagalbą migrantams ir prieglobsčio prašytojams, tarp kurių dauguma – anksčiau patyrę prievartą ir smurtą (Médecins Sans Frontières, 2022b);

5) **Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija** – Lietuvoje nuo 1919 m. veikianti nevyriausybinė organizacija, viena didžiausių šalyje. Tai Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus judėjimo dalis, veikianti kaip valstybės ir visuomenės pagalbininkė su tikslu apsaugoti žmonių gyvybes ir orumą bei teikti pagalbą nelaimės ištiktiems žmonėms. Viena iš šios organizacijos veiklos krypčių – prieglobsčio ir migracijos programa, su kuria organizacija vykdo advokaciją užsieniečių teisinės apsaugos srityje siekiant struktūrinių prieglobsčio ir migracijos politikos ir praktikos pokyčių, teikia teisinę pagalbą prieglobsčio prašytojams, vykdo užsieniečių apgyvendinimo bei sulaikymo vietų stebėseną, padeda migrantams atkurti šeimos ryšius, o nuo 2021 m. prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo vietose veikia ir mobiliosios Raudonojo Kryžiaus specialistų komandos, teikiančios psichosocialinę ir humanitarinę pagalbą migrantams (Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija, 2022);

6) **Lietuvos Caritas** – tarptautinės katalikiškos organizacijos, visame pasaulyje vykdančios humanitarinę veiklą ir padedančios vargstantiems, dalis. Vilniaus Arkivyskupijos Caritas (2022) be kitų veiklų vykdo ir Užsieniečių integracijos programą, kurioje pabėgėliams ir migrantams teikiamos socialinės, teisinės, psichologinės ir karjeros konsultacijos. Taip pat organizuojami lietuvių kalbos mokymai, bendruomeniniai renginiai, padedama būsto ir darbo paieškos klausimais. 2021 m. migracijos krizės kontekste Lietuvos Caritas taip pat vykdė humanitarinės pagalbos teikimą, užimtumo veiklas, teikė psichologines konsultacijas migrantų apgyvendinimo vietose.

Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija ir Vilniaus arkivyskupijos Caritas, bendradarbiaudamos su LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2021), yra atsakingos už Lietuvoje prieglobstį gavusių asmenų socialinę integraciją savivaldybėse. Šios organizacijos teikia kuratoriaus paslaugas šeimoms: padeda susirasti būstą bei įsigyti reikalingiausias daiktus, organizuoja lietuvių kalbos mokymą, konsultuoja įvairiais klausimais, organizuoja vaikų mokymąsi ir kita. Taip pat pradėjus integraciją vertina prieglobsčio gavėjų pažeidžiamumo (rizikos) lygį, jo individualius ir šeimos poreikius, į kuriuos atsižvelgiant sudaromas individualus integracijos planas.

7) **Lietuvos Pabėgėlių Taryba** (*Refugee Council of Lithuania*) – 2020 m. susibūrusi organizacija, skatinanti sklandžią pabėgėlių integraciją, visuomenės švietimą, savitarpio pagalbą ir aktyvų dalyvavimą ekonominiame, politiniame ir socialiniame šalies gyvenime. Savo veikla Pabėgėlių Taryba skatina pabėgėlių išitraukimą įvairiais lygmenimis, keičiantis gerąja patirtimi bei stiprinant bendradarbiavimą tarp vietinių ir tarptautinių organizacijų ir bendruomenių. 2021-2022 m. Pabėgėlių Taryba Lietuvos miestuose organizavo mokymų ciklą apie pabėgėlių teises ir įvairovę, taip pat vykdo kitą švietėjišką ir atstovavimo veiklą (*Refugee Council of Lithuania, 2022*). Nors ši organizacija yra labai nauja ir tebesikurianti, ji itin svarbi dėl pačių pabėgėlių iniciatyvos ir siekio išitraukti į pabėgėlių integracijos priemonių ir politikos formavimo procesus, o 2021 m. situacijos kontekste vykdė tam tikrų migrantų apgyvendinimo vietų priėmimo sąlygų monitoringą.

Lietuvai susidūrus su itin dideliu prieglobsčio prašytojų srautu, jų apgyvendinimo centruose įvairią pagalbą teikė ir kitos NVO – Maltos ordino pagalbos tarnyba prisidėjo prie humanitarinės pagalbos teikimo, labdaros organizacija „Maisto bankas“ teikė papildomus maisto produktus labiausiai pažeidžiamiems asmenims, visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ rūpinosi šeimų su mažamečiais vaikais poreikiais, menų agentūra „Artscape“ vedė įvairias kūrybines ir edukacines dirbtuves, vaikų užimtumu rūpinosi ir „Raudonos nosys. Gydytojai klounai“, ir susibūrusi iniciatyva „Mokytojai pabėgėliams“, o atstumiamiems ir į Lietuvą neįleidžiamiems asmenims humanitarinę pagalbą miškuose tebetiekia šiuo tikslu susibūrusi „Sienos grupė“. Tad nepaisant to, jog ši 2021 m. migracijos krizė tapo dideliu iššūkiu valstybei ir vyriausybinėms institucijoms, ji tuo pačiu subūrė, paskatino drauge veikti ir sustiprino Lietuvos NVO tinklą.

5. Teorinės dalies apibendrinimas

Gyventojų migracija – neatsiejamas reiškinys šių dienų visuomenėse, tačiau tuo pačiu ir viena svarbiausių su globalizacijos procesais siejamų problemų, kadangi intensyvus gyventojų judėjimas lemia įvairius socialinių ir ekonominių procesų pokyčius globaliu mastu. Migracijos reiškinio aktualumas, dinamiškumas ir kompleksiskumas lemia jo tarpdiscipliniškumą, tačiau net ir įvairių sričių akademikų nuo seno tyrinėjimas reiškinys dėl jo sudėtingumo negali būti sutalpinamas į vieningą apibrėžimą, teoriją ar ja paremtą modelį. Nors egzistuoja gausybė teorijų, kuriomis bandyta paaiškinti migracijos reiškinio specifiką ir principus, dauguma jų šių dienų pasaulyje gali būti pritaikoma tik iš dalies – gyventojų sprendimai migruoti nulemiami tiek objektyvių išorės veiksnių, tiek subjektyvių vidinių individo nuostatų, taip pat egzistuoja tam tikri racionalūs migracijos traukos ir stūmos veiksniai, dažnai siejami su ekonomine padėtimi ar saugumo situacija, tačiau kiekvienas migracijos atvejis yra nulemiamas kompleksinio veiksnių rinkinio ir tuo yra unikalus.

Migracijos reiškinys negali būti atsiejamas ir nuo socialinės politikos procesų, todėl yra laikomas vienu iš šiuolaikinės gerovės valstybės iššūkių. Didėjant darbingo amžiaus gyventojų emigracijai iš šalies, valstybėse aštrėja rizikos grupių asmenų išlaikymo problemos. Augant imigrantų srautams, valstybėms tenka spręsti dilemas, kokias socialines garantijas suteikti atvykėliams užtikrinant šių asmenų orumą, tačiau nesukeliant pasipiktinimo ir pasipriešinimo tarp vietos gyventojų. Be to, migracijos ir socialinės politikos ryšys egzistuoja ne tik per gyventojų pragyvenimo lygio užtikrinimo klausimus, bet ir per migracijos reguliavimo priemones – tam tikrų socialinių garantijų suteikimas gali paskatinti imigracijos srautus (remiantis gerovės magneto teorija), tačiau analogiškai – socialinių garantijų apribojimas gali paskatinti išvykti nepageidaujamus svetimšalius.

Tarptautinės teisės įsipareigojimai demokratines valstybes įpareigoja numatyti atskiras priemones pabėgėlių priėmimui ir apsaugai. Nors tarptautinės apsaugos suteikimo kriterijai yra gana aiškiai apibrėžti, dažnai sprendimai dėl prieglobsčio suteikimo yra priimami remiantis prieglobsčio prašytojo patikimumo vertinimu, kadangi kitų objektyvių duomenų surinkti apie nedemokratinį režimų persekiojimo taktikas ar individualias asmenų istorijas yra tiesiog neįmanoma. Toks vertinimas kelia iššūkių, kadangi prieglobsčio prašytojui dėl kalbos, kultūrinių ir informuotumo barjerų dažnai gali būti sudėtinga tinkamai pagrįsti savo prieglobsčio prašymą, o valstybės tarnautojams – sudėtinga identifikuoti prieglobsčio sistema bandančius pasinaudoti ekonominius migrantus. Tarptautinės apsaugos prašytojų ir gavėjų priėmimo sąlygos taip pat kelia daug diskusinių klausimų – kokią pagalbą valstybė ir visuomenė privalo suteikti atvykėliams, kaip užtikrinti asmenų įsitraukimą į švietimo ir darbo rinką, kaip apsaugoti savo piliečius nuo nusikalstamumo grėsmės ir kita. Bene aštriausia problema – neįprastų etninių grupių integracija vietos bendruomenėse ir

kylančios diskriminacijos bei ksenofobijos problemos. Lietuvai, kaip sąlyginai vienalytei ir uždarai valstybei, iki šiol nepritraukusiai didelių imigrantų ir pabėgėlių srautų, tolerancijos ir kitataučių priėmimo klausimai yra itin aktualūs ir, bent jau kol kas, regis, neišsprendžiami.

2021 m. pabėgėlių krizė arba – Baltarusijos režimo prieš Lietuvą organizuota hibridinė ataka pasitelkiant trečiųjų šalių piliečius neteisėtam LR sienos kirtimui – kaip niekad išryškino Lietuvos prieglobsčio sistemos negebėjimą dorotis su išaugusiais krūviais, poreikio peržiūrėti valstybės migracijos politiką bei visuomenės netolerancijos kitataučiams klausimus. Nors, šalyje įvedus ekstremaliąją situaciją, susitelkus įvairioms valstybinėms institucijoms, priėmus vidinius teisės aktų pakeičius ir pasitelkus ES pagalbą, migracijos srautai buvo sąlyginai sėkmingai sustabdyti, ši krizė išryškino kitas problemas. Vyriausybei pasirinkus atgrasymo ir atstūmimo strategiją ir nuolatos viešai komunikuojant, jog atvykėliai yra grėsmė Lietuvos saugumui, o žiniasklaidos priemonėms tiesiogiai perteikiant ir vaizdingomis priemonėmis paaštrinant šią šališką nuomonę, atitinkamai paveikta ir gyventojų nuomonė – ženkliai išaugo netolerancijos pabėgėliams, musulmonams, kitataučiams nuostatos. Išaugęs nepasitikėjimas ir nepakantumas pabėgėliams neabejotinai atsilies ateityje mūsų šalyje apsaugos ieškantiems ir į Lietuvos visuomenę bandantiems integruotis žmonėms.

Nors šio 2021 m. migracijos srauto organizuotumas ir dirbtinumas abejonių nekelia, vis tik, verta kelti klausimus, ar visomis išgalėmis siekiant apsaugoti valstybę, nepamiršta apsaugoti ir šios hibridinės atakos įrankiu tapusių žmonių teisių? Ar žmogaus orumą žeminančios priėmimo sąlygos, prieglobsčio procedūrų supaprastinimas, atstūmimo ir apgrėžimo praktika pasienyje buvo vienintelis ir teisingas sprendimas situacijos užkardymui? Ar siekdami sukontroliuoti situaciją pasienyje nepalikome paraštėse tų asmenų, kuriems tarptautinė apsauga iš tiesų buvo reikalinga? O galbūt į visuomenininkų ir pačių migrantų patirtis nebuvo atsižvelgta visiškai be reikalo?

Nors visuomeninės organizacijos šioje migrantų krizės situacijoje turėjo galimybę stebėti situaciją iš labai arti – jos aktyviai veikė migrantų apgyvendinimo centruose siekdamos užtikrinti humanitarinius asmenų poreikius, organizuodamos jų užimtumą, teikdamos informaciją bei medicininę ir psichologinę pagalbą, jų pozicija viešojoje erdvėje nebuvo pakankamai iškomunikuota, tai paliudija ir žiniasklaidos tyrimai, ir viešos politikų nuostatos migrantams padedančių organizacijų atžvilgiu⁶. Tačiau šios krizės akivaizdoje buvo būtina ne tik suvaldyti esamą situaciją, bet ir pasisemti patirties bei išmokti pamokas ateičiai – identifikuoti problemines migracijos krizės valdymo sritis ir į tai atsižvelgti ateityje sprendžiant krizines situacijas bei migrantų padėties ir priėmimo klausimus.

---

⁶ Vienas tokių pavyzdžių - Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininko Lauryno Kasčiūno teiginys, jog tarptautinės organizacijos „Amnesty International“ ataskaita apie sąlygas Lietuvos migrantų centruose yra „tiesiog iš mėnulio iškritusių žmonių vertinimas“ (Šaltinis: LRT, 2022, <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1729252/kasciunas-apie-amnesty-international-ataskaita-del-migrantu-tai-is-menulio-iskritusiu-zmoniu-vertinimas>)

6. Empirinio tyrimo metodika

Atsižvelgiant į pasirinktos darbo temos specifiškumą ir migracijos-pabėgėlių krizės Lietuvoje problemos naujumą bei beprecedentiškumą, šiame darbe daug dėmesio skirta išsamiai teorinei prieigai – suformuluoti keturi pirmieji darbo uždaviniai, kuriais siekta išsamiai ir kompleksiškai aptarti migracijos reiškinių, tarptautinės apsaugos (prieglobsčio) specifiką ir tendencijas Lietuvoje, pateikti susiklosčiusios migrantų situacijos Lietuvoje apžvalgą ir identifikuoti NVO svarbą socialinės politikos ir migracijos procesuose. Pirmųjų keturių teorinės darbo dalies uždavinių rezultatai išsamiai pristatyti ankstesniuose skyriuose, jų įgyvendinimui taikyti literatūros analizės ir statistinių duomenų analizės metodai, nagrinėta mokslinė ir publicistinė literatūra, tarptautiniai ir LR teisės aktai, žiniasklaidos monitoringo ir visuomenės nuostatų tyrimų rezultatai.

Šio baigiamojo **darbo objektas** – 2021 m. dirbtinai sukeltos migrantų-prieglobsčio prašytojų, neteisėtai kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną iš Baltarusijos pusės, krizės valdymo atvejis, o **empirinio tyrimo tikslas** – atskleisti problemines 2021 m. dirbtinai sukeltos migrantų-prieglobsčio prašytojų krizės valdymo atvejo sritis.

Nuosekliam empirinio tyrimo tikslo įgyvendinimui buvo suformuluoti **4 tyrimo uždaviniai**:

1. Identifikuoti problemines 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje valdymo sritis iš migrantų priėmimo sąlygų vertinimo perspektyvos;
2. Atskleisti nevyriausybinų organizacijų vaidmenį nagrinėjamos migracijos krizės kontekste;
3. Remiantis nevyriausybinų organizacijų patirtimi, įvertinti problemines 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje valdymo sritis;
4. Pateikti bendruosius ir su migracijos krizių valdymu susijusius pasiūlymus LR valstybinėms institucijoms.

Siekiant įgyvendinti išsikeltus tyrimo uždavinius, atliktas empirinis dviejų etapų tyrimas. **I-ajame tyrimo etape** siekta identifikuoti problemines 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje valdymo sritis iš migrantų priėmimo sąlygų vertinimo perspektyvos. Šio, pirmojo, tyrimo uždavinio įgyvendinimui pasirinktas teminės dokumentų analizės metodas. Socialiniuose tyrimuose taikant minėtą metodą paprastai yra analizuojami rašytiniai ir sakytiniai tekstai bei grafiniai vaizdai, kuriuose užfiksuota atliekamam tyrimui reikšminga informacija (Aleknavičienė, Pocienė, Šupa, 2020), o pasirinkti dokumentai yra traktuojami kaip pagrindiniai informacijos šaltiniai.

Šiame tyrimo etape nuspręsta analizuoti tarptautinių ir vietinių nevyriausybinų organizacijų, veikiančių migracijos ir prieglobsčio srityje, dokumentus – stebėsenos ataskaitas, publikacijas, pranešimus spaudai bei rekomendacijas įstatymų leidėjams. Iš viso pasirinkta trylika savo specifika, apimtimi ir struktūra labai skirtingų dokumentų, pavišintų 2021 m. liepos – 2022 m. rugpjūčio

mėnesiais, o pagrindinis šių dokumentų atrankos kriterijus buvo jų turinys: pasirinktuose dokumentuose analizuotas 2021 m. vasarą Lietuvoje prasidėjusios migracijos krizės atvejis. Nors pirminė idėja buvo apsiriboti žmogaus teisių srityje veikiančių nevyriausybinų ir tarptautinių organizacijų dokumentais, tačiau, susidūrus su nepakankamu viešai prieinamų minėtos tematikos dokumentų kiekiu, į analizę įtrauktos ir Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos (toliau – LR SKI) stebėsenos ataskaitos, pasižyminčios itin dideliu išsamumu ir tyrimui aktualia informacija. Be to, šios įstaigos, priešingai nei kai kurių NVO, atstovams, nebuvo ribota prieiga prie informacijos ar migrantų apgyvendinimo centrų, o pirminė šio instituto esmė – ginti žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą, užtikrinantį žmogaus teises ir laisves, ir prižiūrėti, ar valdžios įstaigos vykdo pareigą tinkamai tarnauti žmonėms – yra artima nepriklausomų žmogaus teises ginančių organizacijų vertybėms. Analogiškai norėta įtraukti ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos vykdytos nepriklausomos stebėsenos prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo stovyklose apžvalgą⁷, tačiau, nepaisant pačios įstaigos nusistatytų terminų, ši ataskaita (Sabatauskaitė ir kt., 2022) buvo paviėšinta tik 2022 m. gruodžio 30 d., dėl ko negalėjo būti įtraukta į teminę analizę.

Toliau pateikiamas baigtinis I-ajame empirinio tyrimo etape analizuotų dokumentų sąrašas:

1. Amnesty International, 2022, ataskaita „Lithuania: forced out or locked up - Refugees and migrants abused and abandoned“;
2. JT Pabėgėlių agentūra (UNHCR). Lietuva, 2021, publikacija „Pripažindamas ypatingą padėtį Lietuvoje, UNHCR reiškia susirūpinimą dėl teisėkūros sprendimų ir apgyvendinimo sąlygų“;
3. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, 2021, ataskaita „Dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose“;
4. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, 2022, ataskaita „Dėl užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kybartų užsieniečių registracijos centre“;
5. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, 2022, ataskaita „Dėl užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Medininkų užsieniečių registracijos centre“;
6. Lietuvos Raudono Kryžiaus draugija, „2021 m. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus stebėsenos ataskaita“;

---

⁷ Apie nuo 2021 m. rugsėjo mėn. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos vykdomą nepriklausomą stebėseną bei rengiamą situacijos apžvalgą prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo stovyklose buvo paskelbta 2021 m. Lygių galimybių kontrolieriaus veiklos ataskaitoje, kurioje taip pat nurodyta, jog minėta ataskaita bus publikuojama 2022 m. I ketvirtį. Šaltinis: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2022/09/2021-metu-lgk-veiklos-ataskaita.pdf>, p. 89

7. „Gydytojai be sienų“, 2022, pranešimas spaudai „A “hierarchy of suffering” exacerbates asylum seekers’ mental health in Lithuania“;
8. „Gydytojai be sienų“, 2022, pranešimas spaudai „People detained in Lithuania are experiencing abuse, violence and mental health distress“;
9. Pabėgėlių Taryba, 2021, publikacija „Report on Monitoring of Situation in Temporary Refugee Camp Verebiejai“;
10. Pabėgėlių Taryba, 2021, publikacija „Report: Situation at Kazitiškis Temporary Camp for asylum seekers (Lithuania)“;
11. Pabėgėlių Taryba, 2021, publikacija „Report: Situation at Temporary Refugee/Asylum Seekers’ Camp- Lipliūnai (Lithuania)“;
12. UNHCR, 2021, „UNHCR pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projekto (Nr. 21-29207)“;
13. UNHCR, 2021, „UNHCR teisinės pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų ir papildymo (Nr. XIV-506)“.

Pasirinktų dokumentų analizei pasitelkta kompiuterinė kokybinių duomenų kodavimui skirta programa „MAXQDA“. Atlikus analizę sudarytas kategorijų medis (žr. 3 priedą), apimantis 476 kodus ir subkodus, išskirtos septynios pagrindinės temos-probleminės sritys. Teminės šių dokumentų analizės rezultatai aptariami poskyryje „7.1. Probleminės 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje valdymo sritys“.

II-uoju tyrimo etapu siekta atskleisti nevyriausybių organizacijų vaidmenį nagrinėjamos migracijos krizės kontekste ir, remiantis NVO patirtimi, įvertinti problemines šios krizės valdymo sritis. Šių, antrojo ir trečiojo, tyrimo uždavinių įgyvendinimui pasirinktas kokybinio pusiau struktūruoto ekspertų interviu metodas. Taikytas ekspertų interviu metodas iš esmės yra individualus (giluminis) interviu naudojant klausimyną-gaires, tačiau taikant šį metodą skiriasi tyrimo dalyvio vaidmuo – tokio interviu metu tyrėją domina ne informanto asmenybė ar asmeninė biografija, o tyrimo dalyvio konkrečios srities žinios, kurių jis turi kaip tam tikrų funkcijų atlikėjas (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Taikant šį metodą ekspertu laikytinas kokios nors srities profesionalas, žinovas, turintis specifinių žinių ir įžvalgų dėl savo profesinės padėties ir patirties, leidžiančios kalbėti tam tikro profesinio lauko ar organizacijos vardu (Gaižauskaitė, Valavičienė, 2016). Kokie konkretūs asmenys ir dėl kokių savybių bus priskiriami ekspertų grupei įprastai priklauso nuo konkretaus tyrimo specifikos (temos, tikslo).

Atliekant šio baigiamojo darbo interviu tyrimą, ekspertais laikyti Lietuvos NVO, veikusios 2021 m. migracijos krizės valdymo operatyviniame ir stebėsenos lygmenyje, atstovai. Kaip ir būdinga ekspertinio tyrimo metodui, atsirenkant tyrimo dalyvius susidurta su ekspertų prieinamumo iššūkiais.

Potencialūs tyrimo dalyviai buvo parinkti remiantis viešai prieinama informacija apie konkrečių asmenų veiklą/organizacijos atstovavimą migracijos srityje, o taip pat kreiptasi ir bendraisiais NVO kanalais su prašymais nukreipti. Bendrai buvo kreiptasi į penkias organizacijas – Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugiją (toliau – LRK), Lietuvos Caritą, Maltos ordino pagalbos tarnybą, visuomeninę organizaciją „Gelbėkit vaikus“ ir Pabėgėlių Tarybą⁸. Nors iš viso buvo pateikta 10 užklausų konkrečioms asmenims, sutikimą dalyvauti tyrime išreiškė tik keturi ekspertai (žr. 2 lentelę). Atsižvelgiant į tyrimo temos specifiškumą ir siekiant užtikrinti tinkamą tyrimo dalyvių ekspertinių žinių lygį, nuspręsta tenkintis šiais keturiais interviu ir į papildomas organizacijas/ekspertus nesikreipti.⁹

2 lentelė. Kokybinio tyrimo (ekspertų interviu) dalyvių sąrašas (sudaryta autorės)

TYRIMO DALYVIS	DUOMENYS APIE INFORMANTĄ			BENDROJI TYRIMO INFORMACIJA			
	Įgytas išsilavinimas (laipsnis, sritis)*	Patirtis NVO	Einamos pareigos**	Interviu data	Interviu pobūdis	Interviu trukmė	Transkribuoto interviu apimtis***
INFORMANTAS NR. 1	Aukštasis universitetinis, socialinių mokslų sritis	7-eri metai	Specialistas	2022-12-16	nuotolinis vaizdo susitikimas	1 val. 5 min	8 463 žodžiai
INFORMANTAS NR. 2	Aukštasis universitetinis, socialinių mokslų sritis	17-ika metų	Vadovas	2022-12-20	gyvas susitikimas	1 val. 26 min	10 413 žodžių
INFORMANTAS NR. 3	Aukštasis universitetinis, socialinių mokslų sritis	6-eri metai	Specialistas	2023-01-04	nuotolinis vaizdo susitikimas	1 val. 10 min	9 419 žodžių
INFORMANTAS NR. 4	Aukštasis universitetinis, socialinių mokslų sritis	16-ika metų	Vadovas	2023-01-05	gyvas susitikimas	0 val. 58 min	7 816 žodžių

* - įgyto išsilavinimo kryptis mokslų sričiai priskirta remiantis Mokslo ir meno sričių klasifikatoriumi (patvirtintas LR Vyriausybės 2018 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 1317)

** - informanto einamos pareigos priskirtos pareigų lygiui pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių LPK 2012 (patvirtintas LR Ekonomikos ir inovacijų ministro 2013 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. 4-171)

*** - originalaus, nenuasmeninto interviu įrašo transkripcijos apimtis

Ekspertų interviu, atsižvelgiant į tyrimo dalyvių galimybes ir pageidavimus, buvo atliekami 2022 m. gruodžio – 2023 m. sausio mėn., mišriai taikant gyvo susitikimo (*face-to-face*) bei nuotolinio vaizdo susitikimo būdus (žr. 2 lentelę). Gavus žodinį informantų sutikimą, visi interviu buvo fiksuojami diktofonu, o jų metu remtasi iš anksto paruoštu klausimynu-gairėmis (žr. 4 priedą). Surinkti duomenys buvo transkribuojami (žr. 6-9 priedus) bei apdorojami programa „MAXQDA“.

⁸ Nors žinių apie Pabėgėlių Tarybos veiklą operatyviniame lygmenyje nėra, ši organizacija į potencialių tyrimo dalyvių sąrašą įtraukta remiantis jų publikuotomis apžvalgomis apie laikinojo migrantų apgyvendinimo vietų sąlygas

⁹ Migrantų apgyvendinimo centruose veikas vykdytų labdaros ir paramos fondas „Maisto bankas“ ir menų agentūra „ArtScape“ į potencialių tyrimo dalyvių sąrašą neįtrauktos dėl specifinių, siaurų veiklos sričių

Atlikus analizę sudarytas kategorijų medis (žr. 5 priedą), apimantis 315 kodų ir subkodų, o išsamūs šios analizės rezultatai pristatomi poskyryje „7.2. Probleminių migracijos krizės valdymo sričių vertinimas“.

Atsižvelgiant į vieno iš tyrimo dalyvių pageidavimą, buvo nuspręsta visų keturių ekspertų interviu duomenis šiame darbe pateikti anonimiškai bei, esant reikalui (siekiant užtikrinti konfidencialumą), duomenis minimaliai koreguoti (pvz., cituojant ar perfrazuojant neminimi vardai, organizacijų, vietovių pavadinimai, informantų einamos pareigos ir pan.).

Siekiant įgyvendinti trečiąjį tyrimo uždavinį, apibendrinus ir įvertimus empirinio tyrimo metu surinktus duomenis bei rezultatus, pateikiamos su migracijos krizių valdymu susijusios rekomendacijos-siūlymai LR valstybinėms institucijoms.

7. Empirinio tyrimo rezultatai

7.1. Probleminės 2021 m. migracijos krizės Lietuvoje valdymo sritys

Teminės dokumentų analizės atlikimui buvo pasitelkta kompiuterinė „MAXQDA“ programa. Išanalizavus trylika migracijos krizės vertinimo dokumentų (NVO ir LRSKĮ ataskaitų, pranešimų bei pranešimų spaudai; išsamus sąrašas pateiktas skyriuje „6. Empirinio tyrimo metodika“), buvo sudarytas kategorijų medis, apimantis 476 kodus bei subkodus (žr. 3 priedą). Analizės metu išskirtos šešios pagrindinės temos-probleminės sritys: 1) *Valstybinių institucijų veikla ir bendradarbiavimas su NVO*; 2) *Migrantų-prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos*; 3) *Judėjimo laisvės apribojimas ir neproporcingos jėgos naudojimas*; 4) *Teisinės migracijos procedūros*; 5) *Ilgalaikio judėjimo laisvės apribojimo pasekmės ir kitos problemos*; 6) *Migrantų apgrėžimo praktika*, kurios bus detalčiau aptariamoms šiame poskyryje.

Dokumentų analizę apsunkino tai, jog nagrinėti savo specifika bei apimtimi labai skirtingi dokumentai: Pabėgėlių Tarybos, „Gydytojų be sienų“ ir LRSKĮ pranešimuose aptariama situacija atskirose migrantų apgyvendinimo vietose, kai tuo tarpu LRK ir „Amnesty International“ ataskaitoms būdingas kompleksinis bendros migracijos krizės situacijos vertinimas; LRSKĮ ataskaitoms būdinga griežta struktūra, lydima aktualių tarptautinių standartų ir teisės aktų apžvalgos, tuo tarpu NVO dokumentams būdinga laisvesnė ir įvairesnė forma; ataskaitose taikyti skirtingi tyrimų metodai – pavieniai stebėsenos vizitai, nuolatinė teminė stebėseną, interviu apklausos su sulaikytaisiais migrantais, konsultacijos su įvairių sričių ekspertais bei apgyvendinimo centruose dirbančiu personalu ir kita; atskiro paminėjimo verti UNHCR dokumentai, orientuoti į konkrečią kritiką ir rekomendacijas dėl šios migracijos krizės kontekste priimtų Užsieniečių teisinės padėties įstatymo nuostatų. Tačiau, nepaisant skirtingos analizuotų ataskaitų ir pranešimų specifikos, visuose dokumentuose konstatuoti migrantų priėmimo ir apgyvendinimo sąlygų bei procedūrų trūkumai ir neatitikimai taikytinų minimalių standartų normoms.

1. Valstybinių institucijų veikla ir bendradarbiavimas su NVO

Analizuojant 2021 m. migracijos krizės valdymo atvejį, pirmiausiai svarbu paminėti, jog valstybinės institucijos, o ypačingai – Valstybės sienos apsaugos tarnyba (toliau – VSAT), susidūrė su beprecedenčiais ir netikėtais iššūkiais. Staigiai išaugus nereguliarių migrantų srautui, stipriai išaugo personalo – pareigūnų, vertėjų, teisininkų, socialinių darbuotojų, medikų ir kitų specialistų – poreikis, iššūkių taip pat kėlė apgyvendinimo vietų ir infrastruktūros trūkumas bei poreikis aprūpinti

atvykėlius būtinosiomis priemonėmis (maistu, higienos priemonėmis, drabužiais, medikamentais, kt.). Nors 2021 m. liepos 28 d. nutarimu (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2021) buvo patikslintos ir praplėstos atsakingų ir remiančiųjų institucijų atsakomybės masinio užsieniečių antplūdžio atveju, didžiausias krūvis šios krizės valdyme vis tiek teko VSAT pareigūnams – be tiesioginių tarnybos funkcijų, susijusių su valstybės sienos apsauga ir jos kirtimo kontrole, pareigūnams teko rūpintis ir apgyvendinimo patalpų įrengimu, maitinimo tiekimu, medicininės pagalbos užtikrinimu, kasdienių būtinųjų ir socialinių užsieniečių poreikių tenkinimu (Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, 2021). Koordinavimo bei administravimo iššūkius kėlė ir tai, jog stovyklų teritorijų perimetro apsaugą mišriai vykdė VSAT, Viešojo saugumo tarnyba, Lietuvos kariuomenė, Krašto apsaugos savanorių pajėgos, Lietuvos šaulių sąjunga ir policija (Masteikienė, Vaitonis, 2021). Tarnybų įvairovė kėlė ir atskaitomybės problemą – nors, remiantis analizuotais dokumentais, migrantai, pranešę apie netinkamą pareigūnų elgesį jų atžvilgiu, į LR atsakingas institucijas dėl įvykusių incidentų nesikreipė, vis tik, tokių incidentų tyrimai būtų beveik neįmanomi ar itin sudėtingi, kadangi dėl vyravusios sumaišties ir apsaugą vykdžiusių tarnybų kaitos, kalbinti migrantai negalėjo identifikuoti ne tik konkrečių pareigūnų, bet šių priklausymo konkrečioms tarnyboms.

LR SKĮ (2021) savo ataskaitoje pripažino, jog VSAT pareigūnai dirbo sveikatai kenksmingomis sąlygomis (pastebimai išaugo VSAT pareigūnams tenkantis krūvis, atsakomybės išsiplėtė naujomis funkcijomis, o pareigūnams teko dirbti viršvalandžius). Nors užsieniečių apsaugai buvo pasitelktos ir kitų tarnybų pajėgos, kitose srityse išaugęs personalo poreikis taip ir nebuvo patenkintas – Kybartų URC, 2022 m. sausio mėn. duomenimis, iš 26-ių Priėmimo sąlygų organizavimo skyriui numatytų etatų buvo įdarbinta tik 11-a darbuotojų – visi jie atliko socialinių darbuotojų pareigas darbo dienomis, nors tokių darbuotojų poreikis buvo ir savaitgaliais, be to, skyriaus vedėjo etatas taip pat nebuvo užimtas. Kybartų URC buvo įsteigtas šeimos gydytojo kabinetas su numatytu šeimos gydytojo bei 6-iais bendrosios praktikos slaugytojų etatais, tačiau patikrinimo metu visi jie buvo laisvi – centrą lankydavo tik mobiliosios medikų komandos. Kybartų URC atstovai pripažino, jog dėl darbuotojų trūkumo ne tik nepavyko pasirūpinti visais būtinaisiais užsieniečių poreikiais, bet ir nebuvo patvirtintų vidaus tvarkos taisyklių, numatančių socialinių ir psichologo paslaugų teikimo, užimtumo tvarką, o centre dirbantys darbuotojai nebuvo apmokyti vertinti asmenų pažeidžiamumo bei užtikrinti specialiuosius poreikius, rotaciniu principu dirbantys medikai nebuvo papildomai instruktuoti apie darbo URC specifiką, neturėjo instrukcijų, kaip elgtis pastebėjus galimai smurto žymes ar gavus tokių nusiskundimų. Su darbuotojų trūkumu Priėmimo sąlygų organizavimo skyriuje susidurta ir Medininkų URC – 2022 m. gegužės mėn. duomenimis, iš numatyto 21-o etato, užimtas buvo tik vienas – skyriaus vedėjo (Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, 2022b).

Nutarime dėl masinio užsieniečių valdymo (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2021) buvo numatytas nevyriausybinių organizacijų pasitelkimas socialinių paslaugų užsieniečiams teikimui. Medininkų URC atstovai patvirtino, jog nepavykstant užpildyti numatytų etatų, socialines paslaugas centre teikė partneriai – LRK, Lietuvos Caritas, „Gydytojai be sienų“, menų agentūra „ArtScape“, Kovos su prekyba žmonėmis ir išnaudojimo centras, Islamo ir kultūros švietimo centras (Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga, 2022b). LRK savanoriai darbo dienomis savo veiklą vykdė ir Kybartų URC: teikė humanitarinę pagalbą, organizavo užimtumą. Keleto laikino apgyvendinimo vietų (pasienio užkardų, toliau – PU) personalas proaktyviai kreipdavosi į NVO prašydami sudaryti migrantams galimybę paskambinti artimiesiems, taip pat konsultuodavosi dėl humanitarinių standartų taikymo.

Tačiau fiksuota ir sklindaus VSAT ir NVO bendradarbiavimo trūkumo atvejų – Pabėgėlių Tarybos atstovai, vykę vizito į Lipliūnuose (Druskininkų sav.) įrengtą laikinojo apgyvendinimo palapinių stovyklą, į aptvertos teritorijos vidų nebuvo įleisti, tad neturėjo galimybės iš arti įvertinti stovyklavietės sąlygų, o su joje apgyvendintais migrantais bendrauti galėjo tik per metalinę tvorą (Muhammadzoda, 2021c). Nors LRK stebėtojams į užsieniečių apgyvendinimo vietas patekimas nebuvo ribojamas¹⁰ (išskyrus argumentuotus atvejus), nuo 2021 m. liepos mėn. pradėjo strigti VSAT pranešimų apie prieglobsčio prašytojus gavimas – pranešimai buvo gaunami nereguliariai, juose pateikta nepakankama demografinė informacija (apie prieglobsčio prašytojų skaičių, lytį, kilmės šalį ir kt.), o vėliau ir visai nustota teikti. Prie reguliaraus statistinių duomenų teikimo buvo grįžta 2021 m. rudenį, kai situacija pasienyje stabilizavosi, tačiau iki tol užfiksuoti mažiausiai 167 nepranešimo apie prieglobsčio prašytojus atvejai (Masteikienė, Vaitonis, 2021). Savalaikės informacijos apie prieglobsčio prašytojus ir pirmines jų apklausas trūkumas apsunkino stebėtojų galimybę dalyvauti apklausose ir tinkamai įvertinti prieglobsčio prašytojų teisių užtikrinimą jų metu. Tuo tarpu „Amnesty International“ (2022a) ataskaitoje minimi atvejai, kuomet vietinės NVO (konkrečiau nepatikslinkta), gavusios migrantų pranešimus apie pareigūnų piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi kreipėsi į atsakingas institucijas prašydamos inicijuoti tyrimus, tačiau informacijos apie tokių tyrimų rezultatus ar paskirtas nuobaudas už piktnaudžiavimą taip ir nesulaukė.

---

¹⁰ LRK vykdo nuolatinę visų užsieniečių apgyvendinimo ir sulaikymo vietų stebėseną: reguliariai lankosi ir stebi, kokiomis sąlygomis apgyvendinami/sulaikomi užsieniečiai Lietuvoje, kaip atliekamos pirminės prieglobsčio procedūros; po vizitų rengiamos konfidencialios ataskaitos, kuriose formuluojamos rekomendacijos atsakingoms valstybės institucijoms

2. Migrantų-prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos

Kaip jau aptarta poskyryje „2.2. Prieglobsčio prašytojų socialinės garantijos“, prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos visose ES valstybėse turi garantuoti orumo nežeinančią šių asmenų pragyvenimo lygį bei fizinės ir psichinės sveikatos apsaugą. Vis dėlto, analizuotuose dokumentuose daugiausiai fiksuota būtent prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų trūkumų – sudarytame kategorijų medyje (žr. 3 priedą) šiai probleminei sričiai skirta net 200-ai iš 476-ių sukurtų kodų ir subkodų.

Remiantis LRSKĮ (2021) ataskaita, VSAT pareigūnai prieglobsčio prašytojų pažeidžiamumo vertinimą atlieka tik vizualiai apžiūrėję bei apklausę asmenį. Kitoks ar išsamesnis asmenų pažeidžiamumo vertinimas nėra atliekamas, be to, ne visuomet yra atsižvelgiama į asmenų priklausymą etninėms grupėms, nėra papildomai vertinama, ar asmuo buvo kankintas, išprievartautas ar patyręs kitokią sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, nevertinama ir asmens lytinė orientacija ir lytinė tapatybė, o taip pat nėra suformuotos metodikos, kaip turėtų būti organizuojama pagalba kankinimą patyrusiam asmeniui. Staigiai išaugus prieglobsčio prašytojų skaičiui ir atsiradus poreikiui spartinti pirmines prieglobsčio prašytojų procedūras, pirminis šių asmenų pažeidžiamumo vertinimas atliktas dar atsainiau – daugumoje laikino apgyvendinimo vietų migrantai buvo apgyvendinami spontaniškai, neatsižvelgiant į jautrius etninius, religinius ir rasinius aspektus bei rizikas, kylančias dėl užsieniečių amžiaus, lyties, lytinės orientacijos. Pasak LRK stebėtojų Masteikienė, Vaitonis, 2021), pažeidžiamumo ir su tuo susijusių specialiųjų poreikių užtikrinimo problemos išliko aktualios iki pat vėlyvo 2021 m. rudens (kuomet migrantai buvo iškeldinti iš laikinojo apgyvendinimo vietų į specializuotus apgyvendinimo centrus).

LRSKĮ (2022a; 2022b) ataskaitose užfiksuota, jog Kybartų ir Medininkų URC drauge buvo apgyvendinti ir prieglobsčio prašytojo statusą turintys asmenys, ir šio statuso neturintys užsieniečiai („neteisėti“ migrantai), tad šioms grupėms buvo sudaromos tapačios materialinės priėmimo sąlygos ir taikomi tie patys apribojimai. Tiesa, Kybartų URC atstovai teigė, jog kurį laiką asmenys buvo diferencijuojami pagal teisinį statusą, tačiau vėliau nustota į tai atsižvelgti.

Analizuotuose dokumentuose minimi ir bendro skirtingų etninių grupių apgyvendinimo atvejai bei dėl to kylančios įtampos: Medininkų URC drauge gyveno musulmonai, jazidai, krikščionys ir kitų tikėjimų išpažinėjai; PU fiksuota informacija, jog Irako arabai riboja prieigą prie sanitarinių mazgų afrikiečiams ir Irako jazidams, jazidės moterys jautėsi persekiojamos Irako arabų, nesaugiai jautėsi ir afrikietės; Rūdininkų poligone apgyvendinti vyrai pranešė apie stovykloje klestinčią hierarchiją, prievartą, vidinį smurtą, fiksuotas sanitarinių mazgų paskirstymas pagal etnines grupes; Linkmenų stovykloje su diskriminacijos apraiškomis teigė susiduriantys Šri Lankos ir Pakistano piliečiai, kuriems kartais nelikdavo maisto ir buvo ribojama prieiga prie kitų daiktų ir paslaugų. PU taip pat

fiksuota atvejų, kai LGBTQ+ bendruomenei priklausantys asmenys buvo apgyvendinti su kitų, šių asmenų atžvilgiu priešiška nusietais, grupių atstovais. Be to, ne visose apgyvendinimo vietose pareigūnai žinojo, ar jose buvo apgyvendintų LGBTQ+ asmenų ir kad tokie asmenys yra priskirtini pažeidžiamai grupei. LRK stebėtojai taip pat fiksavo atvejų, kuomet buvo klaidingai identifikuotos prieglobsčio prašytojų kilmės šalys, pvz., Ruklos PPC Kongo Demokratinės Respublikos pilietis buvo užregistruotas kaip Kongo pilietis.

Itin daug specialiųjų pažeidžiamų asmenų poreikių nepaisymo atvejų fiksuota laikinojo apgyvendinimo vietose: palapinėse, garažuose ir pusrūsiuose buvo apgyvendinti vaikai, besilaukiančios moterys, senyvo amžiaus bei lėtinių ligų ir kitų ilgalaikių sveikatos sutrikimų, tokių kaip, pvz., fizinė negalia, turintys asmenys; nebuvo užtikrinamas specialus maitinimas cukriniu diabetu sergantiems asmenims, trūko pieno produktų vaikams; trūko vėsiu oru tinkamų dėvėti drabužių, batų; ne visos besilaukiančios moterys buvo apžiūretos medikų; nelydimi nepilnamečiai buvo apgyvendinti kartu su suaugusiais vyrais; Kabelių PU personalui nebuvo žinoma apie užkardoje gyvenančią besilaukiančią moterį. Neužtikrinami specialieji poreikiai fiksuoti ir vėliau specializuotose užsieniečių apgyvendinimo centruose – „Gydytojai be sienų“ (Médecins Sans Frontières, 2022c) nuo 2022 m. sausio mėn. identifiko mažiausiai 50 asmenų, patyrusių kankinimus, seksualinę prievartą ar smurtą lyties atžvilgiu, tačiau nei vienam iš šių asmenų specializuota pagalba suteikta nebuvo. Medininkų URC apgyvendinta Kamerūno pilietė nurodė, jog kreipėsi psichologinės pagalbos, tačiau jai buvo pasiūlyta tik psichologo vyro konsultacija – mergina nurodė negalinti su vyru kalbėti apie traumojančią patirtį, o psichologės moters konsultacija jai nebuvo suteikta (Amnesty International, 2022a).

Viena opiausių įvardintų apklaustųjų migrantų problemų buvo bendrosios informacijos suprantama kalba trūkumas: asmenys teigė, jog jie nebuvo iš anksto įspėjami apie perkėlimą iš vienos apgyvendinimo vietos į kitą, be to, jiems nebuvo paaiškinama, dėl kokių priežasčių tai yra daroma; migrantai nebuvo supažindinami su bendrosiomis vidaus tvarkos bei priešgaisrinės apsaugos taisyklėmis; ne visiems buvo suprantama kalba suteikta informacija apie jų teises ir pareigas; laikinojo apgyvendinimo vietose asmenys nebuvo informuoti, koku pagrindu iš jų buvo atimti mobilieji telefonai ir kada jie bus grąžinti; Kybartų URC gyventojai nežinojo apie centre esančią koplytėlę, taip pat apie galimybę, reikalui esant, kreiptis į pareigūnus dėl pirmosios pagalbos vaistinėlių priemonių. Kybartų URC nebuvo nustatytos skundų teikimo ir nagrinėjimo tvarkos, migrantai savo kreipimąsi išreikšdavo žodžiu, tačiau kaip į tokius atvejus reaguoti buvo paliekama spręsti patiems pareigūnams; Medininkų URC sektoriuose buvo įrengtos prašymams skirtos rakinamos dėžutės, iš kurių kreipimaisi kasdien buvo surenkami ir suregistruojami, tačiau atsakymai į juos raštu rengiami nebuvo – pareigūnai nurodė situacijas sprendžiantys žodžiu, tačiau kalbinti

migrantai teigė dažnu atveju atsakymų nesulaukiantys jokia forma, be to, kai kurie gyventojai nežinojo, jog jų sektoriuje yra tokia dėžutė skundams.

Kalbant apie minimalių humanitarinių standartų užtikrinimą, būtina atskirti situaciją laikino apgyvendinimo vietose (pasienio užkardose, palapinių stovyklose, savivaldybių paskirtuose nebenaudojamuose pastatuose) ir specialiai užsieniečių apgyvendinimui pritaikytuose centruose, į kuriuos migrantai buvo perkelti 2021 m. rudenį. Situacija daugelyje laikinojo apgyvendinimo vietų buvo išties neadekvati: migrantai buvo apgyvendinami ne gyvenamosios paskirties patalpose neatskiriant pažeidžiamų socialinių ir etninių grupių, patalpos perpildytos, neretai – drėgnos, šaltos ir kritinės būklės, trūko elementarios infrastruktūros, tokios kaip sanitariniai mazgai ir galimybė vėdinti patalpas, būtinųjų daiktų: lovų, čiužinių, antklodžių, drabužių, higienos priemonių, nebuvo užtikrinamas nuolatinis ir pakankamas maitinimas ar galimybė patiems migrantams pasirūpinti savo mityba, trūko geriamojo vandens, buvo apribota asmenų galimybė susisiekti su artimaisiais ar gauti būtinąją informaciją jų teisinės padėties klausimais, taip pat neužtikrinta galimybė gauti medicinos, užimtumo bei kitas socialines paslaugas, ribota galimybė išeiti į lauką, nebuvo prieinamos vertėjų paslaugos. Migrantus perkėlus į specialiai jų apgyvendinimui pritaikytus centrus, didelė dalis esminių minimalių humanitarinių standartų buvo užtikrinta: migrantai apgyvendinti grupėmis atsižvelgiant į jų etninę kilmę, lytį, šeimines sudėtį, lytinę orientaciją, geresnės sąlygos sudarytos pažeidžiamiesiems, specialių poreikių turintiems asmenims, pradėtos organizuoti užimtumo veiklos, teikta būtinoji medicininė pagalba, organizuotas vaikų švietimas, sudaryta galimybė apsipirkti, daugeliui gražinti anksčiau konfiskuoti mobilieji telefonai, užsieniečiai aprūpinti asmeninės higienos priemonėmis, sezoną atitinkančiais drabužiais, batais, neribota jų galimybė išeiti į lauką, užtikrinta prieiga prie geriamojo vandens bei reguliarus šilto maisto tiekimas.

Tačiau, nepaisant išvardintų teigiamų pokyčių, problemos fiksuotos ir šiuose centruose: Kybartų URC migrantai buvo apgyvendinti buvusių pataisos namų patalpose, kurios nebuvo atnaujintos ar papildomai pritaikytos užsieniečių apgyvendinimui (išskyrus pakeistas lovas ir išvalytas patalpas), tad migrantai ir prieglobsčio prašytojai naudojo pataisos įstaigos infrastruktūra: visa teritorija aptverta aukšta mūrine tvora su spygliuota viela, langus dengia grotos, pasivaikščiavimui lauke skirti tik nedideli aptverti vidiniai kiemeliai, automatiškai rakinamos lauko ir vidinių korpusų durys, centralizuotai įjungiama ir išjungiama šviesa visuose korpusuose. Gyvenamosiose patalpose taip pat trūko inventoriaus, o kambarių-kamerų durys gali būti rakinamos iš išorės. Be to, vienam asmeniui tenkantis plotas neatitiko higienos normų, trūko privatumo. Sanitariniuose mazguose LRSKĮ patikrinimo metu trūko švaros, be to, migrantai nusiprausti dušinėje po karštu vandeniu turėjo galimybę tik kartą per savaitę. Kaip jau aptarta anksčiau, šiame centre nebuvo nustatytos vidaus tvarkos taisyklės, o buvusių pataisos namų personalas per itin trumpą laiką

formaliai perkvalifikuotas į VSAT pajėgas, tad abejonių kilo ir dėl darbuotojų kompetencijų dirbant su migrantais ir prieglobsčio prašytojais.

Apygyvendinimo infrastruktūros trūkumų nustatyta ir Medininkų URC – stovykla buvo suskirstyta sektoriais, o sanitariniai mazgai įrengti sektorių galuose, tad į tualetų ir dušų patalpas asmenys galėjo patekti tik per lauką – atsižvelgiant į tai, jog asmenys į čia buvo perkelti šaltuoju metų sezonu, tokia sanitarinių mazgų lokacija itin padidino įvairių peršalimo ligų tikimybę. Be to, neapstatytas sektorių plotas buvo padengtas išmintu žvyru, tad po lietaus formavosi balos ir purvas. Atvirose erdvėse nebuvo jokios infrastuktūros – suolų, pavėsinių ar kitos užimtumui tinkamos įrangos. Kiekviename sektoriuje buvo įrengta po atskirą užimtumo ir virtuve vadinamą konteinerį. Užimtumo konteineriai LRSKĮ vizitų metu buvo beveik visiškai tušti – juose trūko elementarių baldų, tokių kaip stalai ar kėdės, taip pat, apart mini bibliotekų, nebuvo jokių veiklai skirtų priemonių. Virtuvėmis vadinamuosiuose konteineriuose nebuvo maisto gamybai skirtos įrangos, taip pat trūko baldų – šie konteineriai buvo naudojami atvežamo maisto išsidalinimui, bet galimybės prisėsti pavalgyti juose nebuvo.

Tiek laikinojo apgyvendinimo vietose, tiek Medininkų ir Kybartų URC apgyvendinti migrantai jautėsi visiškai izoliuoti nuo pasaulio – iš sulaikytų migrantų buvo konfiskuojami mobilieji telefonai jiems nepaaiškinant priežasčių, tačiau bendros nustatytos tvarkos dėl telefonų gražinimo nebuvo, todėl skirtingose apgyvendinimo vietose jie gražinti priklausomai nuo vietinių sprendimų. Kai kuriais atvejais galimybės paskambinti artimiesiems asmenys neturėjo net du mėnesius. Dalyje laikino apgyvendinimo centrų buvo galimybė pasinaudoti bendruoju telefonu arba tokią galimybę teikė NVO, tačiau, atsižvelgiant į vietų perpildymą ir personalo pajėgumus tokią galimybę užtikrinti, susisiekimas išliko minimalus arba ribotas, be to, dalis migrantų negalėjo paskambinti artimiesiems, kadangi nežinojo mintinai jų telefono numerių. Tačiau net ir gražinus mobiliuosius įrenginius, ne visi asmenys turėjo galimybę apmokėti mobiliojo ryšio paslaugas ar įsigyti lietuviškų SIM kortelių, o efektyvi prieiga prie bevielio interneto užtikrinta nebuvo (pvz., Medininkų URC administracijos teigimu, bevielis interneto ryšys veikė visoje teritorijoje, tačiau gyventojų liudijimai ir LRSKĮ atstovų bandymas prisijungti vizito metu patvirtino, jog šis ryšys buvo itin silpnas). Nors pasimatymų ir siuntinių tvarka buvo reglamentuota, faktinis jų taikymas taip pat nebuvo efektyvus. Kybartų URC gyventojai teigė, jog galimybės gauti siuntas jie neturi, nusiskundimų gauta ir iš Medininkų URC. Pasimatymų tvarką iš esmės apribojo nuo 2021 m. lapkričio 10 d. įvesta nepaprastoji padėtis, vis dėlto, dėl kokių priežasčių Medininkų URC migrantams nebuvo leidžiama pasimatyti su kituose sektoriuose apgyvendintais artimaisiais, užsieniečiams paaiškinta nebuvo.

Analizuojant paslaugų prieinamumą, didelių iššūkių ilgą laiką kėlė medicinos paslaugų poreikis – prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos reglamentuoja nemokamą būtinąją medicininę pagalbą,

tačiau laikino apgyvendinimo vietose greitosios pagalbos iškvietimas priklausė nuo subjektyvaus pareigūnų vertinimo, kiek iš tiesų tokia pagalba konkrečiu atveju yra būtina bei ar nėra bandoma piktnaudžiauti. Keblumų sukėlė ir tai, jog greitosios pagalbos automobiliu į medicinos įstaigą vežamą užsieniečių privalėjo lydėti policijos pajėgos, tad efektyvios pagalbos suteikimas ne tik užsitęsavo, bet ir reikalaudavo papildomų personalo pajėgumų. Be to, LRK ataskaitoje atkreiptas dėmesys, jog nėra nustatytų algoritmų, kaip turėtų būti užtikrinamos vertimo paslaugos užsieniečių atgabenus į gydymo įstaigą. Kybartų ir Medininkų URC medicinos paslaugas teikė rotaciniu principu besikeičiantis personalas iš gretimų sveikatos priežiūros įstaigų, tačiau specialiai dirbti su prieglobsčio prašytojais medikai apmokyti nebuvo. Pastovaus gydytojo nebuvimas kėlė iššūkių ir dėl gydymo tęstinumo, specialistų taikomų skirtingų praktikų ir kita. O taip pat Kybartų URC dirbę medikai teigė pastebintys kastų formavimosi apraiškų medicinos paslaugų prieinamumo klausimais – į juos gerokai dažniau kreipėsi drąsesni, aukštesnę socialinę padėtį bendruomenėje užimantys asmenys.

Užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose psichologinės konsultacijos teikiamos nebuvo. Šis klausimas išliko opus ir perkėlus migrantus į pritaikytus centrus – psichologų trūko arba nebuvo išvis, buvo pasitelkiamos NVO, tačiau, pvz., Medininkų URC du kartus per savaitę vizitavo LRK psichologas vyras – atsižvelgiant į apgyvendintų asmenų skaičius toks vizitų kiekis nebuvo pakankamas, o pasikonsultuoti su psichologe moterimi galimybės nebuvo visai. Kybartų URC psichologo paslaugas taip pat teikė LRK specialistas du kartus per savaitę, kartais ir rečiau. Tiesa, 2021 m. sausio-kovo mėnesiais 98-iems asmenims Medininkų ir Kybartų URC psichologines paslaugas teikė „Gydytojų be sienų“ komanda, konstatavusi, jog didžiosios dalies asmenų psichologinės būklės prastėjimui įtakos turėjo būtent sulaikymo sąlygos. Kalbinti užsieniečiai teigė, jog psichologinių konsultacijų jiems trūksta, o patekimo pas specialistą tenka laukti ilgai.

Laikinojo apgyvendinimo vietose sulaikytiems migrantams nebuvo organizuojamos jokios užimtumo veiklos. Situacija pasikeitė juos perkėlus į centrus: Kybartų ir Medininkų URC turėjo sporto veikloms tinkamas erdves ir įrangą, taip pat organizuoti anglų, lietuvių kalbos mokymai, kitos sporto ir kūrybinės veiklos. Vis dėlto, visos veiklos buvo vykdomos grupėmis pagal iš anksto sudarytą grafiką, tad prieiga prie užimtumo veiklų buvo ribota, gyventojai neturėjo galimybės laisvai patekti į užimtumo erdves. Nepaisant NVO pastangų pasirūpinti šių asmenų užimtumu, vidutiniškai vienas asmuo jose galėdavo dalyvauti vos po keletą valandų per savaitę. Vaikų švietimas taip pat pradėtas organizuoti tik 2021 m. rudenį, stovyklų ir apgyvendinimo centrų viduje. Medininkų URC nebuvo specialių religinėms apeigoms pritaikytų patalpų, Kybartų URC viename iš sektorių buvo koplytėlė, tačiau apie jos egzistavimą ir galimybę į ją patekti kitų sektorių gyventojai nežinojo.

Migrantų nepasitenkinimą ir frustraciją, ypač 2021 m. vasarą, kėlė ir tai, jog skirtingose apgyvendinimo vietose buvo užtikrintos skirtingos priėmimo sąlygos – vienosie PU asmenims greičiau buvo užtikrinamas šilto maisto tiekimas, grąžinti mobilieji telefonai, užtikrintas apgyvendinimas pastatuose, kai tuo pačiu metu kitose vietose migrantai tebegyveno šaltose ir drėgnose palapinėse, neturėjo galimybės susisiekti su artimaisiais ar gauti šilto maisto. Nepasitenkinimo būta ir nuo seno veikiančiuose Ruklos PPC bei Pabradės URC, kuriuose daliai prieglobsčio prašytojų buvo sudaryta galimybė palikti centrų teritoriją – tai sukėlė sulaikytųjų ir leidimų išeiti negaunančių asmenų pasipiktinimą. „Amnesty Internatiol“ (2022a) ataskaitoje nurodoma, jog Medininkų URC gyventojai protestavo ir prieš dvigubų standartų taikymą, kuomet į Lietuvą pradėjus plūsti Ukrainos karo pabėgėliams, šiems buvo garantuota visokeriopa valstybės parama, netaikytos sulaikymo priemonės ir masinis apgyvendinimas centruose.

3. Judėjimo laisvės apribojimas ir neproporcingos jėgos naudojimas

Dėl įstatymų pakeitimų, faktiškai visi nuo 2021 m. birželio mėnesio į Lietuvą nereguliariu būdu atvykę užsieniečiai buvo sulaikyti ir laikytini į LR teritoriją neįleistais asmenimis. Judėjimo laisvės suvaržymai buvo pritaikyti masiškai, neatsižvelgiant į pažeidžiamas grupes ir netaikant išimčių nepilnamečiams, besilaukiančioms moterims ar kitų specialių poreikių turintiems asmenims. Nors oficialiai migrantams taikomas režimas buvo įvardijamas kaip laikinas apgyvendinimas, nesuteikiant teisės laisvai judėti Lietuvos Respublikos teritorijoje, LR SKĮ konstatavo, jog Medininkų ir Kybartų URC apgyvendintiems užsieniečiams taikytų faktinių apribojimų pobūdis ir laipsnis prilygsta asmenų sulaikymo požymiams. LR SKĮ taip pat pripažino, jog tiek laikinojo apgyvendinimo vietose, tiek vėliau ir Medininkų bei Kybartų URC priėmimo sąlygos prilygo pagal Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą draudžiamam žmogaus orumą žeminančiam elgesiui.

Judėjimo laisvės ribojimai migrantams taikyti ne tik uždraudžiant palikti teritoriją, bet ir apgyvendinimo vietų viduje – asmenims buvo draudžiama be palydos palikti savo aukštą/sektorių/korpusą, ribota galimybė patekti į užimtumo ir sporto erdves, Kybartų URC į valgyklą ir dušines su karšto vandens prieiga asmenys taip pat galėjo patekti tik grupėmis pagal grafiką. Laikino apgyvendinimo vietose itin griežtai buvo ribota asmenų galimybė pasivaikščioti lauke – fiksuota atvejų, kuomet užrakinti patalpose asmenys praleisdavo po 22 val. per parą be galimybės pasinaudoti tualetu, kitose vietose ribotas pasivaikščiavimo lauke laikas – nuo 15 min iki 2 val. per dieną, mažomis grupelėmis, itin ribotoje teritorijoje. Pasitaikė atvejų, kuomet tarpusavyje buvo atskirti ir skirtinguose sektoriuose ar apgyvendinimo vietose apgyvendinti šeimų nariai – klaidos

įsivėlė dėl didelio migrantų srauto ir klaidingos registracijos, bet taip pat būta ir sąmoningų sprendimų dėl vietų stovyklose trūkumo.

Pabėgėlių Tarybos, „Gydytojų be sienos“, „Amnesty International“ ir LRK ataskaitose fiksuoti daugiabiniai pranešimai iš skirtingų migrantų apgyvendinimo vietų apie galimai netinkamą pareigūnų elgesį, tokį kaip fizinis ir psichologinis smurtas, grasinimai ir bauginimas, kratos, perteklinės fizinės jėgos naudojimas, kolektyvinės baudmės, pavienių asmenų izoliacija nuo kitų gyventojų, žodiniai įžeidimai ir kiti migrantų orumą žeminantys veiksmai. Pranešimai apie fizinį pareigūnų smurtą dažnai sietini su migrantų apgyvendinimo vietose kilusių protestų malšinimu – migrantai teigė, jog tokiais atvejais prieš juos naudotos elektros šoko priemonės, ašarinės dujos, mušimas lazdomis, grasinimai šaunamaisiais ginklais bei tarnybiniais šunimis (apie fiksuotas šunų įkandimo žymes paliudijo ir medikai). Kybartų ir Medininkų URC gauta nusiskundimų dėl vykdomų kasdienių patikrinimų siekiant suskaičiuoti gyventojus. Medininkų URC gyventojai teigė, jog modulinių namelių patikrą pareigūnai vykdo kasdien nuo 6 val. ryto, kuomet migrantai dar miega – pareigūnai ne visuomet pasibeldžia prieš įeidami, žadina gyventojus, tranko durimis ir kitaip nepagarbiai elgiasi. Kybartuose tokie patikrinimai vykdomi po keletą kartų per naktį naudojant prožektorius, tad asmenys negali tinkamai išsimiegoti. Įvairiose laikino apgyvendinimo vietose užsieniečiai taip pat pranešė apie neigiamas diskriminacines pareigūnų nuostatas jų atžvilgiu – pareigūnai grubiai bendravo su migrantais, neatsakinėjo į jų klausimus, migrantus vadino teroristais, nusikaltėliais, beteisiais, prievartautojais, buvo nevengiama ir rasistinių bei bendro pobūdžio žeminančių pastabų. Medininkų URC fiksuota atvejų, kuomet gyventojams išreiškus susirūpinimą dėl 2022 m. vasario 24 d. prasidėjusios Rusijos ir Baltarusijos karinių pajėgų invazijos į Ukrainą, pareigūnai gąsdino migrantus, jog tuo atveju, jei Baltarusija užpultų ir Lietuvą, migrantams būtų įteikti ginklai ir liepta kariauti, o taip pat – jog vieną dieną pareigūnai migrantus išveš susprogdinti į mišką ir dėl to apkaltins Baltarusijos pajėgas (Amnesty International, 2022a).

Fiksuota ir galimai seksualinio pobūdžio smurto apraiškų – pranešta apie atvejį Medininkų URC, kuomet pareigūnas galimai turėjo lytinių santykių su sulaikytosiomis moterimis mainais į joms suteiktą galimybę palikti centro teritoriją (Amnesty International, 2022a). Informacija, ar šis atvejis buvo išsamiau tirtas, nėra žinoma. Tačiau Medininkų URC buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl čia dirbusio psichologo veiksnių – jis kaltintas seksualiniu priekabiavimu prieš migrantą, kuriam buvo teikiamos šio specialisto psichologinės paslaugos. Situaciją paviešinus, gauta daugiau migrantų pranešimų apie panašų psichologo elgesį jų atžvilgiu.

4. Teisinės migracijos procedūros

Susidūrus su itin išaugusiu prieglobsčio prašytojų srautu, migracijos procedūros ėmė strigti tiek VSAT (prieglobsčio prašymų registracija, pirminės apklausos bei procedūros), tiek Migracijos departamente (toliau – MD; antrinės prieglobsčio prašytojų apklausos, prašymų nagrinėjimas, teisinės pagalbos užtikrinimas). Migracijos procedūros buvo atliekamos skubotai, chaotiškai, buvo vėluojama priimti dalies prieglobsčio prašytojų prašymus, tad kurį laiką šie asmenys buvo traktuojami kaip neteisėti migrantai. Pasitaikė atvejų, kuomet 2021 m. vasarą atvykusių užsieniečių prieglobsčio prašymai buvo užregistruoti tik metų pabaigoje – tai apsunkino tikslios statistinės informacijos prieinamumą bei patikimumą. Strigo pranešimų apie prieglobsčio prašytojus suinteresuotoms institucijoms sistema (LRK nereguliariai gaudavo pranešimus apie pirmines apklausas, tad negalėjo užtikrinti pakankamos jų stebėsenos).

Jau anksčiau minėta, jog sulaikytiems migrantams labai trūko bendrosios informacijos, tačiau informavimo jų teisinės padėties klausimais problema buvo dar opesnė. Dažnai kalbinti migrantai nurodė, jog jiems nebuvo paaiškinta, kokiais pagrindais jiems pritaikytas judėjimo laisvės apribojimas bei kokie yra maksimalūs tokio ribojimo terminai, dalis žmonių nežinojo, ar buvo užregistruoti jų prieglobsčio prašymai, kadangi jiems nebuvo išduoti jokie tai patvirtinantys dokumentai. Užsieniečiams taip pat nebuvo paaiškinamos Lietuvoje taikomos prieglobsčio prašymų procedūros, pristatomos jų teisės ir pareigos. Prieglobsčio prašytojai taip pat nebuvo informuojami apie tai, kas jų laukia po MD sprendimų dėl prieglobsčio (ne)suteikimo bei kaip ilgai gali tekti tokių sprendimų laukti. Asmenys nebuvo iš anksto informuojami apie numatomų MD apklausų laiką, taigi neturėjo galimybių tinkamai joms pasiruošti. Dalis prieglobsčio prašytojų teigė įvairiais klausimais kreipęsi į MD viešai prieinamu jų el. pašto adresu, tačiau į jų užklausas atsakyma nebuvo. Prieglobsčio prašytojai taip pat išreiškė abejones dėl vertimo paslaugų migracijos procedūrų metu kokybės: MD prieglobsčio prašytojų apklausos yra atliekamos lietuvių kalba, tarp valstybės tarnautojo ir prieglobsčio prašytojo tarpininkaujant vertėjui (retesnių kalbų atveju apklausoje dalyvauja du vertėjai, pvz., lietuvių-anglų ir anglų-tamilų), tad kyla netikslios, iškraipytos informacijos perdavimo grėsmė. Apie tokius atvejus minima „Amnesty International“ (2022a) ataskaitoje, kuomet prieglobsčio prašytojai, gavę MD sprendimus, nurodė, jog šie buvo argumentuoti iškraipyta prieglobsčio prašytojo istorija. Pranešta ir apie atvejus, kuomet vertėjai atsisakė išversti tam tikrus prieglobsčio prašytojų žodžius ar nesilaikė nešališkumo principo ir, pvz., ragino prieglobsčio prašytoją neskusti MD sprendimo.

Kita opi problema – teisinės pagalbos neprieinamumas ir trūkumas. Norėdami, kad jų MD apklausose dalyvautų ir teisininkai, prieglobsčio prašytojai tokį norą turi pareikšti patys. Tačiau

praktikoje prieglobsčio prašytojai ne tik nežinojo, kada bus atliekamos jų apklausos, bet ir apie tai, jog turi teisę į advokatą ir kaip galėtų jo paslaugų paprašyti. Tarp kalbintų migrantų buvo atvejų, kuomet jų apklausose vis tik dalyvavo ir valstybės paskirti advokatai, tačiau su prieglobsčio prašytojais iki apklausos šie teisininkai susisiekę ir suteikę konsultacijų nebuvo. MD informavo LRSKI, jog pagal įprastą tvarką apie paskirtą advokatą prieglobsčio prašytojas atskirai nėra informuojamas – tai paliekama advokato atsakomybei. Atkreiptinas dėmesys, jog ilgą laiką prieglobsčio prašytojai neturėjo galimybės naudotis mobiliaisiais telefonais, interneto ryšiu, neturėjo galimybių priimti lankytojų, tad realiai neturėjo galimybės bendrauti ir su teisininkais. Adekvati teisinė pagalba prieinama buvo tik savo lėšomis ir pastangomis išgalėjusiems pasisamdyti privačius advokatus asmenims. Tiesa, nuo 2021 m. birželio 10 d. LRK teisininkams sudaryta galimybė teikti teisinę informaciją ir konsultacijas VSAT padaliniuose apgyvendintiems užsieniečiams, tačiau, migrantų teigimu, ši pagalba nebuvo pakankama – specialistai apsilankydavo per retai, nespėdavo pakonsultuoti visų pageidaujančių. Ši migracijos krizė atskleidė ir ilgalaikę sistemine problemą – valstybės garantuojamą teisinę pagalbą prieglobsčio prašytojams teikia MD viešuosius pirkimus laimėjęs teisinių paslaugų teikėjas, tad kyla rimta interesų konflikto rizika: teisininkai vengia skųsti MD sprendimus arba imtis aktyvesnės prieglobsčio prašytojų teisinės gynybos, kadangi bijo pralaimėti kasmet iš naujo organizuojamą teisinių paslaugų pirkimo konkursą.

Atkreiptinas dėmesys ir į bendrąsias prieglobsčio procedūrų spragas – dažnai buvo ribojamas apklausų laikas, tad prieglobsčio prašytojams nebuvo sudaromos galimybės pilnai atskleisti savo prieglobsčio motyvų, apklausos dažniausiai vykdavo nuotoliniu būdu, tad atsirasdavo ir techninių nesklandumų. MD sprendimai dėl prieglobsčio prašymo (ne)suteikimo užsieniečiams buvo pateikiami specifine teisine lietuvių kalba (pridedama tik kelių sakinių santrauka anglų ir rusų kalbomis, kurioje nurodoma sprendimo esmė – ar asmeniui suteikiamas pabėgėlio statusas, neperteikiant sprendimo motyvų), prieglobsčio prašytojams buvo nurodoma pasirašyti, jog su sprendimu jie buvo supažinti, tačiau detalesnio vertimo ir paaiškinimo asmenys nesulaukdavo (kalbinti prieglobsčio prašytojai nurodė, jog sprendimus bandydavo patys išsiversti internetinių vertimo programų pagalba, tačiau toks vertimas yra itin netikslus, be to, sprendimai jiems būdavo įteikiami tik skanuotuose dokumentuose). MD sprendimuose taip pat lakoniškai buvo nurodoma, jog su sprendimu nesutinkantis prieglobsčio prašytojas turi teisę sprendimą apskųsti, tačiau konkretūs veiksmai, kurių reikėtų imtis, nenurodomi, o, kaip jau minėta, užklausos nurodytu MD el. paštu dažnu atveju buvo ignoruojamos.

Be kita ko, kalbinti užsieniečiai nurodė, jog jautė nuolatinį pareigūnų ir MD darbuotojų spaudimą bei raginimus atsisakyti prieglobsčio prašymų ir pasirinkti savanoriško grįžimo į kilmės šalį galimybę. Jiems buvo dalinami lankstinukai su teiginiais, jog nei vienam neteisėtai atvykusiam

užsieniečiui nebus suteikiamas pabėgėlio statusas Lietuvoje, grasinama deportacija. Prieglobsčio prašytojai buvo spaudžiami arba apgaule raginami pasirašyti prašymus savanoriškai išvykti – ypatingai buvo spaudžiami Irako piliečiai, kadangi, pagal Irake galiojančią tvarką, valstybė sutinka priimti tik savanoriškai grįžtančius migrantus (nebendradarbiauja deportuojamų asmenų klausimu).

5. Ilgalaikio judėjimo laisvės apribojimo pasekmės ir kitos problemos

Dauguma LRSKĮ atstovų kalbintų užsieniečių pažymėjo, kad jų psichikos sveikatos būklė buvo itin prasta, jie patyrė nuolatinį nuovargį ir stresą, juos kankino nežinomybė dėl ateities ir neigiamos emocijos dėl išgyventų patirčių kilmės valstybėse, Lietuvos ir Baltarusijos pasienyje, taip pat užsieniečių apgyvendinimo vietose, kuriose kai kurie jų vizitų metu jau buvo praleidę net pusę metų. Apie prastėjančią sulaikytų migrantų psichosocialinę būklę fiksuota ir „Gydytojų be sienų“ bei „Amnesty International“ ataskaitose – užsieniečiai skundėsi miego sutrikimais, nuolatine įtampa, nerimu, privatumo ir saugumo stoka, kokybiškų ir savalaikių psichologo konsultacijų trūkumu. Migrantus itin vargino neapibrėžtumas ir nežinomybė dėl ateities – žmonės nežinojo, kada ir ar bus suteikta galimybė palikti sulaikymo centrus, taip pat jautė baimę būti deportuoti į nesaugias kilmės valstybes. Nuolatinis pareigūnų budėjimas ir kontrolė taip pat prisidėjo prie neigiamos savijautos ūmėjimo, be to, prieglobsčio prašytojus vargino žeminantis pareigūnų elgesys, rasinė diskriminacija (ypatingai juodaodžių asmenų atžvilgiu), itin pažeidžiami jautėsi ir LGBTQ+ bendruomenės asmenys. Apie tendencingai prastėjančią daugelio sulaikytų migrantų būseną liudija ir „Gydytojų be sienų“ patvirtinti mažiausiai devyni bandymo nusižudyti bei daugybiniai savižalos atvejai.

Kalbinti migrantai taip pat teigė, jog nuo NVO atstovų ir visuomenės yra slepiama informacija apie tikrąją padėtį ir sulaikymo sąlygas centruose. Apie šią problemą nerimą išsakė Pabėgėlių Tarybos kalbinti laikino apgyvendinimo vietose Kazitiškyje ir Verebiejuose buvę migrantai, skundėsi, jog jokių organizacijų ar institucijų atstovai jų nelanko, nesuteikia reikalingos informacijos. Kybartų URC apgyvendinti užsieniečiai nurodė, jog prieš žiniasklaidos ar įvairių institucijų bei organizacijų atstovų vizitus centro administracija deda pastangas sudaryti pozityvesnį vaizdą nei yra iš tiesų – išstatomas naujas inventorių, atrakinamos įprastai rakinamos durys, iškabinama informacija, tiekiamas kokybiškesnis maistas, pareigūnai maloniau elgiasi su migrantais ir pan., tačiau po vizitų situacija grįžta į buvusias vėžes.

6. Migrantų apgrėžimo praktika

Dar viena probleminė aptariamos migracijos krizės valdymo sritis – nuo 2021 m. rugpjūčio mėnesio pradėta taikyti migrantų apgrėžimo praktika Lietuvos-Baltarusijos pasienyje. Šį sprendimą kritikavo UNHCR (JT Pabėgėlių agentūra, 2021) ir „Amnesty International“ (2022a), išreiškusios susirūpinimą dėl tokios praktikos neteisėtumo pagal tarptautinę teisę – pažeidžiamas asmenų negražinimo principas. Apgrėžimo atvejai kelia rimtą grėsmę migrantų saugumui, sveikatai ir gyvybėms, o taip pat iš principo apriboja teisę pateikti prieglobsčio prašymus. Nors teisės aktuose buvo numatytos išimties pažeidžiamiesiems asmenims ir kitoms specifinėms aplinkybėms, išsamiau išimčių taikymas apibrėžtas nebuvo, tad ar jos bus pritaikytos priklausė tik nuo subjektyvių VSAT pareigūnų sprendimų.

Surinkti Lietuvos-Baltarusijos pasienyje apgrėžtų asmenų liudijimai (Amnesty International, 2022a) rodo, jog taikant šią praktiką neapsieita be fizinio ir psichologinio smurto priemonių: migrantai pasakojo apie prieš juos naudotą fizinę jėgą, mušimą lazdomis, elektros šoko priemones, grasinimus tarnybiniais šunimis, verbalinius ir neverbalinius atgrasymo veiksmus. Apgrėžtieji taip pat teigė, jog pasienio pareigūnai iš jų atimdavo pinigus bei mobiliuosius telefonus, pasitaikė atvejų, kuomet asmenys buvo verčiami atgal į Baltarusijos pusę bristi per upę ir pelkes. Kadangi Baltarusijos pasienio pareigūnai nesutikdavo įsileisti apgrėžiamų asmenų ir prieš juos taip pat naudodavo perteklinę fizinę jėgą bei aktyvius stūmimo veiksmus, migrantai neapibrėžtam laikotarpiui įstrigdavo pasienio zonoje be maisto, geriamojo vandens, sezoną atitinkančių drabužių ir galimybės pasislėpti nuo atšiaurių klimato sąlygų (apgrėžimo praktika aktyviai taikyta ir vėlyvo rudens-žiemos sezonu). LRSKI konstatavo, jog Lietuvos-Baltarusijos pasienyje įstrigę asmenys susidūrė su kankinimais ir nežmoniškomis sąlygomis (2021).

Nors, pradėjus taikyti apgrėžimo praktiką, buvo numatyta galimybė Lietuvoje prieglobsčio siekiantiems asmenims tokius prašymus pateikti pasienio kontrolės punktuose arba Minske veikiančioje Lietuvos ambasadoje, realybėje ši galimybė buvo sunkiai pasiekama. Atkreiptinas dėmesys, jog nefiksuota atvejų, kuomet VSAT pareigūnai atstumdami migrantus būtų juos informavę apie galimybę pateikti prieglobsčio prašymus pasienio punktuose ar nukreipę į juos. Priešingai, pasitaikė atvejų, kuomet informacija ne tik nebuvo suteikiama, bet ir migrantai buvo specialiai klaidinami, pvz., nukreipiant juos į Baltarusijos gilumą ir tvirtinant, jog šie tuo keliu pasieks Lenkiją. Prieglobsčio prašymų pateikimo ambasadoje prieiga taip pat buvo minimali – „Amnesty International“ (2022a) duomenimis, gautais iš LR Užsienio reikalų ministerijos, iki 2022 m. liepos mėnesio LR ambasadoje Minske buvo užregistruota vos 15 prieglobsčio prašymų. Atsižvelgiant į tai, jog nuo 2021 m. rugpjūčio iki 2022 m. rugsėjo mėn. Lietuvos-Baltarusijos pasienyje fiksuota daugiau

nei 15 tūkst. migrantų apgręžimo atvejų, priimtų prieglobsčio prašymų skaičius yra neįtikėtinais mažas.

Dokumentų analizės apibendrinimas

2021 m. migracijos krizės atvejais dėl smarkiai išaugusio krūvio ir išsiplėtusių funkcijų sukėlė itin didelių iššūkių valstybinėms institucijoms, ypač VSAT. Chaotiškas ir spontaniškas migrantų srauto valdymas lėmė administracinius, atskaitomybės bei atsakomybių pasiskirstymo iššūkius, be to, išryškino kompetentingo personalo valstybinėse institucijose trūkumą – fiksuoti grubaus, šališko ir migrantus žeminančio elgesio atvejai liudija, jog migrantų apgyvendinimo vietose dirbo tinkamai su reikalavimais prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygomis nesupažindinti asmenys, kuriems trūko žinių ir apie pažeidžiamų asmenų identifikavimo ir apsaugos specifiką, ir apie teisinį sulaikytų asmenų statusą, ir apie elementarią pagarbą žmogaus orumui. Ilgą laiką neužpildyti socialinių darbuotojų, medikų, psichologų etatai galimai signalizuoja apie stigmatizuojančias visuomenės nuostatas, mat darbuotojų trūkumas argumentuotas tuo, jog žmonės tiesiog nenorėjo dirbti migrantų apgyvendinimo vietose, tad greičiausiai klaidų padaryta ir viešosios komunikacijos bei adekvataus visuomenės informavimo klausimais. Nors krizės akivaizdoje buvo itin svarbus NVO įsitraukimas, fiksuota ir sklindaus bendradarbiavimo nebuvimo atvejų.

Itin opia problema buvusios migrantų priėmimo sąlygos ir negebėjimas ilgą laiką užtikrinti minimalių humanitarinių standartų liudija ne tik apie valstybės institucijų negebėjimą efektyviai reaguoti į krizines situacijas, bet ir apie pasyvumą jų sprendime – ilgą laiką dalis migrantų gyveno antisanitarinėmis sąlygomis be kokybiško geriamojo vandens, reguliaraus maitinimo, būtinųjų higienos priemonių ir drabužių, sveikatos priežiūros paslaugų, galimybės pasivaikščioti atvira ore, susisiekti su artimaisiais ar būti informuoti apie savo teisinę padėtį. Nors didžioji dalis šių problemų buvo išspręsta asmenis perkėlus į specialiai jų apgyvendinimui pritaikytus centrus, vis tik, ir šiuose taikyti itin griežti judėjimo laisvės ribojimai, apgyvendinimo vietos ilgą laiką buvo perpildytos, asmenims trūko privatumo, be to, nebuvo tinkamai pasirūpinta sulaikytų asmenų užimtumo bei psichosocialinės sveikatos poreikiais.

Ilgalaikis ir neapibrėžtas migrantų laisvės judėti ribojimas taikytas neatsižvelgiant į asmenų pažeidžiamumą bei tarptautinius įsipareigojimus – faktinis sulaikymas taikytas ir besilaukiančioms moterims, mažamečiams vaikams, sunkiai sergantiems asmenims ir kita. Apribotas asmenų judėjimas ne tik Lietuvos teritorijoje, bet ir griežti ribojimai apgyvendinimo vietose itin neigiamai paveikė bendrąją migrantų psichologinę būklę. Tokie laisvės apribojimai kelia susirūpinimą ir dėl masinio sulaikymo be teismo sprendimo teisėtumo, ir dėl tarptautinės teisės pažeidimų.

Nors informacija apie netinkamą ir itin grubų pareigūnų elgesį migrantų atžvilgiu yra paremta tik pačių migrantų liudijimais (išskyrus medikų liudijimus apie šunų įkandimo žymes ir vos vieną žinomą atvejį apie pradėtą ikiteisminį tyrimą prieš galimai seksualinę prievartą naudojusį psichologą) ir nepatvirtinta Lietuvos valstybinių institucijų, pranešimų apie fizinį ir psichologinį smurtą, žeminantį ir diskriminuojantį elgesį bei perteklinės fizinės jėgos naudojimą migrantų atžvilgiu gausa iš skirtingų apgyvendinimo vietų ir skirtingų NVO signalizuoja apie rimtus žmogaus teisių pažeidimus ir, kaip konstatavo LRSKI – pagal Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą draudžiamą žmogaus orumą žeminantį elgesį.

Atskleistos ir sisteminės teisiųjų migracijos-prieglobsčio procedūrų spragos: nuo informacijos apie prieglobsčio prašytojų teisinę padėtį, teises ir pareigas, teisinį statusą nebuvimo iki fiktyvių prieglobsčio procedūrų, neadekvačios valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo, galimo interesų konflikto vykdant MD viešuosius teisiųjų paslaugų pirkimus ir kokybiškų, nešališkų vertimo paslaugų poreikio neužtikrinimo. Absurdiška laikytina situacija, kuomet prieglobsčio prašytojai nėra iš anksto įspėjami apie itin svarbių apklausų jų prieglobsčio prašymų tyrimui laiką, nėra informuojami apie teisinės pagalbos galimybes ir sprendimų apskundimo tvarką, o taip pat – nėra jiems suprantama kalba informuojami ir supažindinami su esminiais sprendimų dėl prieglobsčio prašymo (ne)suteikimo motyvais.

Atskirą susirūpinimą kelia ir išsamaus tyrimo reikalauja migrantų apgrėžimo praktikos taikymas ir pasienio pareigūnų veiksmų teisėtumas Lietuvos-Baltarusijos pasienyje, galimybės pateikti prieglobsčio prašymus nesuteikimas, galimai žiaurus elgesys su apgrėžiamais migrantais ir asmens negrąžinimo principų nepaisymas.

7.2. Probleminių migracijos krizės valdymo sričių vertinimas

Taikant ekspertų interviu metodą su NVO atstovais, visais atvejais buvo remiamasi iš anksto parengtu klausimynu-interviu gairėmis (žr. 4 priedą), tačiau, priklausomai nuo situacijos, buvo laviruojama numatyta klausimų tvarka, formuluotėmis, užduodami papildomi klausimai. Sudarant klausimyną siekta išsamiau aptarti ir įvertinti I-ajame tyrimo etape identifikuotas 2021 m. migracijos krizės valdymo atvejo problemines sritis, o taip pat, platesniam situacijos ir konteksto suvokimui, nemažai dėmesio skirta ir pačių organizacijų pirminės reakcijos, veiklos ir vaidmens šioje situacijoje aptarimui. Bendrai interviu gaires sudarė: įžanginė dalis – informantai tiek kvietimo, tiek interviu atlikimo metu buvo glaustai supažindinami su tyrimo tema, tikslu, jų, kaip pašnekovų, pasirinkimo

motyvais; duomenys apie informantą – jais siekta įsitikinti pašnekovų tinkamumu ir kompetencija komentuoti aptariamą situaciją (vėlesniame tyrimo etape šie asmens duomenys buvo nuasmeninti); 33 klausimai, suskirstyti į tris pagrindines grupes: „I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste“, „II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys“ ir „III. Migracijos krizės pamokos“, o taip pat visais atvejais informantams interviu pabaigoje buvo sudaryta galimybė akcentuoti svarbiausias įžvalgas ar papildyti savo pasakojimą iki tol neaptartais momentais.

Visi interviu pokalbiai, su informantų sutikimu, buvo fiksuojami diktofonu, vėliau šie įrašai buvo transkribuojami bei apdorojami „MAXQDA“ programos pagalba – sudarytas 315 kodų kategorijų medis, o šios kokybinių duomenų analizės rezultatai toliau bus aptariami šiame poskyryje.

I. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo migracijos krizės kontekste

NVO patirtis. Nors 2021 m. beprecedentiškai išaugę per Baltarusijos-Lietuvos pasienį nereguliariu būdu atvykstančių migrantų srautai buvo staigus ir netikėtas iššūkis visai Lietuvai: vietos bendruomenėms, sprendimų priėmėjams ir NVO sektoriui taip pat, vis dėlto, dalis prie šios situacijos valdymo prisidėjusių organizacijų dar iki 2021 m. turėjo patirties prieglobsčio prašytojų ir migrantų teisinio konsultavimo, atstovavimo, integracijos ir humanitarinės pagalbos teikimo srityse. Be to, didžiosios Lietuvos NVO vienu ar kitu būdu yra tarptautiniu mastu veikiančių organizacijų dalimi, tad kalbėdami apie organizacijų patirtį migracijos srityje, informantai akcentavo artimos tarptautinės patirties svarbą – informantas Nr. 1 kaip vienu pirmųjų organizacijos veiksmų reaguojant į šią krizę įvardino konsultaciją su Italijos bei Šveicarijos partneriais; informantas Nr. 4 akcentavo, jog pirminiuose etapuose padėjo tarptautiniu lygmeniu organizacijoje numatyti veiksmai ir priemonės, kaip reikėtų spręsti tokios migracijos iššūkius, tad „*mums pagrindinis iššūkis buvo ne tai, kad mes nežinom ką daryt – mes puikiai žinom, ką daryt*“. NVO patirtis ir glaudus ryšys su tarptautiniais partneriais leido ne tik greičiau priimti sprendimus, bet ir užsitikinti finansinius resursus – trys pašnekovai nurodė, jog vienas pagrindinių finansinių šaltinių sprendžiant šios situacijos iššūkius buvo būtent tarptautinių partnerių dotacijos.

Prisijungimas prie situacijos valdymo. Trys tyrimo dalyviai interviu metu teigė, jog jų atstovaujamų organizacijų prisijungimas prie šios situacijos valdymo buvo tarsi natūrali, Covid pandemijos metu prasidėjusio bendradarbiavimo su atsakingomis ministerijomis, tąsa, o taip pat buvo sulaukta ir papildomo valstybinių institucijų kvietimo prisijungti prie koordinuoto šios situacijos valdymo. Tačiau ketvirtasis informantas atskleidė kiek kitokią situacijos koordinavo pradžią – kaip nurodė informantas Nr. 4, jo atstovaujama organizacija dar 2021 m. birželio mėnesį, stebėdama palaipsniui augančius migrantų skaičius, kreipėsi į LR Vidaus reikalų ministeriją kviesdama aktyviau

reaguoti ir ruošti galimiems iššūkiams, tačiau į išreikštą susirūpinimą buvo sureaguota pasyviai: „*mums buvo pasakyta, kad nu visi scenarijai yra, viskas visiems aišku, visi viskam pasiruošę*“. Nors valstybės lygio ekstremalioji situacija buvo paskelbta 2021 m. liepos 2 d., o, pašnekovų teigimu, reguliarūs tarpinstitucinės darbo grupės, į kurią buvo pakviestos ir NVO, susitikimai prasidėjo tik rugpjūčio mėnesį, NVO, matydamos aštrėjančią situaciją ir skubios reakcijos poreikį bei turėdamos prieigą prie atvykstančių asmenų apgyvendinimo vietų, dar iki koordinuoto darbo pradžios ėmėsi humanitarinės pagalbos teikimo.

Pirminė reakcija. Kaip pirminius organizacijų veiksmus reaguojant į situaciją tyrimo dalyviai nurodė išteklių paiešką (finansų, savanorių, vertėjų, tiekėjų, daiktinės paramos), o ilgametės patirties migracijos srityje turinti organizacija ėmėsi iniciatyvos drauge suburti didžiausias NVO bendrai lėšų rinkimo kampanijai, be to, ėmėsi lyderystės koordinuojant tarpusavio veiklas ir perduodant sukauptą praktinę patirtį bei palydint tokios patirties neturinčias organizacijas. Viena pagrindinių pirminio etapo problemų buvo tikslios, koncentruotos ir aktualios informacijos trūkumas: „*vienu metu visa informacija realiai buvo nevyriausybinųjų organizacijų rankose*“, „*ten būdavo kuriozų, kad atvažiuoji į kokį nors tašką ir tu pasakai užkardos vadui, kad žinokit, pas jus ten ne 15-ika vaikų, o ten 30-imt*“ „*aš pora skambučių paskambinau ir sužinojau, kad X rajone tokiam mažam kaimelyje yra apgyvendinti senoj mokykloj būtent tie pabėgėliai <...> ir tada tik jie pasakė, kad trūksta vaikiškų rūbų, higienos priemonių*“. O taip pat visi pašnekovai nurodė, jog savo veiklą šios situacijos kontekste pradėjo būtent nuo humanitarinių migrantų poreikių užtikrinimo – nors kartais chaotiškai ir ne visuomet koordinuotai, pirminiame etape NVO stengėsi aprūpinti atvykėlius taip reikalingais drabužiais, patalyne, higienos priemonėmis, maisto produktais, vaikiškais žaislais, užimtumo priemonėmis, medikamentais, kūdikių prekėmis ir kita. Nors vėliau būtinųjų poreikių užtikrinimo klausimus ėmėsi spręsti atsakingos vyriausybės institucijos, kalbintų atstovų teigimu, NVO šiais migrantų poreikiais iš esmės rūpinosi pirmuosius 3-4 mėnesius, kadangi itin ilgai užtruko viešųjų pirkimų ir kitos biurokratinės procedūros.

NVO veikla. Ypatingai svarbus aspektas pirminio krizės etapo metu buvo ir NVO organizuota vadinamoji šeimos ryšių atkūrimo paslauga – sulaukytiems migrantams ilgą laiką neturint galimybės pasinaudoti asmeniniais konfiskuotais telefonais, NVO sudarydavo galimybę bent jau susisiekti ir apie susiklosčiusią situaciją informuoti artimuosius. Situacijai kiek stabilizavusis bei atvykėlius perkėlus į centralizuotus masinio migrantų apgyvendinimo centrus, prasiplėtė ir NVO veiklos kryptys – atsiradus tinkamesnėms sąlygoms, imtos vykdyti vaikų ir suaugusiųjų užimtumo veiklos, teiktos psichologinės, socialinės, teisinės paslaugos. Gerokai vėliau, migrantams atgavus judėjimo laisvę, organizuotos ir pažintinės ekskursijos, teikta pagalba darbo paieškos klausimais.

Lėšų paieška. Kaip pagrindinius pačioms organizacijoms veikiant šioje situacijoje kilusius iššūkius tyrimo dalyviai įvardino ne tik vieningos duomenų bazės trūkumą, neapibrėžtumą ir nekoordinuotą pirminę reakciją, ilgalaikio plano neturėjimą, bet ir resursų trūkumą – NVO taip pat susidūrė su rezervo bei žmogiškųjų išteklių trūkumais, tad teko dėti papildomas pastangas lėšų paieškos bei savanorių pritraukimo srityse. Šiuo tikslu NVO papildomą dėmesį skyrė ir viešajai komunikacijai – skleista žinia apie atvykusių asmenų įvairovę, pažeidžiamumą, specialius vaikų bei kitų socialinių grupių poreikius. Vis dėlto, nepaisant aktyvių pastangų, lėšų pritraukimo kampanijos didelės sėkmės nesusilaukė: „*nieks aukot nenorėjo, verslas visiškai nenorėjo net į tą pusę žiūrėt*“, „*piniginės paramos mes iš viso nesugebėjom gauti iš Lietuvos verslo šitiems migrantams*“. Kalbinti apie paramos pritraukimo klausimą trys informantai akcentavo, jog šiuo klausimu buvo juntamos neigiamos visuomenės nuostatos, baimė, priešiškas nusistatymas ir su tuo susijęs nenoras aukoti, tokiai visuomenės reakcijai įtakos turėjo ir viešoji retorika bei migrantų atžvilgiu priešiška komunikacija: „*kadangi valstybinė komunikacija daugiau buvo apie grėsmes <...> susidurdavom su tuo, kad tu gal ir turi kontaktą su verslais, bet verslai tau sako, aš aukosiu tik tada, kai valstybė pasakys arba duos jau ženklą, kad čia verta įsitraukti*“. Nors bendroji tendencija buvo neigiama, vienas iš pašnekovų paminėjo, jog kreipiantis paramos su konkrečiais prašymais ir istorijomis apie žmonių situacijas, pavykdavo sulaukti jautresnių reakcijų ir didesnio visuomenės noro prisidėti.

Savanorių pritraukimas. Susiduriant su žmogiškųjų išteklių trūkumu bei atsižvelgiant į NVO veiklos pobūdį, buvo pasitelkiami savanoriai. Pora tyrimo dalyvių teigė, jog prisitraukti savanorių buvo sudėtinga, o kaip galimas to priežastis įvardino žmonių nenorą įsipareigoti, veiklos specifiką, amžiaus reikalavimą (savanoriauti galėjo tik pilnametystės sulaukę asmenys). Informantas Nr. 2 nurodė, jog savanorių trūkumo klausimą sprendė organizacijos viduje – į papildomas savanoriškas veiklas įsitraukė kitose srityse dirbantys organizacijos darbuotojai, praktikantai, prie konkrečių veiklų prisijungdavo ir pakviesti kitų, mažesnių organizacijų savanoriai. Kitų dviejų organizacijų atstovai, priešingai, teigė susilaukę didelio savanorių susidomėjimo, visgi, vienas pagrindinių tokių savanorių motyvatorių buvo smalsumas. Nors, kaip teigė informantas Nr. 4, „*tokia motyvacija irgi yra motyvacija, tai negali jos laikyti iš esmės bloga*“, visgi, smalsumo vedini savanoriai neįsipareigodavo ilgesniam laikotarpiui, o trumpalaikė savanorystė taip pat kėlė savotiškus iššūkius, kadangi, kaip nurodė informantas Nr. 3, patys migrantai priprasdavo prie savanorių, kurdavo tam tikrą ryšį, o šiems nutraukus veiklą, migrantams būdavo sunkiau pradėti kurti naują santykį su nauju savanoriu. Taip pat atkreiptas dėmesys, jog savanorių klausimą didmiesčiuose spręsti buvo lengviau nei regionuose, kuriuose, kaip liudija susitikimuose su bendruomenėmis migrantų klausimu dalyvavę NVO atstovai, buvo juntamas didesnis visuomenės pasipriešinimas, neigiama reakcija ir nuostatos migrantų atžvilgiu. Galima daryti prielaidą, jog savanorystės tendencijos tiesiogiai koreliuoja su

vyraujančiomis visuomenės nuostatomis, tačiau egzistuoja ir analogiškas ryšys – vietinių gyventojų savanorystės migracijos srityje skatinimas gali turėti teigiamos įtakos tolerancijai ir kitataučių priėmimui, spartesnei migrantų integracijai per skirtingų kultūrų sąveiką bei paslaugų gavėjų poreikių prioritetizavimą (Sportmann, Greenspan, 2019).

II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys

Šiame ekspertų interviu daugiausia dėmesio buvo skiriama I-ajame tyrimo etape (teminė dokumentų analizė) identifikuotų probleminių krizės valdymo sričių aptarimui ir vertinimui. Šioje tyrimo dalyje visų pirma informantai, kaip šios krizės metu glaudžiai su valstybinėmis institucijomis bendradarbiaavę partneriai, buvo prašyti įvardinti didžiausius iššūkius, su kuriais susidūrė būtent valstybinis sektorius. Įvardintus akcentus galima išskirti į tris esmines problemas.

Pirmoji būtų *resursų trūkumas* ir negebėjimas greitai bei efektyviai juos mobilizuoti – žmogiškųjų resursų trūkumas buvo jaučiamas visuose lygmenyse, nuo migrantų registracijos ir pažeidžiamumo vertinimo pirminių migracijos procedūrų metu, apgyvendinimo, informavimo (migrantų ir visuomenės), efektyvaus duomenų rinkimo iki specialistų trūkumo ir paslaugų prieinamumo klausimų. Paprašyti papildomai įvertinti ilgą laiką opia problema išlikusį specialistų (socialinių darbuotojų, medikų, psichologų) trūkumą, informantai svarstė, jog tai galėjo lemti ir bendrosios priežastys – nuo didžiųjų miestų nutolusios lokacijos, bendras specialistų trūkumas regionuose, nemotyvuojantys atlyginimai, bet ir taip pat migracijos srities problematika – kalbos barjeras, vyraujančios neigiamos nuostatos („*nu jeigu tu nematai žmogaus, tai tada nu jokie tavo išsilavinimai nepadės ir tu ką nori, tą daryk*“), psichologiškai sudėtingos darbo sąlygos bei sudėtingos asmeninės paslaugų gavėjų istorijos. Vis dėlto, kaip nurodė informantai, socialinių darbuotojų trūkumo problemos sėkmingai buvo išspręstos Ruklos ir Naujininkų PPC, o tai suponuoja prielaidą, jog ne visuose apgyvendinimo centruose personalo poreikis buvo laikytas prioritetine sritimi.

Antruoju iššūkiu, remiantis informanto Nr. 3 vertinimu, būtų galima laikyti *tarptautinės politikos* klausimus – tarpvalstybines derybas su migrantų kilmės valstybėmis siekiant susitarti dėl šių asmenų grįžimo/išsiuntimo iš Lietuvos. Trečiaja esmine problema išskirtas *aiškaus krizės valdymo plano nebuvimas* bei ilgalaikės strategijos migrantų atžvilgiu trūkumas – neaiški valstybės pozicija ir nenumatyti veiksmai migrantų atžvilgiu lėmė informacijos trūkumą, neapibrėžtumą bei įtampas tarp pačių migrantų, bet taip pat ir apsunkino NVO darbą: „*labai ribotos galimybės kažką žmogui pasakyti, dėl to, kad nėra aiški policy, kaip toliau bus*“. O taip pat, kaip akcentavo informantas Nr. 1, trūko toliaregiškumo, ilgalaikės strategijos ir atvykusių asmenų integracijos sprendimų: „*ir pagrindinis tas požiūris, kad jie greičiau namo važiuotų, nu bet jie nevažiuos, jie ne tam čia atėjo, tai ką mes su jais*

darysim“. Kritikuoti ir valstybės sprendimai šių migrantų įdarbinimo klausimu – nors nuo 2022 m. liepos mėn. buvo priimtas sprendimas, praėjus 12 mėnesių nuo migrantų įregistravimo migracijos informacinėje sistemoje, jiems leisti laisvai judėti šalies teritorijoje bei dirbti, vis dėlto tokias galimybes apsunkena tai, jog Lietuvos bankai neleidžia atsidaryti banko sąskaitos asmens dokumento arba leidimo gyventi Lietuvoje neturinčiam asmeniui: „*padarėm ant popieriaus, kad nu va, ko jūs norit, viską padarėm, bet realybėje jie vis tiek neturi jokio šanso*“. O taip pat, informanto Nr. 1 nuomone, dėl šiuos migrantus sutinkantiems įdarbinti darbdaviams taikomų papildomų reikalavimų, apmokestinimo bei galimybės atlyginimą mokėti tik grynaisiais pinigais, kyla šių asmenų išnaudojimo ir neadekvačiai apmokamo darbo grėsmės.

VSAT krūvis ir bendradarbiavimas. Lietuvai susidūrus su itin dideliu migrantų srautu, su gerokai išaugusiais darbo krūviais susidūrė ne vienos valstybinės institucijos darbuotojai, tačiau atskiro paminėjimo vertas VSAT vaidmuo – pasienio pareigūnams teko ne tik stiprinti valstybės sienos kontrolę ir apsaugą, bet ir rūpintis išaugusiu pirminių migracijos procedūrų kiekiu apdorojimu, migrantų apgyvendinimu ir perimetro apsauga apgyvendinimo vietose, kasdieniais migrantų poreikiais bei vykdyti apgrėžimo politikos priemones arba, kaip pripažino informantai, vykdyti visiškai VSAT nebūdingas funkcijas. Vis dėlto, tyrimo dalyviai nurodė, jog didesnių iššūkių ar problemų savo veiklą koordinuojant su VSAT ar kitų įstaigų, veikusių apgyvendinimo centruose, darbuotojais, šioje situacijoje nekilo. Tiesa, verta paminėti, jog daliai NVO griežtai reglamentuotas pateikimas į apgyvendinimo vietas, išankstinių leidimų derinimas ir nepatyrimas veiksmus koordinuojant su statutiniais pareigūnais buvo naujas, tačiau pamokęs atidžiau planuoti ir iš anksto numatyti vizitus, iššūkis. Užklausti apie bendradarbiavimo sklandumą informantai akcentavo bendruosius pareigūnams tekusius iššūkius – smulkius nesusikalbėjus, neigiamas pareigūnų nuostatas ar kilusius nesklaidumus teisingo pareigūnų nuovargiu, darbo krūviu ar tiesiog „*nenuotaika*“, tačiau reikšmingesnių incidentų nefiksuota. Tiesa, kurį laiką nepatogumų kėlė atsakingų asmenų nebuvimas savivaldybių skirtų apgyvendinimo vietų priežiūrai, tačiau ir ši problema, paraginus NVO, buvo išspręsta. Bendrai kalbant apie bendradarbiavimą išryškėjo bendražmogiškieji dalykai – „*ir aš tiesą pasakius, aš nežinau, nuo ko tai priklauso, kodėl vieni buvo žmoniškesni, kiti ne*“, „*tol, kol su pareigūnais šypsaisi ir visaip ten sakai, kad mes čia vaikams norim padėti ir nieko čia blogo, nu tai jie tada daug maž įsileidžia*“. Nors pripažinta, jog bendrai šioje situacijoje buvo sudėtinga dirbti dėl skirtingo požiūrio į situaciją, aukštesnio NVO taikomo žmogaus teisių standarto, nemažai kalbėta ne tik apie trintį ar nesusikalbėjimą, bet ir apie bendrąjį žmogiškumą – fiksuota proaktyvaus pasieniečių kreipimosi į NVO, taip pat papildomų darbuotojų pastangų pritraukiant užimtumo veiklas, aprūpinant migrantus būtiniausiais daiktais, sprendžiant kasdienes rūpesčius bei šilto bendradarbiavimo su NVO pavyzdžių.

Migrantų sulaikymas. Paprašyti įvertinti valstybės sprendimą taikyti masinio judėjimo laisvės apribojimą, tyrimo dalyviai sutiko, jog toks sprendimas negali būti vertinamas vienareikšmiškai. Dalis informantų pripažino valstybės argumentų saugumo klausimais svarbą ir asmeninį teisinių aspektų neišmanymą šiuo klausimu, tačiau taip pat akcentavo, jog toks sprendimas padarė itin daug žalos migrantų psichosocialinei būsenai – ilgalaikė izoliacija, ryšio su išoriniu pasauliu nebuvimas, neapibrėžtumas dėl ateities, užimtumo trūkumas esmingai didino nerimą ir kėlė psichologines problemas. Vienas iš informantų, kalbėdamas apie šio sprendimo problematiką, akcentavo ir tai, jog pagrindinė problema – kad nebuvo vertinamos individualios aplinkybės, kadangi daliai migrantų ištis galėjo būti pagrįstų argumentų sulaikymui, tačiau jie paprasčiausiai nebuvo įvertinami.

Apgyvendinimo sprendimai. Priėmus sprendimą migrantus apgyvendinti valstybės paskirtuose centruose be galimybės palikti jų teritoriją, itin aktualios buvo apgyvendinimo-priėmimo sąlygos. Pradiniame etape taikytas migrantų apgyvendinimas negyvenamosios paskirties pasienio užkardose esančiose patalpose, apleistuose pastatuose ar palapinėse teisintas valstybės nepasiruošimu ekstremaliai situacijai ir resursų trūkumu, tačiau taip pat kritikuotas: „*nu va ten man buvo visiškas šokas, žinok, aš negalėjau patikėt, kad mes, būdami Europos Sąjungos šalis, galime šitaip laikyt vaikus su šeimom*“ (kalbant apie apgyvendinimo apleistos mokyklos pastate atvejį).

Vėlesni sprendimai perkelti migrantus į tam tikras lokacijas taip pat vertinti nevienareikšmiškai. Pripažinta, jog buvusiuose Naujininkų nakvynės namuose dėtos aktyvios pastangos pagerinti patalpų būklę, tačiau tuo pačiu užsitęsę remonto darbai prailgino šeimų su mažamečiais vaikais apgyvendinimo trukmę užkardose ir modulinuose nameliuose. Buvusių Kybartų pataisos namų atvejis vertintas skeptiškiau: „*turbūt baisiausias sąlygos buvo Kybartuose*“, „*Kybartai yra viena iš baisiausių vietų, kur žmonės turėjo gyventi, kur sąlygos tikrai visiškai neatitinkančios humanitarinių, atrodo, bazinių dalykų*“, „*aš niekad nepatikėsiu, kad mes neturėjom geresnių patalpų, aš manau, kad čia buvo apie nenorą*“. Galimybę apsilankyti Kybartų centre dar iki migrantų perkėlimo turėjęsios NVO atstovas teigė, jog šio sprendimo atveju teko ieškoti kompromiso – su sprendimu migrantus apgyvendinti buvusiuose pataisos namuose sutikta tik kaip su laikinu sprendimu, atsižvelgiant į tai, jog tai buvo vienintelė pasiūlyta alternatyva asmenų perkėlimui iš Rūdninkų poligono palapinių miestelio: „*žmonės, kurie atsirado Kybartuose, atsirado iš Rūdninkų, tai nebuvo nieko blogiau kaip Rūdninkai*“, „*Rūdninkai buvo pati blogiausia ever vieta, kurioje vyko labai daug blogų dalykų*“. Tačiau taip pat pripažinta, jog migrantų apgyvendinimo klausimu buvo susidurta su aktyviu vietos bendruomenių pasipriešinimu ir nenoru atvykėlius matyti savo savivaldybėse, tad migrantų apgyvendinimo sprendimai buvo ištis sudėtingas klausimas.

Migrantų informavimas. Tačiau net ir vėlyvą 2021 m. rudenį migrantus perkėlus į sąlyginai geresnes patalpas, išspręstos ne visos esminės problemos. Visi tyrimo dalyviai pripažino, jog

migrantų informacijos trūkumas buvo itin opi ir ilgą laiką aktuali problema: „*tas informacijos trūkumas, jis buvo bent pusę metų tai tikrai; pusę metų tai drąsiai, galima sakyti, kad absoliučiai normalios informacijos žmonės nežinojo*“, „*jie, nu, praktiškai metus prabuvo nežinomybėj, mano supratimu, nei ar čia sprendžiasi, ar nesisprendžia*“. Vieni pašnekovai bendrosios informacijos trūkumą siejo su aiškaus valstybės plano neturėjimu ar elementariu darbuotojų bei vertėjų, kurie galėtų pasirūpinti atitinkamos informacijos perdavimu, klausimu. Tačiau du tyrimo dalyviai informacijos trūkumą įvardino kaip sąmoningą valstybės sprendimą vykdant migrantų atgrasymo politiką: „*tikrai jie nesulaukdavo tam tikros informacijos ir jiems nepateikdavo, nes tas procesas linkęs vilkinti, kai mes turim įstatymiškai numatyta ten tuos metus laiko, kad nu mes turim išbūt, o paskui, po tiek laiko matysim, nes vidinis buvo dalykas, kad siunčiam juos atgal*“, „*neinformavimas tai irgi buvo atgrasymo politikos dalis, visiškai. Nu kitaip nepavadinsi. Ir tas buvo daroma sąmoningai*“. Be to, vienas iš informantų teigė, jog kurį laiką NVO buvo specifiškai nurodyta neteikti jokios informacijos migrantams. Toks informacijos vakuumas ne tik kelia nerimą ir įtampą tarp pačių migrantų, bet ir didina prieglobsčio prašytojų nepasitikėjimą juos priėmusios valstybės pareigūnais bei politika, o tai savo ruožtu ne tik paskatina migrantus ieškoti neoficialių, nepatikimų informacijos šaltinių, bet ir aktyviau naudotis neteisėtos migracijos organizatorių (*smugglers*) paslaugomis (Carlson ir kt., 2018).

Užimtumas. Migrantams neturint galimybės palikti apgyvendinimo vietų teritorijų, opi problema buvo ir užimtumas. Visi informantai sutiko, jog ypatingai suaugusiųjų asmenų užimtumo klausimas buvo sunkiai sprendžiamas – laikino apgyvendinimo vietose dėl minimalių humanitarinių reikalavimų neatitinkančių sąlygų užimtumo veiklos net nebandytos organizuoti, o migrantus perkėlus į didesnius centrus, susidurta su perpildymo, tinkamų patalpų, infrastruktūros, užimtumo specialistų trūkumu. Nors, nepaisant iššūkių, NVO tokias veiklas organizavo, o pastangas gerinti situaciją dėjo ir centrų darbuotojai, visgi, adekvataus užimtumo poreikio išpildyti nepavyko. Be to, konstatuota, jog užimtumo trūkumas turėjo įtakos ir psichologinės migrantų būklės prastėjimui: „*tikrai suaugusiems būdavo, aš manau, sunkiau išbūti ir išverti tą laiką negu vaikam*“, „*psichologiškai ir emociškai nežinomybė, reiškia, jokio užimtumo ir jokio darbo, tai man čia turbūt baisiausias dalykas, nes tiesiog išprotėt taip gali*“, „*ta visa psichosocialinė jų būseną, žinai, nu tu ten kaip nori, taip dėliok, negali būt gerai*“.

Vaikų poreikiai. Vaikų užimtumo situacija vertinta pozityviau – jiems aktyviau veiklas organizavo bei prie to prisidėjo daugiau organizacijų, be to, 2021 m. rudenį pradėtas organizuoti ugdymas – kurį laiką stovyklų viduje įkurtose mokyklėlėse, o gerokai vėliau – ir vietos mokyklose bei darželiuose. Tačiau, nors patys vaikai mielai ir noriai mokėsi lietuvių kalbos, toks sprendimas taip pat kritikuotas: „*nu gerai, nu lietuvių kalbą mokina, nu bet tai... Nu tuo tikrai mokslai nesibaigia ir*

tada, ar ta kokia nors integracija, irgi jos nerasta, nes... Kaip tu gali sėdėdamas, uždarytas integruotis. Su kuo? Pats su savim, jo? Ir su lietuvių kalba, žinai? Ir kur tą lietuvių kalbą panaudot?“. Vaikų, kaip specifinės pažeidžiamos grupės, poreikių neužtikrinimas neigiamai vertintas ir per izoliaciją, privačios erdvės trūkumą, nuolatinį nerimą ir nuovargį dėl perpildytų centrų, neigiamą poveikį vaikams turėjo ir prastėjanti suaugusiųjų būseną.

Psichosocialinė migrantų būseną. Nors psichosocialinės migrantų būsenos iššūkių būta išties daug, kaip jau minėta anksčiau, efektyviai jų spręsti nepavyko ir dėl reikalingų specialistų – psichologų trūkumo, tačiau, kaip pripažino informantas Nr. 1, bendrai daugiausia dėmesio buvo skiriama būtent fizinių poreikių tenkinimui, tad dažnai emociniai poreikiai tiesiog likdavo antrame plane. Nors pastangų gerinti situaciją būta – organizuotos ir nuotolinės konsultacijos, specialios terapinės užimtumo veiklos vaikams ir suaugusiems, pastebėta, jog iššūkių kėlė ne tik specialistų trūkumas, bet ir asmenų, kuriems reikalinga specifinė pagalba, identifikavimas. Vienas iš tyrimo dalyvių šioje problematikoje išskyrė du aspektus: visų pirma, aktyviau nesistengta identifikuoti psichologinių iššūkių turinčių asmenų, kadangi nebuvo resursų šių problemų sprendimui, o antra – „visos priemonės, kurios yra taikomos, yra išvesti žmones iš proto, kad jie rinktųsi kelią namo“, tad psichosocialinių iššūkių sprendimų paieškos trūkumas galėjo būti ir sąmoninga atgrasymo strategijos dalis.

Savanoriško išvykimo skatinimas. Viena iš vadinamosios atgrasymo strategijos dalių buvo ir savanoriško migrantų išvykimo į kilmės valstybes skatinimas, siekiant juos motyvuoti skiriamomis pinigėmis išmokomis. Tyrimo dalyviai pripažino, jog tai buvo viešai ir aktyviai komunikuojama krizės valdymo priemonė, tačiau detaliau pakomentuoti, kokiais būdais migrantai buvo skatinami rinktis šį kelią, negalėjo. Vienas iš tyrimo dalyvių užsiminė, jog migrantai galėjo jausti didesnę spaudimą rinktis būtent šį sprendimą, kadangi tai buvo vienintelė aiškiai migrantams komunikuojama tema, tad toks spaudimas galėjo būti tarsi savaiminis, vis dėlto, įvertinus sąlyginai nedidelius savanoriškai išvykusių asmenų skaičius, agresyvaus spaudimo taktika atmesta. Kitas informantas nurodė, jog jo atstovaujamą organizaciją pasiekdavo pranešimai apie šiuo klausimu migrantams taikomą psichologinį spaudimą, tačiau detaliau situacijos pakomentuoti taip pat negalėjo.

Personalo požiūris. Tyrimo metu, įvertinus I-ajame etape aptartus migrantų liudijimus, informantų teirautasi ir apie apgyvendinimo centruose dirbusių pareigūnų bei darbuotojų elgesį migrantų atžvilgiu. Nors pašnekovai pripažino, jog tam tikrais atvejais buvo galima justi neigiamas personalo nuostatas ar nuotaikas migrantų atžvilgiu, detalesnės informacijos apie netinkamą elgesį ar piktnaudžiavimą padėti tyrimo metu nepateikė. Vienas iš tyrimo dalyvių abstrakčiai užsiminė, jog buvo gauta pranešimų apie smurto ir kitų rimtų pažeidimų atvejus laikino apgyvendinimo vietose savivaldybių apgyvendinimo vietose, tačiau, kadangi nebuvo numatytų skundų ir vidinių pažeidimų

tyrimų tvarkos, nebuvo galimybės tinkamai užtikrinti skundus teikiančių asmenų apsaugos, be to, patys migrantai, nepasitikėdami sistema, vengė inicijuoti tokius tyrimus. Atsižvelgiant į informacijos šiuo klausimu trūkumą ir problemos jautrumą, negalima teigti, jog vidinių pažeidimų problematikos nebuvo – neatmetama tikimybė, jog dėl šio klausimo jautrumo tyrimo dalyviai tiesiog pasirinko sąmoningai šio klausimo išsamiau nekomentuoti ir neatskleisti turimos informacijos.

Viešoji komunikacija. Informantų taip pat buvo prašyta įvertinti viešąją komunikaciją bei visuomenės informavimą šios migracijos situacijos klausimu. Tyrimo dalyviai akcentavo, jog šios krizės metu buvo viešinamas saugumo naratyvas, migrantai minimi neigiamuose kontekstuose, problema pristatoma per saugumo ir grėsmių vertinimo prizmę. Taip pat konstatuota, jog visuomenei pateikiama informacija buvo itin koncentruota, dažnai buvo apsiribojama tik statistiniais rodikliais – per parą atvykusių/išvykusių nereguliarių migrantų skaičiais. Informantai pastebėjo, jog viešojoje erdvėje trūko palankesnio migrantų vertinimo, tolerancijos skatinimo, be to, nebuvo girdėti pačių migrantų balsų – istorijų, kurios neštų pozityvesnę žinią ar skatintų empatiją. Vienas iš tyrimo dalyvių nurodė, jog viešosios komunikacijos įtaka visuomenei pasijautė dar 2021 m. vasarą, kuomet, ieškant migrantų apgyvendinimo sprendimų buvo organizuojami susitikimai su juos priimti galėsiančiomis bendruomenėmis, o jų metu bendruomenių atstovai nenorą priimti migrantus argumentuodavo kriminogeninės situacijos pablogėjimo grėsme. Kaip nurodė pašnekovas, remiantis ankstesnių metų patirtimi, šis argumentas buvo naujas ir, tikėtina, būtent šios krizės viešosios komunikacijos strategijos pasekmė.

Tyrimo dalyvių teirautasi ir apie *teisines migracijos procedūras* bei teisinės pagalbos prieinamumą šių migrantų teisinio statuso, prieglobsčio prašymų nagrinėjimo klausimu. Vienas informantas nurodė, jog už migracijos procedūras atsakingam Migracijos departamentui dėl išaugusio krūvio ir personalo trūkumo nepavykdavo sutilpti į teisės aktuose numatytus bylų nagrinėjo terminus, iššūkių buvo ir supažindinant migrantus su jų atžvilgiu priimamais sprendimais. Kiti tyrimo dalyviai išsamiau teisinių ir procedūrinių aspektų pakomentuoti negalėjo.

Migrantų apgrėžimas. Nuo 2021 m. rugpjūčio mėn. pradėta taikyti vadinamoji apgrėžimo praktika, kuomet nereguliariu būdu į šalį bandantys patekti asmenys yra neįleidžiami į Lietuvos teritoriją ir apgrėžiami pasienyje, tyrimo dalyvių vertinta dviprasmiškai. Informantai tokį sprendimą įvardino kaip labai žiaurų, skaudų, sudėtingą, nesuderinamą su ES direktyvomis, tačiau, vis dėlto pripažino, jog toliau įsileisti visus į Lietuvą norinčius patekti migrantus, kuomet atvykus yra apribojama jų judėjimo laisvė, pažeidžiamos teisės ir jie yra apgyvendinami žmogaus orumą žeminančiomis sąlygomis be tolimesnės integracijos perspektyvų, taip pat nebūtų buvęs tinkamas sprendimas. Nors vienas iš informantų humanitarinių paketų dalinimą pasienyje apgrėžiamiesiems asmenims įvertino kaip pozityvų gestą, kito pašnekovo nuomone „mes negalim vien tik numest

humanitarinį paketą, žinai, ir tuos žmones apgręžti“, o taip pat akcentavo ilgalaikių sprendimų paieškos ir strategijos migrantų atžvilgiu poreikį.

III. Migracijos krizės pamokos

Trečioji ekspertų interviu dalis buvo skirta situacijos-krizės valdymo atvejo apibendrinimui. Šiame etape tyrimo dalyvių buvo paprašyta bendrai įvertinti šios migracijos krizės valdymo atvejį, tačiau, nepaisant to, jog operatyviniame, veiksmų koordinavimo etape NVO atstovai džiaugėsi valstybės iniciatyva į darbo grupių veiklą įtraukti ir nevyriausybinį sektorių, suvienyti resursus, drauge ieškoti sprendimų, pats krizės valdymo atvejis vertintas tik kaip dalinai sėkmingas, „*visai neblogai susitvarkėm*“, „*galėjo būt dar blogiau*“. Bene svarbiausiu kriterijumi, vis dėlto neleidusiu iš tiesų sklandžiai spręsti susiklosčiusios situacijos, buvo skirtingas ir sunkiai tarpusavyje suderinamas NVO ir valstybės požiūris bei standarto taikymas žmogaus teisių ir orių sąlygų užtikrinimo srityse: „*kaip bežiūrėtum, tai ta pati visa situacija, tai buvo valdyta labiau iš tos saugumo pusės ir tos atgrasymo politikos, nu čia nėra, nu negali kalbėti turėdama tokią situaciją apie tai, kad žmogaus teisės buvo in place, nu jos nebuvo, nu tiesiog tą pripažinkim*.“, „*man gėda už mūsų valstybę, kad mes taip elgiamės*“ (kalbant apie migrantų apgyvendinimo sąlygas).

Su skirtingu žmogaus teisių užtikrinimo vertinimu galima sieti ir kitus akcentuotus svarbiausius šios krizės aspektus – visi pašnekovai interviu metu užsiminė apie neigiamas visuomenės nuostatas ir priešišką nusistatymą migrantų, kitataučių atžvilgiu („*diskriminacija ir netolerancijos lygis mane pribloškė tiesiog*“), tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog konkrečiu atveju pasirinkta viešoji komunikacija ir griežta retorika šias diskriminacines visuomenės nuostatas tik dar labiau sustiprino, tad tyrimo dalyviai kaip spragą įvardino ir pozityvesnės žinios imigrantų tema, ilgalaikių sprendimų visuomenės tolerancijos ugdymo klausimu poreikį. Informantų pateiktas viešosios komunikacijos ir visuomenės nuostatų ryšio vertinimas analizuojamu atveju patvirtina teiginį (Žibas, Platačiūtė, 2016), jog viešumas yra lemiamas faktorius suvokiant migracijos fenomeną, o visuomenės nuostatos imigracijos atžvilgiu turi stiprų ryšį su migracijos politikos įgyvendinimu ir efektyvumu – migracijos politika ir visuomenės nuostatos gali tiek stiprinti, tiek silpninti vienas kitą.

Ilgalaikių sprendimų reikalauja ir bendroji nereguliarių migrantų, vis dėlto pasilikiančių mūsų valstybėje, integracijos strategija. Tyrimo dalyviai akcentavo, jog šios krizės atveju situacija spręsta paviršutiniškai („*mes ją tik užglaistėm, nežinau, padarėm tokį gražų torčiuką, bet viduj mes turim neiškepusį, nepadarytą tinkamai*“), siekiant užkardyti tik esamą situaciją, tačiau ignoruojant faktą, jog su migracijos srautais teks susidurti dar ne kartą – vadinamasis „kelias“ jau atsirado, tad migrantų mūsų pasienyje ir toliau bus, todėl būtina į šią problemą pažiūrėti iš esmės ir ieškoti ilgalaikių

sprendimų („*va čia ir yra tas klausimas pagrindinis, tai kaip padaryti, kad įmanomos tos būtų procedūros greitai nustatyti, kieno bylą nagrinėti, o kieno prašymas nepagrįstas ir kaip oriai su tais žmonėm elgtis, tai čia paprastų atsakymų nėra*“).

Tyrimo dalyviai, prašyti įvertinti vienus ar kitus aspektus, savo atsakymuose ne kartą situaciją lygino su po 2022 m. vasario 24 d. prasidėjusio Ukrainos karo pabėgėlių priėmimu Lietuvoje. Ir nors šios situacijos dėl itin skirtingų kontekstų negali būti lyginamos tarpusavyje, NVO atstovai kaip vieną esminių išmoktų pamokų po 2021 m. migracijos krizės įvardino tai, jog šie iššūkiai, bendras valstybinių institucijų bei NVO darbas išmokė sklandžiau koordinuoti tarpusavio veiksmus, greičiau mobilizuoti resursus, įvertinti poreikius ir Ukrainos pabėgėlius pasitikti visapusiškai geriau pasiruošus. Iš kitos pusės, Ukrainos pabėgėlių priėmimo klausimai sukėlė naujų, didesnių iššūkių ir šiuos nereguliarus migrantus dar labiau nustūmė į paraštes – „*ir tada aišku Ukraina prasidėjo, o jau ir taip buvo nepopuliaru, tai dabar iš viso, toks jausmas, kad jie neegzistuoja pas mus*“.

Ekspertų interviu apibendrinimas

Kaip akcentavo tyrimo dalyviai, ši 2021 m. migracijos krizė parodė, jog, reikalui esant, valstybinės institucijos gali atsiremti į NVO sektorių ir sklandžiai bendradarbiauti, o šis bendras veiksmų koordinavimas abiem pusėms padėjo įgyti patirties ir geriau pasiruošti ateities iššūkiams (tokio pasiruošimo nauda pasimatė visai netrukus į Lietuvą atvykus Ukrainos karo pabėgėliams). Nors šis bendradarbiavimo atvejis laikytinas pozityviu ir perspektyvoje naudingu pavyzdžiu, o NVO atstovai pripažino valstybinių institucijų pastangas ir norą ieškoti sprendimų, neišvengta iššūkių.

Vienas pagrindinių ir bene sunkiausiai sprendžiamų momentų – skirtingas požiūris į žmogaus teisių standarto taikymą. Su skirtingu požiūriu į žmogaus teises susidurta ir viešosios komunikacijos klausimu – NVO akcentuojant poreikį padėti pažeidžiamiems ir kritinėje situacijoje atsidūrusiems žmonėms, kai tuo tarpu valstybė yra pasirinkusi atgrasymo strategiją, kuomet viešoji komunikacija atvykėlius pristato kaip grėsmę valstybės ir bendruomenių saugumui, yra sudėtinga atrasti abi puses tenkinančius kompromisus. Ir šiuo konkrečiu atveju valstybės pozicija buvo girdima plačiau – tai patvirtina sustiprėjusios neigiamos gyventojų nuostatos pabėgėlių atžvilgiu, verslo ir pavienių asmenų nenoras solidarizuotis aukojant, iššūkiai pritraukiant savanorius.

Pagrindinės migrantų priėmimo sąlygų spragos iš esmės yra sietinos su tinkamo pasiruošimo krizinėms situacijoms ir resursų trūkumu – ši situacija paliudijo, jog teoriniame pasiruošimo ekstremalioms situacijoms lygmenyje nebuvo numatytos reikalingos ir efektyvios priemonės. O taip pat susidurta su ilgalaikių sprendimų ir aiškios strategijos nereguliarių migrantų atžvilgiu nebuvimu.

IŠVADOS

1. Migracijos reiškinys kaip mokslinė problema yra išsamiai tyrinėjamas įvairių disciplinų akademikų darbuose, tačiau, dėl savo kompleksiskumo, sudėtingumo, dinamiškumo bei daugialypumo negali būti aiškinamas vieninga teorija ar modeliu. Populiariausi migracijos tendencijų aiškinimai remiasi gyventojų skaičiaus, visuomenės struktūrų, aplinkos, darbo rinkos, traukos ir stūmos veiksnių įtaka gyventojų sprendimams, vis dėlto, dažnu atveju sprendimas migruoti yra nulemiamas kompleksinio individualių aplinkybių rinkinio. Migracijos ir socialinės politikos ryšys gali būti aiškinamas per gerovės magneto teoriją, paremtą palankesnės socialinės apsaugos sistemos kaip imigrantų traukos veiksnio koncepcija, tačiau socialinių garantijų (ne)prieinamumas tam tikroms socialinėms grupėms gali būti taikomas ir kaip papildoma migracijos reguliavimo priemonė.

2. Lietuva, kaip Europos Sąjungos narė, yra įsipareigojusi užtikrinti tarptautinės apsaugos prašymų priėmimą, nagrinėjamą ir bendrąjį Europos Sąjungos standartą prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygoms. Nors prieglobsčio sistema Lietuvoje veikia ilgiau nei 20 metų, ilgą laiką mūsų šalyje, lyginant su kitomis ES valstybėmis, laikėsi žemas ir gana stabilus prieglobsčio prašančių asmenų skaičius. Nepaisant to, jog Lietuvoje dėtos politinės pastangos kryptingai gerinti tarptautinės apsaugos gavėjų integracijos priemonių kokybę, pasauliniame kontekste, remiantis MIPEX rodikliu, Lietuva yra priskiriama labiau nepalankios migrantų integracijos politikos šalių grupei, o užsieniečių integracijos galimybės vertinamos kaip „lygybė ant popieriaus“.

3. 2021 m. vasarą itin išaugo nereguliariu būdu per Baltarusijos pasienį į Lietuvą patenkančių migrantų srautas, metų pabaigoje siekęs daugiau nei 4 tūkst. prieglobsčio prašytojų. Lietuvos politikai susiklosčiusią situaciją traktavo kaip nedemokratinio Baltarusijos režimo organizuojamą ataką naudojantis migrantais, o iššūkių sprendimui įvedė valstybės lygio ekstremaliąją situaciją, įgalinusią riboti tam tikras atvykusių migrantų teises, supaprastinti procedūras bei pradėti taikyti apgrėžimo praktiką pasienyje. Nors situacijos valdymui pasirinkta migrantų atgrasymo strategija, o viešojo komunikacija remta hibridinės atakos grėsme bei visuomenės saugumo užtikrinimo klausimais, svarbu atkreipti dėmesį, jog atvykusių migrantų srautas buvo itin mišrus – prieglobsčio Lietuvoje prašė itin įvairių trečiųjų šalių piliečiai, tarp kurių reikšmingą dalį sudarė pažeidžiamoms grupėms priskirtini asmenys. Arši valstybinė retorika ir ją „paaštrinti“ žiniasklaida turėjo reikšmingos įtakos visuomenės nuotaikoms – dar tų pačių 2021 m. rudenį fiksuoti neigiami visuomenės nuostatų pokyčiai pabėgėlių, musulmonų, kitataučių atžvilgiu.

4. Migracija ir prieglobstis yra viena iš sričių, kuriose NVO teikia socialines, teisines, integracijos ir visuomenės švietimo paslaugas. Bendrai nevyriausybinų organizacijų vaidmuo šiuolaikinėse

visuomenėse gali būti suvokiamas kaip aktyvaus socialinių paslaugų rinkos dalyvio, socialinės politikos formuotojo bei visuomenės sąmoningumo, pilietiškumo ir bendruomeniškumo ugdytojo. Dėl NVO sektoriaus teikiamų paslaugų lankstumo, efektyvumo, kokybiškumo ir specifinių žinių, trečiasis sektorius veikia ir kaip valstybės partneris srityse, kuriose valstybinių resursų pristinga, o dėl greitesnės reakcijos galimybių NVO gali būti nepamainoma valstybės pagalbininkė krizinių situacijų metu.

5. Remiantis 2021 m. migracijos krizės kontekste paviešintų NVO dokumentų analize, identifikuotos šios probleminės krizės valdymo atvejo sritys: 1) Valstybinių institucijų veikla ir bendradarbiavimas su NVO (žmogiškųjų ir materialinių resursų trūkumas, užsitęsios pirminės migracijos procedūros, tinkamo asmenų pažeidžiamumo vertinimo nebuvimas, sklandaus informacijos teikimo NVO trūkumas); 2) Migrantų-prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos (specialiųjų pažeidžiamų asmenų poreikių nevertinimas, migrantų neinformavimas, apgyvendinimas negyvenamosios paskirties patalpose, būtinųjų bazinių poreikių neužtikrinimas, paslaugų neprieinamumas, užimtumo trūkumas, galimybės susisiekti su artimaisiais trūkumas); 3) Judėjimo laisvės apribojimas ir neproporcingos jėgos naudojimas (neindividualizuotas sulaikymo sprendimų procesas, judėjimo apribojimais apgyvendinimo centrų viduje, migrantų atžvilgiu taikyto fizinio, psichologinio smurto apraiškos, perteklinis pareigūnų jėgos naudojimas, diskriminacinės nuostatos); 4) Teisinės migracijos procedūros (informacijos apie teisinį statusą trūkumas, supaprastintos migracijos procedūros, adekvataus informavimo apie migrantų atžvilgiu priimtus sprendimus trūkumas, teisinės pagalbos neužtikrinimas); 5) Ilgalaikio judėjimo laisvės apribojimo pasekmės ir kitos problemos (migrantų psichosocialinės būsenos iššūkiai, vidinės įtampos apgyvendinimo centruose, visuomenės informavimas); 6) Migrantų apgrėžimo praktika (praktikos neteisėtumas pagal tarptautinę teisę, grėsmė apgrėžiamų asmenų sveikatai ir gyvybei, galimybės prašyti prieglobsčio nesudarymas).

6. Remiantis temine NVO dokumentų ir ekspertų interviu analize, konstatuotina, jog 2021 m. migracijos krizės valdymo atveju susidurta su įvairiais žmogaus teisių pažeidimais bei neišlaikytas prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygoms taikytinas standartas. Priėmimo sąlygų pažeidimai iš esmės sietini su resursų trūkumu ir netinkamu valstybės pasiruošimu ekstremalių situacijų valdymui, tačiau šios situacijos kontekste taip pat itin svarbus buvo tarpusavyje sunkiai suderinamas NVO ir valstybės požiūris į žmogaus teisių užtikrinimo svarbą bei viešosios komunikacijos sprendimus. Ateityje siekiant palankiau žmogaus teisių aspektu subalansuotų migracijos krizių valdymo sprendimų, būtina prioritetizuoti pagarbos žmogaus teisėms ir orumui, efektyvaus pasiruošimo ekstremalioms situacijoms, viešosios komunikacijos ir ilgalaikės nereguliarių migrantų integracijos strategijos klausimus.

Rekomendacijos

Remiantis 2021 m. migracijos krizės valdymo atvejo analize, paremta situacijos valdyme drauge su valstybinėmis institucijomis veikusių NVO vertinimu, toliau pateikiami pasiūlymai Lietuvos valstybinėms institucijoms.

I. Bendrieji siūlymai valstybės lygio ekstremaliųjų situacijų valdymo sprendimams:

1. Teikti prioritetą viešosios komunikacijos strategijos sprendimų paieškai, tinkamai įvertinti komunikuojamo klausimo jautrumą bei galimą įtaką visuomenės nuostatų formavimui;
2. Siekiant išvengti esminį vaidmenį konkrečios situacijos atveju atliekančių valstybės tarnautojų atitraukimo nuo pagrindinių atliekamų funkcijų, numatyti greito ir efektyvaus papildomų žmogiškųjų resursų mobilizavimo planą/pasitelkimo etapus;
3. Siekiant užtikrinti sklandesnę konkrečios situacijos valdymui reikalingų priemonių tiekimą, peržiūrėti viešųjų pirkimų procesus ir tvarką ekstremaliųjų situacijų metu;
4. Pirminiame ekstremalios situacijos valdymo etape įsivertinti NVO pagalbos poreikį bei veiklos konkrečiame lauke galimybes, atitinkamai reaguoti ir atsižvelgti į NVO siūlymus;
5. Teikti prioritetą tarptautinių įsipareigojimų laikymuisi ekstremaliųjų situacijų metu, ypatingai žmogaus teisių užtikrinimo klausimais;
6. Proaktyviai konsultuotis su NVO bei kitomis nešališkomis institucijomis dėl galimų žmogaus teisių pažeidimų taikant naujas situacijos valdymo priemones, o praktikoje užfiksuotus žmogaus teisių pažeidimus spręsti nedelsiant.

II. Siūlymai ekstremaliųjų situacijų dėl išaugusių nereguliarių migrantų srautų valdymui:

1. Teikti prioritetą ir užtikrinti savalaikį migrantų informavimą būtinaisiais klausimais (teisinio statuso, migracijos procedūrų, vidaus tvarkos, migrantų teisių ir pareigų);
2. Užtikrinti asmens pažeidžiamumo ir specialiųjų poreikių vertinimą pirminiame migracijos procedūrų etape ir į tai atsižvelgti priimančiam sprendimus dėl migrantų apgyvendinimo;
3. Taikyti vieningą priėmimo sąlygų standartą skirtinguose migrantų apgyvendinimo centruose, naujai steigiamuose centruose nedelsiant numatyti vidaus tvarkos taisykles;
4. Individualizuoti sprendimų dėl migrantų sulaikymo procesus ir atitinkamai įvertinti asmens sulaikymo pagrindus ir poreikį;
5. Taikant ilgalaikį migrantų judėjimo laisvės apribojimą, ypatingą dėmesį skirti psichosocialinės migrantų būsenos stebėsenai ir psichologinės pagalbos prieinamumui;

6. Numatyti galimų vidinių pažeidimų tyrimų tvarką migrantų apgyvendinimo centruose ir užtikrinti galimai nukentėjusių asmenų apsaugą;
7. Atlikti nereguliarių migrantų integracijos galimybių vertinimo studiją, numatyti ilgalaikę strategiją;
8. Peržiūrėti migracijos-prieglobsčio politikos procedūras ir numatyti atitinkamus mechanizmus greitesniam bei efektyvesniam tarptautinės apsaugos (prieglobsčio) pagrindų turinčių asmenų identifikavimui ir apsaugai.

Naudota literatūra

1. Acus, A. 2018. Volunteering in non-governmental organizations as social policy expression. *Tiltai*, 3, 149-163.
2. Aidukaitė, J., Bogdanova, N., Guogis, A. 2012. *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
3. Akrap, G., Kalinič, P. 2015. Forced Migrations – Powerful Non-Kinetic Weapon. *National Security and the Future*, 16(2(3)), 10-28.
4. Aleknavičienė, J., Pocienė, A., Šupa, M. 2020. *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą?* Vilnius: Vilniaus Universiteto leidykla. Prieiga per internetą: https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/Kaip_parasyti_mokslini_darba_2020_EL.pdf [Žiūrėta: 2022-11-13].
5. Amnesty International. 2022b. *Lithuania Overview*. Prieiga per internetą: <https://www.amnesty.org/en/location/lithuania/> [Žiūrėta: 2022-10-15].
6. Amnesty International. 2022a. *Lithuania: forced out or locked up - Refugees and migrants abused and abandoned*. Prieiga per internetą: <https://www.amnesty.org/en/documents/eur53/5735/2022/en/> [Žiūrėta: 2022-09-10].
7. Atac, I., Rosenberger, S. 2018. Social Policies as a Tool of Migration Control. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 17(1), 1-10.
8. Bachmann, O. 2021. Mass Migration as a Hybrid Threat? – A Legal Perspective. *Polish Political Science Yearbook*, 50(1), 120–125.
9. Baldwin-Edwards, M. 2008. Towards a Theory of Illegal Migration: historical and structural components. *Third World Quarterly*, 29 (7), 1449-1459.
10. Barrett, A., Maitre, B. 2011. *Immigrant Welfare Receipt Across Europe*. IZA Discussion Paper No. 5515. Bonn: Institute for the Study of Labor.
11. Biekša, L., Ivašauskaitė, I. 2021. Lietuvos reakcija į prieglobsčio prašytojų antplūdį tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės kontekste. *Lietuvos teisė*, 156-167.
12. Biekša, L., Samuchovaitė, E. 2012. Prieglobsčio prašytojų sulaikymo taikymo problemos Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 19(4), 1407-1422.
13. Biekša, L., Siniovas, V. 2013. Sąžiningos ir veiksmingos prieglobsčio procedūros beieškant: Lietuvos pastangos įgyvendinti Tarybos direktyvą 2005/85/EB. *Etniškumo studijos*, 2013, 1, 40-61.
14. Blau, P. M. 1960. A Theory of Social Integration. *American Journal of Sociology*, 65(6), 545–556.
15. Blažytė, G. 2021. *Visuomenės nuostatos etninių ir religinių grupių atžvilgiu: 2021 m.* Prieiga per internetą: <https://www.diversitygroup.lt/2021/11/16/pristatyti-2021-m-atliktu-visuomenes-nuostatu-tyrimo-ir-ziniasklaidos-stebesenos-rezultatai/> [Žiūrėta: 2022-10-13].
16. Borjas, G. J. 1999. Immigration and Welfare Magnets, *Journal of Labour Economics*, 17(4), 607–637.
17. Carlson, M., Jakli, L., Linos, K. 2018. Rumors and Refugees: How Government-Created Information Vacuums Undermine Effective Crisis Management. *International Studies Quarterly*, 62, 671–685.
18. Dromantienė, L., Česnuitytė, V. 2011. *Europos Sąjungos socialinė politika. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
19. European Commission. 2017. *European Pillar of Social Rights*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/social-summit-european-pillar-social-rights_booklet_en.pdf [Žiūrėta: 2022-09-18].
20. Europos Parlamentas, Europos Sąjungos Taryba. 2013. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (nauja redakcija)“, *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 19(15), 137-157.

21. Europos Sąjungos Taryba. 2003. 2003 m. sausio 27 d. Tarybos Direktyva 2003/9/EB nustatanti minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 19(6), 101-108.
22. Frėjūtė-Rakauskienė, M. 2020. Reali ar sukurta?: „pabėgėlių krizės“ vaizdavimas Lietuvos spaudos diskurse 2015–2017 metais“, *Informacijos mokslai*, 88, 29–45.
23. Gaižauskaitė, I., Valavičienė, N. 2016. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
24. Garkish, M., Heidingsfelder, J., Beckmann, M. 2017. Third Sector Organizations and Migration: A Systematic Literature Review on the Contribution of Third Sector Organizations in View of Flight, Migration and Refugee Crises. *Voluntas: International Journal of Voluntary & Nonprofit Organizations*, 28(5), 1839-1880.
25. Gečienė-Janulionė, I. 2018. Migracija ir gerovės valstybė: gerovės valstybės ir migracijos režimų sąsajos su migracijos srtais, *Filosofija. Sociologija*, 29(4), 298-305.
26. Generalinė Asamblėja. 1948. *Visuotinė žmogaus teisių deklaracija*, Žin., Nr. 68-2497.
27. Gruževskis, B., Šabanovas, S. 2015. Modernios socialinės raidos samprata. *Filosofija. Sociologija*, 26(4), 267–276.
28. Guogis, A. 2000. *Socialinės politikos modeliai*. Vilnius: Eugrimas.
29. International Organization for Migration (IOM). 2019. *Glossary on Migration*, 34. Geneva: International Organization for Migration. Prieiga per internetą: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf [Žiūrėta: 2022-09-15].
30. Ivankevičiūtė, V. 2014. *Prieglobsčio prašytojų sulaikymo reguliavimas tarptautinėje ir Europos Sąjungos teisėje*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: MRU
31. Jakulevičienė, L., Biekša, L. 2020. Pabėgėliai jūrų, tarptautinių sutarčių ir žmogaus teisių teisės sandūroje. *XXI amžiaus iššūkiai tarptautinei teisei*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas
32. JT Pabėgėlių agentūra (UNHCR). Lietuva. 2021. *Pripažindamas ypatingą padėtį Lietuvoje, UNHCR reiškia susirūpinimą dėl teisėkūros sprendimų ir apgyvendinimo sąlygų*. Prieiga per internetą: <https://www.unhcr.org/neu/lt/68735-pripazindamas-ypatinga-padeti-lietuvoje-unhcr-reiskia-susirupinima-del-teisekuros-sprendimu-ir-apgyvendinimo-salygu.html> [Žiūrėta: 2022-09-13].
33. JT Pabėgėlių agentūra (UNHCR). Lietuva. 2022. *Apie UNHCR. Mūsų darbas*. Prieiga per internetą: <https://www.unhcr.org/neu/lt> [Žiūrėta: 2022-10-15].
34. Jungtinės Tautos. 1951. *Konvencija dėl pabėgėlių statuso*, Žin., Nr. 12-227.
35. Jurčiukonytė, N. 2021. *Žiniasklaidos stebėsenos rezultatai migrantų vaizdavimas: Lietuvos žiniasklaidoje 2019-2021*. Prieiga per internetą: <https://www.diversitygroup.lt/2021/11/16/pristatyti-2021-m-atliktu-visuomenes-nuostatu-tyrimo-ir-ziniasklaidos-stebesenos-rezultatai/> [Žiūrėta: 2022-10-13].
36. Juškaitė-Vizbarienė, J., Daugėlaitė, G. 2021. Migrantų krizė: ar išlaikėme egzaminą? *Teismai.lt*, 3(43), 12-15. Prieiga per internetą: https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/11/zurnalas_nr27_-210x2975mm-1.pdf [Žiūrėta: 2022-10-15].
37. Kamarauskaitė, S. 2014. *Prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų problematika*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: MRU.
38. Kasnauskienė, G. 2005. Gyventojų migracijos teorijos. *Lietuvos statistikos darbai*, 43, 4-13.
39. King, R. 2012. *Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer*. Malmö: Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM).
40. Konovalova, J. 2013. *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos teikiama apsauga prieglobsčio prašytojams*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: MRU.
41. Kotaulas, I. E., Pusztai, W. 2020. *Migration as a Weapon. Turkey's Hybrid Warfare against the European Union*. Athens: Foreign Affairs Institute.

42. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija. 2022. *Prieglobsčio ir migracijos programa*. Prieiga per internetą: <https://redcross.lt/veiklos/prieglobscio-ir-migracijos-programa/> [Žiūrėta: 2022-10-15].
43. Lietuvos Respublikos Seimas. 2004. *Lietuvos Respublikos Įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties. Suvestinė redakcija (2022-08-01 - 2022-12-31)*, Žin., Nr. 73-2539.
44. Lietuvos Respublikos Seimas. 2021. *Rezoliucija Nr. XIV-505 Dėl hibridinės agresijos atėmimo*, TAR, 2021-07-13, Nr. 15834.
45. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga. 2021. *Ataskaita Dėl užsieniečių, kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną su Baltarusijos Respublika, žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo užsieniečių laikino apgyvendinimo vietose*. Prieiga per internetą: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2021/10/NKP-2021-1-3_2021-10-07.pdf [Žiūrėta: 2022-09-09].
46. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga. 2022a. *Ataskaita Dėl užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Kybartų užsieniečių registracijos centre*. Prieiga per internetą: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2022/01/Final_Ataskaita_Kybartai_2021.pdf [Žiūrėta: 2022-09-07].
47. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga. 2022b. *Ataskaita Dėl užsieniečių žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Medininkų užsieniečių registracijos centre*. Prieiga per internetą: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2022/07/Ataskaita_MURC_2022_FINAL.pdf [Žiūrėta: 2022-09-07].
48. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2021. *Užsieniečių integracija*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/uzsienieciu-integracija> [Žiūrėta: 2022-10-18].
49. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. 2021a. *Migrantai iš vasaros stovyklaviečių bus perkelti į šiltas patalpas*. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/migrantai-is-vasaros-stovyklavieciu-bus-perkeliami-i-siltas-patalpas> [Žiūrėta: 2022-10-21].
50. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. 2021b. *VRM: tai buvo istorinių išbandymų metai*. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/vrm-tai-buvo-istoriniu-isbandymu-metai> [Žiūrėta: 2022-10-20].
51. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. 2022a. *Ministrė A. Bilotaitė: priemonės, sprendžiant migracijos krizę, turi būti greitos, atgrasančios ir vieningos*. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/ministre-a-bilotaitė-priemonės-sprendžiant-migracijos-krizę-turi-būti-greitos-atgrasancios-ir-vieningos> [Žiūrėta: 2022-10-23].
52. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija. 2022b. *Pasieniečiai jau apgėžė 15 tūkst. į Lietuvą iš Baltarusijos besibrovusių neteisėtų migrantų*. Prieiga per internetą: <https://vrm.lrv.lt/lt/naujienos/pasienieciai-jau-apgreze-15-tukst-i-lietuva-is-baltarusijos-besibrovusiu-neteisetu-migrantu> [Žiūrėta: 2022-10-20].
53. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2015. *Nutarimas dėl užsieniečių perkėlimo į Lietuvos Respublikos teritoriją*, TAR, 2015-06-23, Nr. 10052
54. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2016. *Nutarimas dėl Lietuvos valstybės paramos užsieniečių integracijai teikimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo*, TAR, 2016-10-13, Nr. 25094
55. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2021. *Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. spalio 20 d. nutarimo Nr. 1503 „Dėl valstybinio ekstremaliųjų situacijų valdymo plano patvirtinimo“ pakeitimo*, TAR, 2021-07-30, Nr. 16823
56. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2022. *Hibridinės atakos prieš Lietuvą chronologija*. Prieiga per internetą: <https://hibridineataka.lrv.lt/lt/naujienos/hibridines-atakos-pries-lietuva-chronologija> [Žiūrėta: 2022-10-21].

57. Lietuvos statistikos departamentas. 2022a. *Oficialiosios statistikos portalas. Neteisėtos migracijos stebėseną (nuo 2021-01-01)*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/neteiseta-migracija-dashboard> [Žiūrėta: 2022-10-26].
58. Lietuvos statistikos departamentas. 2022b. *Oficialiosios statistikos portalas. Tarptautinė apsauga: prašantys prieglobsčio asmenys*. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/> [Žiūrėta: 2022-09-18].
59. Lubinski, P. 2022. Hybrid Warfare or Hybrid Threat – The Weaponization of Migration as an Example of the Use of Lawfare – Case Study of Poland. *Polish Political Science Yearbook*, 51, 1-13.
60. Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E. 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431– 466.
61. Masteikienė, V., Vaitonis, S. 2021. *2021 m. Lietuvos Raudonojo Kryžiaus stebėsenos ataskaita*. Prieiga per internetą: <https://redcross.lt/veiklos/prieglobscio-ir-migracijos-programa/stebesena-2/> [Žiūrėta: 2022-09-15].
62. Mavroudi, E., Nagel, C. 2016. *Global Migration. Patterns, Processes, and Politics*. New York: Routledge.
63. Médecins Sans Frontières. 2022a. *A “hierarchy of suffering” exacerbates asylum seekers’ mental health in Lithuania*. Prieiga per internetą: <https://www.msf.org/discriminatory-and-cruel-migration-practices-compound-suffering-lithuania> [Žiūrėta: 2022-09-11].
64. Médecins Sans Frontières. 2022b. *Europe & Central Asia: Lithuania*. Prieiga per internetą: <https://www.msf.org/lithuania> [Žiūrėta: 2022-10-15].
65. Médecins Sans Frontières. 2022c. *People detained in Lithuania are experiencing abuse, violence and mental health distress*. Prieiga per internetą: <https://www.msf.org/prolonged-detention-over-2500-migrants-lithuania-must-end-now> [Žiūrėta: 2022-09-11].
66. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. 2022a. *Noriu gauti prieglobstį LR*. Prieiga per internetą: <https://www.migracija.lt/noriu-gauti-prieglobst%20C4%AF-lr> [Žiūrėta: 2022-09-10].
67. Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. 2022b. *2021 m. migracijos metraštis*. Prieiga per internetą: [https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2021%20m%20migracijos%20metra%C5%A1tis_skelbimui\(3\).pdf](https://migracija.lrv.lt/uploads/migracija/documents/files/2021%20m%20migracijos%20metra%C5%A1tis_skelbimui(3).pdf) [Žiūrėta: 2022-10-01].
68. MIPEX. 2020. *Lithuania: Key Findings*. Prieiga per internetą: <https://www.mipex.eu/lithuania> [Žiūrėta: 2022-10-18].
69. Muhammadzoda, Y. 2021a. *Report on Monitoring of Situation in Temporary Refugee Camp Verebiejai*. Prieiga per internetą: <https://www.refugeeslt.com/post/situation-at-temporary-refugee-camp-verebiejai> [Žiūrėta: 2022-09-12].
70. Muhammadzoda, Y. 2021b. *Report: Situation at Kazitiškis Temporary Camp for asylum seekers (Lithuania)*. Prieiga per internetą: <https://www.refugeeslt.com/post/the-situation-at-kaziti%C5%A1kis-temporary-camp> [Žiūrėta: 2022-09-12].
71. Muhammadzoda, Y. 2021c. *Report: Situation at Temporary Refugee/Asylum Seekers’ Camp-Lipliūnai (Lithuania)*. Prieiga per internetą: <https://www.refugeeslt.com/post/situation-at-temporary-refugee-asylum-seekers-camp-lipli%C5%ABnai-lithuania> [Žiūrėta: 2022-09-12].
72. Papademetriou, D. 2005. The global struggle with illegal migration: no end in sight. *Migration Information Source*. Prieiga per internetą: <https://www.migrationpolicy.org/article/global-struggle-illegal-migration-no-end-sight> [Žiūrėta: 2022-12-15]. Refugee Council of Lithuania. 2022. Prieiga per internetą: <https://www.refugeeslt.com/> [Žiūrėta: 2022-10-15].
73. Rimašauskaitė, S. 2013. *Prieglobstį gavusių užsieniečių socialinių teisių apsauga*. Magistro baigiamasis darbas. Vilnius: MRU

74. Sabatauskaitė, B., Laugalytė, I., Jurkutė, M., Muliuolis, V. 2022. *Nepriklausomos apžvalgos ataskaita: Baltarusijos ir Lietuvos sieną kirtusių asmenų lygių galimybių užtikrinimas sulaikymo vietose*. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Prieiga per internetą: https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2023/01/2022-12-30_nepriklausomos-stebesenos-ataskaita.pdf [Žiūrėta: 2023-01-10].
75. Seeleib-Kaiser, M. 2019. Migration, Social Policy, and Power in Historical Perspective. *Global Social Policy*, 19(3), 1-9.
76. Skučienė, D., Poškus, Ž., Kazakevičiūtė, B. 2022. Imigrantų iš Ukrainos ir Baltarusijos socialinė integracija Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 25, 37-49.
77. Sportmann, A. S. R., Greenspan, I. 2019. Relational Interactions Between Immigrant and Native-Born Volunteers: Trust-Building and Integration or Suspicion and Conflict? *Voluntas: International Journal of Voluntary & Nonprofit Organizations*, 30(5), 932-946.
78. Šilinskytė, A. 2013. Nevyriausybių organizacijų veikla ir vaidmuo Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*, 12(2), 326-338.
79. Štreimikienė, D., Bilan, Y., Jasinskas, E., Grikšaitė, R. 2016. Migration Trends in Lithuania and Other New EU Member States. *Transformations in Business & Economics*, 15(1(37)), 21-33.
80. Tarptautinė migracijos organizacija. 2021. *Rapid profiling of migrants in Lithuania arriving from Belarus*. Prieiga per internetą: <https://lithuania.iom.int/resources/rapid-profiling-migrants-lithuania-arriving-belarus> [Žiūrėta: 2022-10-18].
81. Tarptautinė migracijos organizacija. 2022. *IOM Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <https://lithuania.iom.int/lt> [Žiūrėta: 2022-10-15].
82. The Council of the European Union. 2015. Council Decision (EU) 2015/1601 of 22 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and Greece, *Official Journal of the European Union*, 24.9.2015, 80–94.
83. The UN Refugee Agency (UNHCR). 2018. *Words Matter: Why 'Undocumented' or 'Irregular'? Why not 'Illegal'?* Prieiga per internetą: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/09/TerminologyLeaflet_EN_PICUM.pdf [Žiūrėta: 2022-09-15].
84. UNHCR. 2021a. *UNHCR pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų projekto (Nr. 21-29207)*. Prieiga per internetą: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=615c360c4> [Žiūrėta: 2022-09-13].
85. UNHCR. 2021b. *UNHCR teisinės pastabos dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimų ir papildymo (Nr. XIV-506)*. Prieiga per internetą: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=611b71714> [Žiūrėta: 2022-09-13].
86. United Nations (UN). 2022. *Handbook on Measuring International Migration through Population Censuses*. New York: UN Department of Economic and Social Affairs.
87. Vilniaus arkivyskupijos Caritas. 2022. *Užsieniečių integracijos programa*. Prieiga per internetą: <https://vilnius.caritas.lt/prieglobscio-ieskantiems-uzsienieciams/> [Žiūrėta: 2022-10-15].
88. Visuotinė lietuvių enciklopedija. 2022. *Rodyklė: socialinės garantijos*. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/socialines-garantijos/> [Žiūrėta: 2022-09-15].
89. Vorevičienė, J. 2016. Trečiasis sektorius ir socialinė gerovė: nevyriausybių organizacijų vaidmuo gerovės valstybėje. *Kultūra ir visuomenė. Socialinių tyrimų žurnalas*, 7(2), p. 49-71.
90. Žibas, K., Platačiūtė, V. 2017. Migrantų ir pabėgėlių integracijos politikos bei procesų vertinimas. *Oikos: lietuvių migracijos ir diasporos studijos*, 23/24, 9-24.
91. Žmogaus teisių gidas. 2022. *Migracija ir prieglobstis. Priėmimo sąlygos*. Prieiga per internetą: <https://www.zmogaussteisiugidas.lt/lt/temos/migracija-ir-prieglobstis/prieglobstis/prieglobscio-procedura-priemimo-salygos> [Žiūrėta: 2022-10-11].

PRIEDAI

1 priedas. Prieglobsčio prašymai ir LR Migracijos departamento sprendimai 2001-2020 m.

Metai	Bendras prieglobsčio prašytojų skaičius	Suteiktas pabėgėlio statusas		Suteikta papildoma apsauga*		Atmesti prašymai dėl prieglobsčio		Nutrauktas prieglobsčio prašymo nagrinėjimas	
		Priimtų sprendimų skaičius	Dalis nuo prieglobsčio prašytojų skaičiaus	Priimtų sprendimų skaičius	Dalis nuo prieglobsčio prašytojų skaičiaus	Priimtų sprendimų skaičius	Dalis nuo prieglobsčio prašytojų skaičiaus	Priimtų sprendimų skaičius	Dalis nuo prieglobsčio prašytojų skaičiaus
2001	425	3	1%	266	63%	58	14%	97	23%
2002	546	1	0%	287	53%	37	7%	55	10%
2003	644	3	0%	485	75%	56	9%	230	36%
2004	458	12	3%	407	89%	50	11%	91	20%
2005	410	15	4%	328	80%	30	7%	7	2%
2006	459	12	3%	385	84%	29	6%	16	3%
2007	480	9	2%	393	82%	51	11%	32	7%
2008	540	14	3%	350	65%	49	9%	28	5%
2009	449	11	2%	221	49%	155	35%	98	22%
2010	503	1	0%	110	22%	180	36%	209	42%
2011	527	7	1%	88	17%	280	53%	146	28%
2012	627	13	2%	111	18%	335	53%	169	27%
2013	399	15	4%	123	31%	115	29%	124	31%
2014	496	24	5%	153	31%	106	21%	151	30%
2015	291	17	6%	69	24%	97	33%	158	54%
2016	425	181	43%	14	3%	87	20%	60	14%
2017	599	280	47%	19	3%	83	14%	89	15%
2018	423	136	32%	18	4%	132	31%	100	24%
2019	646	79	12%	13	2%	233	36%	157	24%
2020	321	80	25%	1	0%	266	83%	254	79%
Iš viso:	9668	913	9%	3841	40%	2429	25%	2271	23%

* Iki 2004 m. balandžio 30 d. užsieniečiams buvo išduodamas leidimas laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje dėl humanitarinio pobūdžio priežasčių

Statistinių duomenų šaltinis: Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2005-2020 m. Migracijos metraščiai, <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai>

2 priedas. Prieglobsčio prašytojai Lietuvoje pagal pilietybę 2001-2021 m. (sudaryta remiantis Migracijos metraščiais)

Lentelėje naudojamų santrumpų reikšmės: **PP** - asmenys, pateikę prieglobsčio prašymus; **PS** - asmenys, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas; **PA** - asmenys, kuriems suteikta papildoma apsauga

Eil. Nr.	Metai PILIETYBĖ	2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007			2008			2009			2010			2011				
		PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA					
1.	Be pilietybės	7	-	3	12	-	5	26	-	10	14	-	7	5	-	5	5	-	3	7	-	-	2	-	3	10	-	2	3	-	1	7	-	1		
2.	Afganistano	71	3	16	28	-	12	25	-	16	28	-	26	20	-	21	23	-	23	22	-	21	16	-	15	16	-	13	37	-	14	55	2	16		
3.	Albanijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-		
4.	Alžyro	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
5.	Angolos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
6.	Armėnijos	-	-	2	1	-	1	3	-	3	1	-	1	-	-	-	1	-	-	5	-	5	2	-	-	3	2	-	22	-	1	28	-	-		
7.	Australijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
8.	Austrijos	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
9.	Azerbaidžano	1	-	-	1	-	-	5	-	1	1	-	2	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-		
10.	Baltarusijos	7	-	8	6	-	6	12	-	11	4	-	1	3	-	-	7	3	-	7	1	2	15	2	2	14	1	3	13	-	4	20	5	4		
11.	Bangladešo	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-		
12.	Benino	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
13.	Bisau Gvinėjos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
14.	Burkina Faso	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
15.	Centrinės Afrikos Respublikos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
16.	Dramblio Kaulo Kranto	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
17.	Egipto	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
18.	Eritrėjos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
19.	Estijos	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
20.	Etiopijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	4	-	3	3	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
21.	Filipinų	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
22.	Gambijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
23.	Ganos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
24.	Gruzijos (Sakartvelo)	-	-	-	3	-	-	1	-	-	2	-	-	4	-	-	4	-	-	13	-	-	9	-	-	76	-	-	249	-	-	229	-	-	-	-
25.	Gvinėjos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	
26.	Indijos	5	-	-	-	-	-	25	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	7	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
27.	Irako	2	-	2	8	-	-	1	-	-	2	-	2	5	-	2	4	-	1	2	-	3	4	-	5	14	1	6	6	-	4	8	-	3	-	
28.	Irano	1	-	-	1	-	-	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	2	-	-	1	-	-
29.	Izraelio	1	-	1	1	-	1	2	-	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
30.	JAV	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
31.	Jemeno	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
32.	Jordanijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
33.	Jugoslavijos	-	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
34.	Kamerūno	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	2	3	-	3	6	-	5	6	-	5	-	-	-	-	-	-	-	
35.	Kanados	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
36.	Kazachstano	3	-	3	1	-	1	3	-	3	5	-	4	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	
37.	Kinijos	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	
38.	Kirgizijos	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	30	-	-	-	
39.	Kongo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	

Eil. Nr.	PILIETYBĒ	Metai			2001			2002			2003			2004			2005			2006			2007			2008			2009			2010			2011		
		PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA			
40.	Kongo DR	1	-	1	2	-	2	2	-	2	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	4	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	
41.	Kubos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	-	8	-	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
42.	Kuveito	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
43.	Latvijas	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
44.	Lenkijas	2	-	2	1	-	-	5	-	5	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
45.	Libano	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
46.	Liberijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-		
47.	Libijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-		
48.	Malio	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
49.	Maroko	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
50.	Meksikos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
51.	Moldovas	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	2	-	-		
52.	Mongolijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
53.	Nepalo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	2	-	-	2	-	2	2	2	-	5	4	-	3	-		
55.	Nigerijas	-	-	-	3	-	-	2	-	1	2	-	2	12	-	-	2	-	1	1	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-		
54.	Nigerio	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-		
56.	Olandijas	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
57.	Pakistano	6	-	4	1	-	-	14	-	-	20	-	-	2	-	2	7	-	2	2	-	1	7	-	-	8	-	-	1	-	1	1	-	1	-		
58.	Palestinos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
59.	Pietų Afrikas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
60.	Pietų Sudano	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
61.	Rusijas	270	-	195	435	1	231	481	2	409	358	12	348	342	15	288	369	9	343	366	1	341	415	6	302	243	6	172	113	1	67	111	-	55			
62.	Salvadoro	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
63.	Senegalo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
64.	Serbijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	
65.	Siera Leonēs	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
66.	Sīrijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	6	-	1	7	-	2	3	-	1	2	-	2	-	2		
67.	Somālio	13	-	8	9	-	10	5	-	5	2	-	1	4	-	3	2	-	4	3	-	3	1	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	1	
69.	Šri Lankas	6	-	-	4	-	4	4	-	3	4	-	4	4	-	5	2	-	2	1	-	1	7	-	-	18	-	8	10	-	6	3	-	1	-	1	
68.	Sudano	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
70.	Tadžikistano	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	1	-	2	-	-	5	-	-	5	-	1	
71.	Taivāno	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
72.	Togo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
73.	Tuniso	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
74.	Turkijas	-	-	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	
75.	Ukrainas	18	-	15	9	-	8	16	1	11	5	-	6	-	-	-	3	-	-	1	-	-	3	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-		
76.	Uzbekistano	1	-	1	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6	-	2	6	4	6	12	2	6	10	1	6	6	-	4	8	-	-	-	-	
77.	Venesuelas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
78.	Vietnamo	2	-	2	1	-	1	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	1	-	1	3	-	-	12	-	-	-	-	-	-		
79.	Vokietijas	3	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
80.	Zimbabvēs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	2	-	2	1	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-	
IŠ VISO (1-80 Eil. Nr.):		425	3	266	546	1	287	644	3	485	458	12	407	410	15	328	459	12	385	480	9	393	540	14	350	449	11	221	503	1	110	527	7	88	-	-	

Eil. Nr.	PILIETYBĒ	Metai			2012			2013			2014			2015			2016			2017			2018			2019			2020			2021			IŠ VIŠO (2001-2021 m.):		
		PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA						
1.	Be pilietybēs	13	-	3	5	-	2	6	1	2	-	1	-	16	14	-	11	12	-	4	-	-	2	1	-	1	1	-	3	-	-	159	30	47			
2.	Afganistano	93	1	35	86	8	41	99	10	51	31	-	13	32	4	2	17	7	-	22	3	7	8	14	-	9	2	-	297	191	1	1035	245	343			
3.	Albanijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0			
4.	Alžyro	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0	0			
5.	Angolos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	0	0			
6.	Armēnijos	1	-	-	8	-	-	1	-	-	3	-	-	13	-	-	27	-	-	8	-	-	7	-	-	5	-	-	-	-	-	139	2	13			
7.	Australijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0			
8.	Austrijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	1			
9.	Azerbaidžano	3	-	-	4	-	-	19	-	-	16	-	-	7	8	-	6	1	-	24	1	-	9	3	-	2	1	-	5	3	-	109	17	3			
10.	Baltarusijos	19	2	14	21	3	15	16	1	8	18	2	-	12	1	1	35	-	-	15	-	-	18	-	-	81	1	-	260	126	-	603	148	79			
11.	Bangladešo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	-	3	-	-	11	0	0			
12.	Benino	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	0	0				
13.	Bisau Gvinējos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0				
14.	Burkina Faso	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2	0	0				
15.	Centrinēs Afrikas Republikos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	0	0				
16.	Dramblio Kaulo Kranto	1	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22	-	-	24	0	2				
17.	Eģipto	1	-	-	1	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	1	1	-	6	-	-	21	1	1				
18.	Eritrējos	6	4	2	2	1	1	-	-	-	1	1	-	1	1	-	28	16	10	-	-	2	-	-	-	-	-	32	29	-	73	55	15				
19.	Estijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	1				
20.	Etiopijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	10	3	6				
21.	Filipinų	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0				
22.	Gambijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	20	0	0				
23.	Ganos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	7	-	-	14	0	0				
24.	Gruzijas (Sakartvelo)	305	-	-	121	-	1	117	-	1	48	-	-	7	-	-	10	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	1203	0	2				
25.	Gvinējos	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	81	-	-	85	0	0				
26.	Indijas	-	-	-	12	-	-	8	-	-	8	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	70	-	-	146	0	0				
27.	Irako	4	3	-	1	-	1	5	-	1	25	-	20	38	3	2	2	13	7	36	-	2	10	-	6	14	-	-	2480	7	-	2671	27	67			
28.	Irano	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	-	4	3	-	2	4	-	63	-	-	95	7	2			
29.	Izraelio	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	0	3				
30.	JAV	2	-	-	-	-	1	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	7	0	2				
31.	Jemeno	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	1	-	12	1	1				
32.	Jordanijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0				
33.	Jugoslavijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0	1				
34.	Kamerūno	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	2	1	-	125	-	-	151	1	15			
35.	Kanados	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0				
36.	Kazahstano	1	-	-	2	-	-	2	1	-	2	-	-	3	1	-	1	-	-	1	-	-	3	-	-	1	-	-	2	-	-	37	2	11			
37.	Kinijas	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3	-	-	-	1	-	13	1	1				
38.	Kirgizijos	5	-	-	-	-	-	5	-	4	4	-	-	9	-	-	7	-	-	16	-	-	1	-	-	6	-	-	1	-	-	94	0	4			
39.	Kongo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	44	-	-	45	0	0			
40.	Kongo DR	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	149	-	-	167	0	10				
41.	Kubos	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	0	3				
42.	Kuveito	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	0	0				
43.	Latvijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	0	2				
44.	Lenkijas	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	0	8				
45.	Libano	2	-	-	1	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	5	1	-	15	1	0			

Eil. Nr.	Metal	2012			2013			2014			2015			2016			2017			2018			2019			2020			2021			IŠ VISO (2001-2021 m.):		
		PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA	PP	PS	PA			
46.	Liberijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	0	0	
47.	Libijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	1	-	-	6	0	2	
48.	Malio	1	-	1	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	17	0	2		
49.	Maroko	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	9	0	0	
50.	Meksikos	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0	
51.	Moldovos	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	16	0	0	
52.	Mongolijos	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	7	0	0		
53.	Nepalo	4	-	3	3	-	3	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	24	0	18		
55.	Nigerijos	1	-	-	3	-	-	4	-	-	1	-	-	2	-	-	-	1	-	8	-	-	3	-	-	-	-	-	35	-	-	83	1	4
54.	Nigerio	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0	
56.	Olandijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0	
57.	Pakistano	3	-	1	2	-	-	4	-	-	-	-	1	4	-	-	9	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-	28	-	-	122	0	13
58.	Palestinis	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3	0	0	
59.	Pietų Afrikos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0	
60.	Pietų Sudano	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	4	-	-	6	2	0
61.	Rusijos	87	-	46	72	2	33	74	11	37	42	9	5	61	6	4	90	3	-	59	18	5	281	7	2	88	24	-	132	13	-	4489	146	2883
62.	Salvadoro	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	0	0	
63.	Senegalo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	11	-	-	13	0	0	
64.	Serbijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	0	0	
65.	Siera Leonės	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	11	0	0	
66.	Sirijos	7	-	2	12	-	14	17	-	11	6	1	2	161	134	4	225	201	-	32	73	-	17	18	-	9	10	-	115	62	6	621	499	46
67.	Somalia	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	18	-	-	62	0	38	
69.	Šri Lankos	3	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	2	1	-	-	18	1	-	14	-	-	2	-	-	3	-	-	63	-	-	170	1	36
68.	Sudano	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	8	-	-	10	1	0	
70.	Tadžikistano	2	-	1	1	-	1	5	-	1	7	3	-	18	7	-	53	12	-	118	28	1	217	16	4	62	12	-	52	6	1	551	85	10
71.	Taivano	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	0	0	
72.	Togo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	26	-	-	30	0	3	
73.	Tuniso	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0	0	
74.	Turkijos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	2	-	20	12	-	22	13	-	14	17	-	16	19	-	31	3	-	127	66	0
75.	Ukrainos	5	2	2	5	1	3	70	-	31	65	-	26	26	-	1	33	-	2	15	-	1	13	-	-	2	-	-	2	-	-	293	4	106
76.	Uzbekistano	6	1	-	2	-	4	1	-	1	1	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-	5	-	-	3	1	-	2	-	-	74	10	31
77.	Venesuelos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	0	0	
78.	Vietnamo	47	-	-	26	-	-	28	-	-	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	133	0	4	
79.	Vokietijos	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	0	3	
80.	Zimbabvės	-	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	0	7	
IŠ VISO (1-80 Eil. Nr.):		627	13	111	399	15	123	496	24	153	291	17	69	425	181	14	599	280	19	423	136	18	646	79	13	321	80	1	4259	443	8	13927	1356	3849

Statistinių duomenų šaltinis: Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, 2005-2020 m. Migracijos metraščiai, <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai>

3 priedas. Teminė NVO dokumentų analizė: kategorijų medis ir analizuotų dokumentų sistema (sudaryta naudojantis „MAXQDA“ programa)

Teminė NVO dokumentų analizė: kategorijų medis

Code System	Frequency
Code System	476
1) VALST. INSTITUCIJŲ VEIKLA IR BENDRADARBIAVIMAS SU NVO	3
1) VALST. INSTITUCIJŲ VEIKLA IR BENDRADARBIAVIMAS SU NVO > Valstybinių institucijų veikla	7
1) VALST. INSTITUCIJŲ VEIKLA IR BENDRADARBIAVIMAS SU NVO > Kompetetingo personalo trūkumas	8
1) VALST. INSTITUCIJŲ VEIKLA IR BENDRADARBIAVIMAS SU NVO > LRK bendradarbiavimas su VSAT	7
1) VALST. INSTITUCIJŲ VEIKLA IR BENDRADARBIAVIMAS SU NVO > PT neįleidimas į stovyklą	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Pažeidžiamų grupių identifikavimas	8
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Pažeidžiamų grupių identifikavimas > Asmenų atskyrimas pagal teisinį statusą	2
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Pažeidžiamų grupių identifikavimas > Bendras skirtingų etninių ir soc. grupių apgyvendinimas	5
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Pažeidžiamų grupių identifikavimas > Specialių poreikių turintys asmenys	8
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Pažeidžiamų grupių identifikavimas > Klaidingas kilmės valstybės identifikavimas	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrosios informacijos trūkumas	9
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams	7
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams > Apgyvandinimo infrastruktūra	8
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams > Apgyvandinimo vietų perpildymas	8
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams > Antisanitarinės/higienos sąlygos	21
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams > Antisanitarinės/higienos sąlygos > Pažymėtina, kad kalbinti medikai kaip vieną susirgimų, dėl ko s	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams > Antisanitarinės/higienos sąlygos > Pabradės URC, nepaisant dėl stipriai išaugusio gyventojų skaiči	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams > Būtinųjų daiktų trūkumas	6

2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Bendrieji neatitikimai minimaliems humanitariniams standartams > Maitinimas	15
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Vertimo paslaugos	4
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Medicininė priežiūra	14
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Medicininė priežiūra > COVID-19	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Psichologo paslaugos	6
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Užimtumas	12
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Švietimas	3
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Galimybė praktikuoti religiją	4
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Galimybė išsiskalbti drabužius	2
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Paslaugų (ne)pieinamumas > Galimybė apsipirkti	9
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Ryšys su išoriniu pasauliu	2
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Ryšys su išoriniu pasauliu > Siuntų gavimas	5
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Ryšys su išoriniu pasauliu > Susitikimai su artimaisiais	5
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Ryšys su išoriniu pasauliu > Galimybė naudotis telefonais	11
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Ryšys su išoriniu pasauliu > Prieiga prie interneto ryšio	3
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Galimybė pateikti kreipimąj/skundą	5
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > "Kalėjimas"	4
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > "Kalėjimas" > Lithuanian authorities have created a 'hierarchy of suffering'	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > "Kalėjimas" > B korpuse apgyvendinti užsieniečiai teigė, kad dėl esamos infra	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Priėmimo sąlygų skirtumai	4
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Priėmimo sąlygų skirtumai > Nelygybė tarp šių migrantų ir Ukrainos pabėgėlių	1
2) MIGRANTŲ-PRIEGLOBSČIO PRAŠYTOJŲ PRIĖMIMO SĄLYGOS > Priėmimo sąlygų skirtumai > Keli šimtai gyventojų, matydami, kad toje pačioje teritorijoje	1
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA	11
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA > Neproporcingos jėgos naudojimas	26
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA > Žeminantis pareigūnų/darbuotojų elgesys	11
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA > Žeminantis pareigūnų/darbuotojų elgesys > You are late. Go and take food from garbage"	1
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA > Žeminantis pareigūnų/darbuotojų elgesys > They were probably expecting to live in five-star	1

hotels	
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA > Žeminantis pareigūnų/darbuotojų elgesys > “You are criminals, you crossed the border illegally	1
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA > Papildomi judėjimo suvaržymai stovyklų viduje	11
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA > Įtariamo seksualinio smurto apraiškos	3
3) JUDĖJIMO LAISVĖS APRIBOJIMAS IR NEPROPORCINGA JĖGA > Šeimos narių atskyrimas	2
4) TEISINĖS MIGRACIJOS PROCEDŪROS	3
4) TEISINĖS MIGRACIJOS PROCEDŪROS > Abejotinos vertimo paslaugos	5
4) TEISINĖS MIGRACIJOS PROCEDŪROS > Informacijos suprantama kalba trūkumas	18
4) TEISINĖS MIGRACIJOS PROCEDŪROS > Teisinės pagalbos neprieinamumas	15
4) TEISINĖS MIGRACIJOS PROCEDŪROS > Klaidinanti informacija ir spaudimas išvykti savanoriškai	17
4) TEISINĖS MIGRACIJOS PROCEDŪROS > Bendroji kritika migracijos procedūroms	18
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT.	3
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT. > Rasinė diskriminacija	7
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT. > Saugumo poreikis	5
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT. > Neapibrėžtumas	4
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT. > Neapibrėžtumas > “I want to know what our future is,” a man detained in Kybartai	1
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT. > Neapibrėžtumas > “The sad thing is, we are in a dark place, we are going through	1
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT. > Neapibrėžtumas > “My mum is scared maybe they will force me to return to my coun	1
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT. > Psichosocialinė migrantų būklė	14
5) ILGALAIKIO LAISVĖS APRIBOJIMO PASEKMĖS/KT. > Viešosios info apie situaciją centruose trūkumas	4
6) MIGRANTŲ APGRĖŽIMO PRAKTIKA	4
6) MIGRANTŲ APGRĖŽIMO PRAKTIKA > Sąmoningas migrantų klaidinimas	1
6) MIGRANTŲ APGRĖŽIMO PRAKTIKA > Galimybė pateikti prieglobsčio prašymą	6
6) MIGRANTŲ APGRĖŽIMO PRAKTIKA > Galimybė pateikti prieglobsčio prašymą > “In Syria I am wanted to do the military [service], but I don't	1
6) MIGRANTŲ APGRĖŽIMO PRAKTIKA > Galimybė pateikti prieglobsčio prašymą > “When I arrived here in October, I made many asylum application	1
6) MIGRANTŲ APGRĖŽIMO PRAKTIKA > Perteklinė jėga: Lietuva	5
6) MIGRANTŲ APGRĖŽIMO PRAKTIKA > Perteklinė jėga: Lietuva > One of the guys had a blood sugar issue and his situation was v	1

6) MIGRANTŲ APGREŽIMO PRAKTIKA > Perteklinė jėga: Baltarusija	2
7) NVO IŠVADOS/REKOMENDACIJOS	21
7) NVO IŠVADOS/REKOMENDACIJOS > Adekvačių migracijos procedūrų poreikis	3
7) NVO IŠVADOS/REKOMENDACIJOS > Minimalių humanitarinių standartų užtikrinimas	4
7) NVO IŠVADOS/REKOMENDACIJOS > Alternatyvos sulaikymui poreikis	3
7) NVO IŠVADOS/REKOMENDACIJOS > Pastabos UTPĮ	14
7) NVO IŠVADOS/REKOMENDACIJOS > ES politika	1

Teminė NVO dokumentų analizė: dokumentų sistema

Document System	Frequency
Documents	476
1. LRK 2021 m. stebėsenos ataskaita (LT)	68
2. Amnesty International ataskaita, 2022-06-26 (EN)	126
3. MSF, Press Release, 2022-05-06 (EN)	14
4. MSF, Press Release, 2022-08-30 (EN)	17
5. Pabėgėlių Taryba, Report - Kazitiškis, 2021-08-30 (EN)	20
6. Pabėgėlių Taryba, Report - Lipliūnai, 2021-09-09 (EN)	15
7. Pabėgėlių Taryba, Report - Vereibiejai, 2021-09-26 (EN)	12
8. UNHCR, Press Release, 2021-10-11 (LT)	9
9. UNHCR, teisinės pastabos UTPĮ, 2021-07-28 (LT)	6
10. UNHCR, teisinės pastabos UTPĮ, 2021-09-27 (LT)	10
11. LRSKĮ, ataskaita - laik. apgyvend. vietos, 2021-10-07 (LT)	58
12. LRSKĮ, ataskaita - Kybartų URC, 2022-01-24 (LT)	88
13. LRSKĮ, ataskaita - Medininkų URC, 2022-07-07 (LT)	33

4 priedas. Kokybinio tyrimo (ekspertų interviu) gairės

Ižanginė dalis:

Baigiamajame magistro darbe analizuoju 2021 m. migrantų-prieglobsčio prašytojų, neteisėtai kirtusių Lietuvos Respublikos valstybės sieną iš Baltarusijos pusės, situacijos valdymo atvejį. Savo darbu siekiu identifikuoti problemines šio atvejo valdymo sritis bei keliu klausimą, ar mes kaip valstybė, visomis priemonėmis bandydami užsitikrinti šalies saugumą, nepamynėme esminių žmogaus teisių standartų. Kadangi sprendžiant šios situacijos iššūkius buvo itin svarbus ir NVO vaidmuo, savo darbe norėčiau atskleisti būtent NVO atstovų patirtis, o, įvertinus Jūsų asmeninę patirtį dirbant aptariamose situacijose kontekste, Jūs buvote pasirinktas kaip vienas iš potencialių šio tyrimo dalyvių.

Duomenys apie informantą:

Vardas:	Šiuo metu einamos pareigos:
Įgytas išsilavinimas (laipsnis, sritis):	Darbo patirties organizacijoje/ NVO sektoriuje trukmė:
Atstovaujama nevyriausybinė organizacija:	

I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste

1. Ar iki 2021 m. vasaros Jūsų organizacija turėjo patirties veikiant migracijos ir prieglobsčio bei valstybinių krizių valdymo srityse? Jei taip, kokios?
2. Jūsų nuomone, kaip reikėtų tinkamai įvardinti 2021 m. vasarą susiklosčiusią situaciją Lietuvos-Baltarusijos pasienyje? Kas buvo tie daugiau nei 4 tūkst. į Lietuvą atvykusių užsieniečių – pabėgėliai, „nelegalai“, ekonominiai migrantai, Baltarusijos hibridinės atakos įrankis ar kita?
3. Papasakokite, prašau, kokia buvo pirminė Jūsų organizacijos reakcija suvokus, jog staigiai 2021 m. vasarą išaugęs migrantų srautas sukels rimtų iššūkių valstybei? Kokie buvo pirminiai organizacijos veiksmai, pasirengimo etapai?
4. Kas paskatino Jūsų organizaciją įsitraukti į šios situacijos valdymą?
5. Kokias veiklas, kokios trukmės ir kokiose lokacijose vykdė Jūsų organizacija?
6. Ar buvo pasitelkti savanoriai? Jei taip, kaip sekėsi pritraukti juos savanoriauti būtent šioje srityje?
7. Ar jautėte išaugusią fizinių ar juridinių asmenų paramą Jūsų organizacijai pradėjus veiklą šioje krizėje? O galbūt atvirkščiai, tokia parama sumažėjo?
8. Su kokiais didžiausiais iššūkiais veikiant šioje migracijos krizėje susidūrė Jūsų organizacija/Jūs savo pareigose?

II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys

9. Jūsų nuomone, kokios buvo problematiškiausios šios migrantų situacijos valdymo sritys valstybės mastu, valstybinių institucijų sprendimuose?
10. Valdant šią situaciją, itin didelis krūvis teko VSAT. Kaip vertinate šios institucijos darbą bei kompetencijas dirbant su migrantais-prieglobsčio prašytojais?
11. Kaip sekėsi bendradarbiauti su VSAT padalinių bei kitų už migrantų priežiūrą atsakingų institucijų atstovais? Ar teko susidurti su nebendradarbiavimo atvejais ar kitais nesklandumais tarpusavio veiksmų koordinavimo srityje?
12. Ilgą laiką migrantų apgyvendinimo vietose itin trūko personalo – socialinių darbuotojų, psichologų, užimtumo specialistų, gydytojų. Kaip manote, kokios priežastys nulėmė tai, jog šie etapai buvo taip ilgai arba visai nebuvo užpildyti?
13. Į Lietuvą atvykę migrantai nuo pat pradžių buvo apgyvendinami minimalių humanitarinių standartų neatitinkančiose vietose – pasienio užkardose, garažuose, palapinių stovyklose, apleistose savivaldybių skirtose patalpose, o vėliau buvo perkelti į specifinės paskirties pastatus (buvusius pataisos, nakvynės namus). Kaip vertinate pasirinktus migrantų apgyvendinimo sprendimus?

14. Ilgą laiką migrantų apgyvendinimo vietose itin trūko būtinųjų dalykų – kokybiško geriamojo vandens, patalynės, šilto maisto, drabužių, higienos priemonių. Kaip manote, kodėl taip ilgai strigo, regis, lengvai prieinamų daiktų tiekimas?
15. Ypač situacijos pradžioje matėme daug tinkamo migrantų pažeidžiamumo vertinimo nebuvimo atvejų, kuomet bendrai buvo apgyvendintos įvairios skirtingos socialinės ir etninės grupės, tai kėlė saugumo iššūkių. Kaip manote, dėl kokių priežasčių nesugebėta tinkamai identifikuoti ir užtikrinti specialiųjų asmenų poreikių?
16. Iš viešai prieinamos informacijos matyti, jog viena opiausių pačių migrantų įvardintų problemų buvo informacijos vakuumas – žmonės nebuvo informuoti apie jų teisinę padėtį, sulaikymo priežastis, teises ir pareigas, vidaus tvarkas apgyvendinimo vietose ir kita. Kaip vertinate migrantų informuotumo klausimą?
17. Kaip vertinate sprendimą masiškai taikyti laisvės judėti LR teritorijoje apribojimą, t. y., faktinį sulaikymą visiems nereguliarium būdu į Lietuvą patekusiems migrantams? Ar buvo šiam sprendimui alternatyvų?
18. Apribota buvo ne tik asmenų galimybė laisvai judėti, bet ir komunikuoti su išoriniu pasauliu – ilgą laiką negražinti pirminių procedūrų metu konfiskuoti mobilieji telefonai, nesuteikta efektyvi interneto prieiga, riboti lankytojų vizitai. Kaip vertinate tokią migrantų izoliaciją?
19. Viešojoje erdvėje, apart politinių sprendimų aptarimo, taip pat trūko detalesnės informacijos apie situaciją laikinojo apgyvendinimo vietose. Jūsų nuomone, ar pakankamai išsamiai ir objektyviai apie esamą padėtį buvo informuota visuomenė?
20. Kaip vertinate uždaruose centruose ilgą laiką izoliuotų be galimybės įsidarbinti migrantų užimtumo situaciją?
21. Problematiškas buvo ir vaikų mokymosi klausimas: jo organizavimas strigo, vėliau ugdymas vykdytas tik uždaru stovyklų viduje. Ar tokie sprendimai atitiko vaikų poreikius? Kaip bendrai vertinate vaikų poreikių užtikrinimo situaciją?
22. Migrantų liudijimuose gauta daug pranešimų apie netinkamą pareigūnų elgesį jų atžvilgiu – fizinio ir psichologinio smurto apraiškas, perteklinės fizinės jėgos naudojimą, migrantus žeminantį elgesį. Ar teko susidurti su panašiais atvejais ir kaip vertinate šių liudijimų pagrįstumą?
23. Atskiro paminėjimo vertos prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūros. Kaip vertinate teisinių paslaugų prieinamumą migrantams? Kaip manote, ar buvo užtikrintos adekvačios, kokybiškos ir nešališkos migracijos procedūros?
24. Gauta nemažai pranešimų apie nuolatinį migrantų patiriamą spaudimą ir bandymus apgaule bei grasinimais priversti asmenis pasirašyti prašymus savanoriškai grįžti į kilmės valstybes. Kaip vertinate šią praktiką?
25. Ilgalaikis migrantų laisvės ribojimas, nežinomybė ir neapibrėžtumas dėl ateities, neadekvačios gyvenimo sąlygos reikšmingai pablogino migrantų psichosocialinę būklę. Kaip buvo sprendžiami šie psichologiniai migrantų iššūkiai?
26. Nuo 2021 m. rugpjūčio mėn. pasienyje pradėta taikyti migrantų apgrėžimo praktika, prieštaraujanti tarptautinei teisei. Kaip vertinate šį sprendimą? Ar Jums žinoma apie galimas adekvačias alternatyvas tokiam sprendimui?

III. Migracijos krizės pamokos

27. Jei paprašyčiau išskirti keletą esminių klaidingų sprendimų, kuriuos atsakingos LR institucijos priėmė valdant šią migracijos situaciją, kas tai, Jūsų nuomone, būtų?
28. Kokios valstybinių institucijų stiprybės atsiskleidė šios migracijos krizės valdymo kontekste? Ko buvo išmokta?
29. Kaip bendrai vertinate šios migracijos krizės valdymo atvejį? Ar pavyko adekvačiai ir efektyviai suvaldyti situaciją?
30. Ar bendrai buvo užtikrintas sklandus vyriausybinių ir NVO sektoriaus bendradarbiavimas?
31. Kokiomis esminėmis klaidomis/pamokomis įvardintumėte Jūsų organizacijos veiklos šioje situacijoje aspektus?
32. Kokias svarbiausias pamokas kaip organizacija ir Jūs, kaip specialistas, išsinešėte iš šios migracijos krizės?
33. Jei galite, įvardinkite, kokias esmines problemas mūsų šalyje atskleidė ši migracijos krizė ir ką bendrai galėtume ir turėtume padaryti, kad ateityje panašaus pobūdžio krizines situacijas spręstume teisingiau.

5 priedas. Kokybinio tyrimo (ekspertų interviu) duomenų analizė: kategorijų medis (sudaryta naudojantis „MAXQDA“ programa)

Ekspertų interviu analizė: kategorijų medis

Code System	Frequency
Code System	315
Duomenys apie informantą	5
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste	4
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Organizacijos patirtis migracijos/krizių vald. srityse (bendra)	4
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Prisijungimas prie koordinuoto krizės valdymo	4
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Pirminiai organizacijos veiksmai (2021 m. situacija)	6
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Situacijos vertinimas/atvykėlių įsivardinimas	5
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Situacijos vertinimas/atvykėlių įsivardinimas > nu tiesiog, nu pas mus nebuvo jokių epitetų, tiesiog tai yra va	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Situacijos vertinimas/atvykėlių įsivardinimas > Nebuvo, kad mes atskyrėm kažkokias grupes,	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Situacijos vertinimas/atvykėlių įsivardinimas > nu tiesiog, tie žmonės čia atklydo ir jiems reikia pagalbos ir	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Organizacijos veikla, lokacijos (2021 m. situacija)	6
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Lėšų, paramos pritraukimo iššūkiai	7
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Lėšų, paramos pritraukimo iššūkiai > mes realiai pinigų, piniginės paramos mes iš viso nesugebėjom g	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Savanorių pasitelkimas, pritraukimas	4
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Esminiai organizacijos iššūkiai	4
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Esminiai organizacijos iššūkiai > Humanitarinių poreikių vertinimas	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Esminiai organizacijos iššūkiai > Vieningos duomenų bazės trūkumas	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Esminiai organizacijos iššūkiai > Neapibrėžtumas, strategijos/plano trūkumas	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Esminiai organizacijos iššūkiai > Resursų trūkumas	4
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Esminiai organizacijos iššūkiai > Resursų trūkumas > Nepilnas savanorių parengimas	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Esminiai organizacijos iššūkiai > Ir sakau, mum pagrindinis iššūkis buvo ne tai, kad mes nežinom	1
I. Organizacijos vaidmuo migracijos krizės kontekste > Esminiai organizacijos iššūkiai > . Tai va ta tokia, žinai, bendra tendencija, kad jie... (atodūs	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys	4

II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Esminiai valstybės iššūkiai	4
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Esminiai valstybės iššūkiai > Derybos dėl migrantų išsiuntimo	3
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Esminiai valstybės iššūkiai > Resursų trūkumas	3
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Esminiai valstybės iššūkiai > Koordinavimas	4
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Esminiai valstybės iššūkiai > Tolimesnė integracija	4
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Esminiai valstybės iššūkiai > Migrantų įsidarbinimo problematika	6
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Personalo, specialistų trūkumas	7
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Personalo, specialistų trūkumas > Tai va ten yra tas, nu kitaip tu dirbt, mano supratimu, negali	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > VSAT veikla ir iššūkiai	4
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > VSAT veikla ir iššūkiai > patys darbuotojai, kitą kartą to empatiškumo trūksta, nes nu ku	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Bendradarbiavimas su valst. įstaigom (VSAT, PPC, savivaldybės)	6
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Masinis judėjimo laisvės ribojimas	5
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Masinis judėjimo laisvės ribojimas > Ryšys su išoriniu pasauliu	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų apgyvendinimo sprendimai	9
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų apgyvendinimo sprendimai > Nu mano supratimu, kad čia pirmiausia vėl tas požiūrio reikalas	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų apgyvendinimo sprendimai > Aš niekad nepatikėsiu, kad mes neturėjom geresnių patalpų. Aš m	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų apgyvendinimo sprendimai > Nu va ten man buvo visiškas šokas, žinok, aš negalėjau patikėt,	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų apgyvendinimo sprendimai > nebuvo nieko blogiau kaip Rūdninkai.	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų apgyvendinimo sprendimai > Tai turbūt Kybartai yra viena iš baisiausių vietų, kur žmonės t	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų apgyvendinimo sprendimai > Rūdninkai buvo pati blogiausia ever vieta, kurioje vyko labai d	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Būtinųjų poreikių užtikrinimas	7
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Pažeidžiamų asmenų identifikavimas	7
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų (ne)informavimas	4
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Migrantų (ne)informavimas > jie, nu, praktiškai metus prabuvo nežinomybėj, mano supratimu.	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Vaikų užimtumas, švietimas, poreikiai	6
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Vaikų užimtumas, švietimas, poreikiai > Nu bet šiaip tai yra pasmerkti žmonės, mano supra... Tie vaikai	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Suaugusiųjų užimtumo situacija	3
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Psichosocialinės migrantų būklės iššūkiai	9

II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Psichosocialinės migrantų būklės iššūkiai > Čia psichologiškai ir emociškai nežinomybė, reikia, jokio užim	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Psichosocialinės migrantų būklės iššūkiai > Tai va, kai tas jau visai tiesioginis kontaktas ir kai dar tu s	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Psichosocialinės migrantų būklės iššūkiai > buvo visą laiką tenkinami tie tokie fiziniai poreikiai, bet emo	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Teisinės migracijos procedūros	2
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Teisinės migracijos procedūros > Teisininko paslaugų prieinamumas	2
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Teisinės migracijos procedūros > Teisininko paslaugų prieinamumas > Kiek visi žmonės suprato, kad gali tuo naudotis ir kiek, ar vis	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Netinkamas pareigūnų, darbuotojų elgesys	4
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Spaudimas savanoriškai išvykti	4
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Apgręžimo politika	5
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Apgręžimo politika > Aš manau, kad vis tiek apgręžimo politika yra žiaurus dalykas.	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Apgręžimo politika > apskritai apgręžimo politiką, kaip jina yra nesuderinama su Eu	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Apgręžimo politika > Nu man baisiausia turbūt yra, kai žmones randa nušalusiomis gal	1
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Viešoji komunikacija - visuomenės informuotumas	9
II. Probleminės migracijos krizės valdymo sritys > Viešoji komunikacija - visuomenės informuotumas > Tai neinformavimas tai irgi buvo atgrasymo politikos dalis, vis	1
III. Migracijos krizės pamokos	4
III. Migracijos krizės pamokos > Valstybės problemos/klaidos	3
III. Migracijos krizės pamokos > Valstybės problemos/klaidos > Nu tai... Žodis „integracija“ nerasta. Nes, mano supratimu, tu	1
III. Migracijos krizės pamokos > Valstybės problemos/klaidos > Pozityvensės info trūkumas	2
III. Migracijos krizės pamokos > Valstybės problemos/klaidos > Igalaiškės straregijos neturėjimas	1
III. Migracijos krizės pamokos > Išmuktos valstybės pamokos, stiprybės	2
III. Migracijos krizės pamokos > Valstybės ir NVO bendradarbiavimas	5
III. Migracijos krizės pamokos > Bendrasis krizės valdymo atvejo vertinimas	4
III. Migracijos krizės pamokos > Bendrasis krizės valdymo atvejo vertinimas > Aš pirmą kartą gyvenime atsisakiau duot viešai interviu, žinok,	1
III. Migracijos krizės pamokos > Bendrasis krizės valdymo atvejo vertinimas > Nu vat čia žinok yra, nes ką aš dabar noriu pasakyti, kad man g	1
III. Migracijos krizės pamokos > Bendrasis krizės valdymo atvejo vertinimas > visos priemonės, kurios yra taikomos, yra išvesti žmones iš pro	1
III. Migracijos krizės pamokos > Bendrasis krizės valdymo atvejo vertinimas > Nu vis tiek mes ją tik užglaistėm, nežinau, padarėm tokį gražų	1
III. Migracijos krizės pamokos > Organizacijos veiklos savirefleksija	3

III. Migracijos krizės pamokos > Visuomenės problemos/nuostatos	3
III. Migracijos krizės pamokos > Visuomenės problemos/nuostatos > Diskriminacija ir netolerancijos lygis mane pribloškė tiesiog	1
III. Migracijos krizės pamokos > Rekomendacijos/siūlymai	1
Papildomi aspektai	0
Papildomi aspektai > Atsigręžimas į LT emigracijos klausimą	4
Papildomi aspektai > Žmogiškumas, empatija	13
Papildomi aspektai > Vidinės problemos tarp migrantų	2
Papildomi aspektai > Atgrasymo politika/strategija	15
Papildomi aspektai > Greitesnė NVO reakcija	3
Papildomi aspektai > "Nelegalus/neteisėtas migrantas"	6
Papildomi aspektai > "žmogaus teisių pažeidimai"	4
Papildomi aspektai > Neigiamas požiūris/nusistatymas prieš migrantus	11
Papildomi aspektai > Neigiamas požiūris/nusistatymas prieš migrantus > Nu tai va, tai kaip mums tą toleranciją ugdytis, kai supranti,	1
Papildomi aspektai > Neigiamas požiūris/nusistatymas prieš migrantus > Aš nemanau, kad visus turim nustumt į tam tikras grupes, sudėti	1
Papildomi aspektai > Antraplanė, pamiršta problema	4
Papildomi aspektai > "Migrantų ir toliau bus"	4
Papildomi aspektai > Situacijos lyginimas su Ukrainos karo pabėgėliais	10

6 priedas. Transkribuotas interviu Nr. 1 (nuasmeninti duomenys)

Interviu data: 2022-12-16

Pobūdis: nuotolinis vaizdo susitikimas

Trukmė: 1 val. 5 min

Bendra originalaus interviu įrašo transkripcijos apimtis: 8 463 žodžiai

Duomenys apie informantą

Įgytas išsilavinimas¹¹: aukštasis universitetinis, socialinių mokslų sritis

Darbo patirties NVO sektoriuje trukmė: 7-eri metai

Šiuo metu atstovaujamoje NVO einamų pareigų lygis¹²: specialistas

Interviu ištrauka

Interviu vykdytoja (V): Ir tada pirmai interviu daliai apibendrinti paprašyčiau įvardinti per visą tą laiką, kol veikėte šioje situacijoje, kokie didžiausi iššūkiai organizacijai kilo? Kas buvo sunkiausia organizacijai veikiant šioje krizinėje situacijoje?

Informantas (I): Pirmiausia tai žinot struktūrą, ką mes darom šitoj vietoj ir kur mes link judam, ir ko reikia. Nes iš tikrųjų, ir ką mes darysim, nes tarkim, yra ir tas plotas, tam tikri centrai, kur yra tie žmonės, tai mes kokioj lokacijoj dirbsim, irgi va šitas buvo. Nes iš tikrųjų buvo žmogiškųjų išteklių tas labai klausimas, kuris ir dabar yra, nes realiai dirbo vienas žmogus, tai aš dirbau kaip vienas žmogus, tai tiesiog ir paramą veždavai, ir veiklose dalyvavdavai, ir, pvz., jeigu būtume apsiėmę daugiau centrų kažką, tai tikrai nebūtumėm pajėgūs tiek ir kaštais, ir žmonėm. Tai va, tai toks buvo iššūkis. Ir paskui, tarkim, susirinkt, žmonės labai rotavo, buvo taip, kad jie, kai gaudavo tuos leidimus, jie išeidavo ir išeidavo, ar ne, tai tas jau, kai atsiskaitymui surinkt, tarkim, kiek buvo, tam tikras skaičius asmenų, buvo labai sunku. Tai va tos duomenų bazės tokios kaip ir konkrečios nebuvo, kurią galėtumėm valdyt, matyt, kiek ten ko reikia, kiek vaikų tiksliai yra. Yra tas skaičius, bet jis nėra aiškus, ar ne, nes jis labai skirdavosi. Tai va, tai gal tiek, kokie čia tie iššūkiai.

V: Valstybei taip pat buvo didelis iššūkis su šia situacija tvarkytis, tai gal, bendradarbiaujant su valstybinėmis institucijomis, dirbant centruose, susidarėte įspūdį, kas būtent joms buvo sudėtingiausia? Kokios buvo problematiškiausios sritys, kuriose nepavyko efektyviai susitvarkyti?

I: Aš manyčiau, tie mūsų integraciniai procesai. Nes tie žmonės atvyko be dokumentų, be jokios informacijos ir mes visiškai nu juos uždarėm ir nesuteikėm tam tikrų sąlygų, ir buvo tie procesai labai sunkūs. Tai kaip mes juos integruosim, ką mes su jais darysim? Ir pagrindinis tas požiūris, kad jie greičiau namo važiuotų, nu bet jie nevažiuos, jie ne tam čia atėjo. Tai daugiausia buvo tas klausimas ir tai, ką su jais daryti, ir kaip juos integruoti. Tai va šitas, manau, toks iššūkis. Nes labai buvo ir jeigu, tarkim, yra žmonių, ar ne, jie ten gyvena, turi jau tą leidimą kažkokį plus minus būt Lietuvos teritorijoje, bet jam nėra galimybių suteikta dirbti, nėra galimybių turėti banko sąskaitą, jis negali tokių dalykų turėt, ir čia va būdavo didžiausi iššūkiai. Ir tada išlysdavo tas, ir tam tikrų žmogaus teisių minusai, kurie yra svarbūs, ir tada, ką čia kiekviena nevyriausybinė organizacija turi daryti. Ir ir ir... Tai vat, tas žmonių integravimas gal daugiausiai tas buvo. Ir pradžioj – kur tuos žmones padėti, kai jau jų daug, ir kaip juos suskirstyti, kas kaip dirbs, kokios pagalbos reikia. Ir tada trūko, pvz., medicinos, tam tikrų darbuotojų, tam tikrose įstaigose nesulaukdavo kažkokios pagalbos, tada nu viskas vykdavo labai lėtai, nes nu tiesiog. Ir lyginant dabar Ukrainos situaciją ir kaip buvo tada, tai nu tiesiog, dabar tiems žmonėms

¹¹ įgyto išsilavinimo kryptis mokslų sričiai priskirta remiantis Mokslo ir meno sričių klasifikatoriumi (patvirtintas LR Vyriausybės 2018 m. gruodžio 19 d. nutarimu Nr. 1317); pastaba aktuali 6-9 darbo priedams

¹² informanto einamos pareigos priskirtos pareigų lygiui pagal Lietuvos profesijų klasifikatorių LPK 2012 (patvirtintas LR Ekonomikos ir inovacijų ministro 2013 m. kovo 6 d. įsakymu Nr. 4-171); pastaba aktuali 6-9 darbo priedams

viskas galima, suprantu, bet nu kitiems žmonėms tikrai buvo labai minimalūs dalykai ir ten... Medicinos atžvilgiu, ir psichologų, ir kažko, nes centruose nebūdavo... Tai vat.

V: Paminėjote, kad specialistų labai trūko. Tai kaip manote, dėl kokių priežasčių, nors tie specialistų (socialinių darbuotojų, medikų, kitų) etatai buvo numatyti, jie ilgą laiką nebuvo užpildyti? Kas lėmė tą personalo, specialistų trūkumą?

I: Nežinau, gal ten tam tikri ir tie biurokratiniai dalykai, kurie nu labai sunkiai ir lėtai juda, kažkaip, atrodo, kaip ir yra viskas, bet, nežinau. Aišku, darbuotojų atsirado, bet gal tų specialistų, kurie eitų ten dirbtų... Net nežinau, dėl kokios priežasties. Ir tų specialistų galbūt apskritai trūkumas, tarkim, nevažiuos, nedirbs vien tik tam centre. Ar ten gal nebuvo tas požiūris, kad būtent atsirastų etatas ten dirbti kažkokiu mediku. Jau paskui, kai pradėjom diskutuoti, tada atsirado toks dalykas, bet pradžioj tai buvo labai sunku, galvodavo, ar to reikia...

V: Ir toliau, na, tai turbūt taip pat susiję su tais neužpildytais etatais, kadangi esant specialistų trūkumui, labai didelis papildomas krūvis teko būtent VSAT pareigūnams. Tad kaip vertinate, kaip VSAT sekėsi su šia situacija tvarkytis ir ar ši institucija yra pakankamai kompetentinga dirbti su migrantais, prieglobsčio prašytojais tokioje situacijoje?

I: Na, iš tikrųjų tai visur buvo labai griežta politika visais atžvilgiais, aš suprantu, nes kas ateina, kas išeina. Patys darbuotojai, kitą kartą to empatiškumo trūksta, nes nu kur žmonės ateina, tarkim, su socialiniu darbu, o čia labai griežtai viskas, sakyčiau, taip, kaip kalėjime, žinai, tokiam. Nu tiesiog viskas taip griežtai, struktūruotai, aiškiai, kas atėjo, kas išėjo būtinai. Tai reikalinga ir kiekviena ta priežiūra buvo sienos apsaugos darbuotojų, kurie labai griežtai žiūrėdavo į tam tikras situacijas, į žmones. Tai va, o tie darbuotojai, kaip kad socialinis darbuotojas ar pedagogas, ar ten kiti specialistai, kurie dirbdavo, jau jie kitaip į žmogų žiūrėdavo. O čia jie labai, per griežtai kitą kartą galbūt, nes tiesiog, nu tai yra nelegalus žmogus, jis čia atvykęs nelegaliai ir turėjo būti griežta tvarka ir sužiūrėta, ir kad belekas belekur nevaikšiotų. Aš nežinau šiaip, kaip jiems sekėsi, na, procesai vyko, viskas veikė, negaliu sakyti, kad ten kažkas blogai buvo. Nu tik tam tikra yra politika, nes valstybės sienos apsauga yra tam tikra jau įstaiga, kuri jau turi vadovautis taisyklėmis, struktūra ir per daug nenuolaidžiauti ir žiūrėti, ką galima daryti kitaip, kad tvarka būtų užtikrinta.

V: O per tą laiką, na, vis tiek reikėjo Jums bendrauti su centrus prižiūrinčių įstaigų pareigūnais, darbuotojais ir dėl apsilankymų, veiklų vykdymo, tad kaip sekėsi bendradarbiauti? Ar pasitaikė atvejų, kuomet būtų jaučiamas neigiamas nusiteikimas prieš nevyriausybininkus, nenorėtų jūsų įsileisti ar pan.?

I: Ne, nebuvo tikrai, nebuvo tokių atvejų. Tiktai aišku, visada, jeigu kažkur biurokratinis, tai būtinai aiškiai konkrečiai, kas atvyksta, kada išvyksta, kodėl atvyko, ką atvežė, bet niekad nebuvo... Aišku, ten pasitaikydavo žmonėms nenuotaika ar kažkas, bet tai yra žmogiška, ir nebūdavo tokio dalyko, kad ten neįsileistų, nenorėtų. Gal kažkur užstrigdavo, ten to popieriuko kažkur nerado. Tada mes aiškinamės, kur jis užstrigo, ar tikrai rado, ar nerado, ar tas elektroninis laiškas pasiekė juos su tam tikrais žmonių vardais pavardėm, ar ne. Nes nu tikrai, žmogus atsivertęs kompiuterį sako, nematau jūsų sistemoj, nors ten... Na tada vėl skambinam, bendraujam, ir įsileidžia, surandam tą kompromisą. Aišku, jeigu jie nemato, jie tavęs ir neįsileis, kad ir ten pažymėjimą rodai ir kažką, nes jeigu yra pasakyta, kad mes turim susižymėt sistemoj, mes susižymim sistemoj, ne belekur. Tai paskui, kai su darbuotojais susipažįsti, nors ten keičiasi jie, bet aišku, ten jie, kur jie įsileisdavo, tai jie keisdavosi, ne visada prisimindavo, tai va.

7 priedas. Transkribuotas interviu Nr. 2 (nuasmeninti duomenys)

Interviu data: 2022-12-20

Pobūdis: gyvas susitikimas (*face-to-face*)

Trukmė: 1 val. 26 min

Bendra originalaus interviu įrašo transkripcijos apimtis: 10 413 žodžių

Duomenys apie informantą

Įgytas išsilavinimas: aukštasis universitetinis, socialinių mokslų sritis

Darbo patirties NVO sektoriuje trukmė: 17-ika metų

Šiuo metu atstovaujamoje NVO einamų pareigų lygis: vadovas

Interviu ištrauka

Interviu vykdytoja (V): Ir tuomet nuo 2021 m. rugpjūčio mėn. buvo priimtas sprendimas pradėti taikyti apgrėžimo politiką ir atstumti tuos žmones pasienyje. Tai kaip šį sprendimą vertinate?

Informantas (I): (*gilus atodūsis*) Kaip labai žiaurų. (*pauzė*) Nu ir vėl, jeigu tada, o kaip reikia daryt arba kokia ta alternatyva, nu tai tipo visus priimt tada, jo, ir tada aš čia... Aš manau, kad vis tiek apgrėžimo politika yra žiaurus dalykas. Iš kitos pusės, o tai ką daryt, aš tikrai irgi nepasakysiu. Nu tai atlapot ir eikit visi kas nori? Nu klausimas, ar čia taip yra teisinga, gal visgi ne. Bet tada aš manau, čia vat vėl visa ta grandininė reakcija, kad visuomenės požiūris yra labai blogas, integracijos nevyksta. Ai, nu dabar dar prisiminiau, kai po liepos mėnesio ten tuos pakeitimus padarė, taigi kažkaip taip, aš supratau, kad jie gali dirbti, bet iš principo negali, nes jiems net banko kortelių niekas nepadarys... Ta prasme, nu toks jausmas, kad padarėm „ant popieriaus“, kad nu va, ko jūs norit, viską padarėm, bet realybėje jie vis tiek neturi jokio šanso... Ir tada tu suvoki, kad... Nu toks jausmas, kad veidą bandom rodyt teisingą, kad nu va čia gi viską padarėm dabar, bet realiai vis tiek jie čia pas mus nieko negali, tai... Dabar pamiršau klausimą.

V: Klausiau apie apgrėžimo politiką.

I: Ai, nu tai jo, bet... Ir tai... Tai tikrai blogai, bet tada, reiškia, integracija pas mus nevyksta, tai tada nu, nu tada realiai pas mus į kalėjimą patenka. Arba tada su viltim, kad jie pabėgs į Vokietiją. Nu kažkoks absurdas šiaip.

V: Na ir tuomet apibendrinimui, jei paprašyčiau išskirti esmines vyriausybės, valstybinių institucijų sprendimų spragas valdant šią situaciją? Kur buvo didžiausios problemos?

I: Aš gal vis tik prie to požiūrio ir požiūrio keitimo. Nes čia... Europos Sąjunga su migrantais, nu mes, ta prasme, mes čia kaip balta varna esam. Nu jau visos šalys tiek yra pažengusios šitoj srity, o mes, kaip kokiam burbulė gyvenam ir įsivaizduojam, kad tai mūsų neliečia arba nepalies. Nors liečia, mes sakom, kad vis tiek mūsų čia nepalies. Ir iš kitos pusės, kad mes patys, kiek yra išemigravusių žmonių, tai... Ir tada tas požiūrio keitimas yra labai, nu, turbūt nuoseklus ir ilgalaikis. Bet vat aš šito iš mūsų valstybinių institucijų aš visai negirdėjau, kad būtų nu toks nuoseklus darbas keičiant visuomenės požiūrį. Aš žinau, kad tai yra labai labai sunkus dalykas, bet nu nors ką nors. Nes tokiu būdu tada visa kita po truputėlį judėtų, nes nu, tu negali visko visai suverst ant Seimo ar ten dviejų trijų ministerijų, kad čia jie kalti dabar, kad va taip va viskas yra, kad į mokyklą vaikai negali eiti ir ten visos teisės pažeistos ir taip toliau. Nes mes atsitrenkiam, kad socialiniai, tai gerai, valstybė skyrė pinigų, bet vis tiek niekas neateina dirbt. O neateina dėl to, kad toks požiūris yra ir čia reikia arba visai pasiaukojančių žmonių, kurie tada jau gal geriau eis, nežinau, kitur kažkur save aukoti. Tai va, tai va toks truputį užburtas ratas gaunasi, tai manau, kad toj va komunikacijoje tikrai galima buvo kitaip, kažkas turėjo turėt drąsos stotis ir vis dėlto būt tų žmonių pusėje ir po žingsniuką keisti, nes čia mes... Nu ji yra besitęsianti, niekur tai nedings, ir jeigu ne šitie, tai bus kiti. Tai ta prasme, nebus taip, kad čia pasibaigs.

Nepasibaigs, tik bus daugiau. Ir tada ką mes darom, kad būtų nors kiek kažkaip kitaip, tai man vat šitas va yra... Nu va, ir tada... (*atsidūsta*) Nu bet čia vėl tas pats, nes nu vėlgi, dvi ministerijos nieko nepadarys, čia savivaldybės dar tada... Nes kažkur apgyvendint, kažkur įdarbint reikia. Nu ir va tada čia. Ir tada pas mus savivaldybės kaip atskiros karalystės, ministerija, sakykim, viską teisingai gal daro ir viską, bet po to praktikoje, ten labai daug stringa. Čia ne vienintelė sritis, kur aš matau labai daug strigimų būtent savivaldybėse, tai... Tai vėl, viskas į požiūrį susiveda, nes... Iš kitos pusės, jeigu vėl plūsteltų va toks skaičius, tai nu, mes būtume geriau pasirengę, tiek nevyriausybininkai, tiek mūsų valstybė. Tik va pinigų klausimas, jis vis tiek egzistuoja, nes... Bet vėl tas pats požiūris, reiškia, nevyriausybininkai negali susirinkti tų pinigų, nes žmonės neaukvoja, nes jiems bjauri tema.

V: O kaip bendrai vertinate viešąją komunikaciją šitos krizinės situacijos atveju, kiek ir kaip buvo mūsų visuomenė informuota šiuo klausimu?

I: Nu tai manau, vėlgi, blogai, nes viskas sukosi apie neigiamus dalykus. Nu bet čia apskritai tendencija, dėl to, kad pas mus labai mėgsta neigiamus dalykus. Nu ir va tada patys sau, taip sakant.

V: O gal tuomet visgi kokios nors stipriosios savybės mūsų valstybės institucijų išryškėjo, gal kažką naudingo išmokome iš šios situacijos?

I: Jie tikrai stengėsi. Aš nesakau, kad... Nu galėjo būt dar blogiau, nu vat aš turbūt taip pasakysiu. Ir tikrai, vis tiek stengėsi, darė nu turbūt taip, kaip sugebėjo geriausiai. Aš, aš vis dėlto taip sakyčiau. Nes nėra vadovėlio šitam dalykui. Nei nevyriausybininkams, nei mums, nebuvo. Net jeigu mes ten galim tą gerąją praktiką, vis tiek mums tenka mūsų kontekste viską prisiderint, nėra visai taip, kad tu gali atsiverst vadovėlį, perskaityt, aha, va čia... Tai manau, kad bent tikrai, aš noriu tikėt, kad iš pagrindinių, kas priima sprendimus valdžios institucijose, tikrai noras buvo padėt. Nu o tada jau, taip sakant, į žmogiškuosius dalykus atsitrenki ir į tą patį požiūrį ir... Bet galėjo būti dar blogiau, taip.

V: O bendrai kaip įvertintumėte bendradarbiavimą valstybinių institucijų su NVO, ar jis buvo sklandus?

I: Jo, žinokit, mes turbūt per tą karantiną, turbūt... Nu čia abipusis yra, nes žinot, mes be valdžios, nu vat ir Ukraina tą patį parodė, nu ir mes be, ir toj kitoj migrantų, nu tai jeigu mes su SADM nedraugautumėm, tai niekas mūsų į tuos centrus neįleistų. Labai paprasta. Viskas, nebūtų jokio... Ir tada taip, tada tenka apie tam tikrus žiaurius kompromisus kalbėt, nu vat, aš nėjau viešai kalbėt. Nes nu aš tiesiog pasvėriau, tai ar aš dabar eisiu, pašūkausiu, kaip viskas blogai, bet tada tie migrantai... Liks visai be nieko, aš nesakau, kad mes ten kalnus nuvertėm, ne, nes yra dar kitos organizacijos, nu mes ne vieninteliai prie tų migrantų prisilietėm, bet mūsų yra, nu, va... (*skaičiuoja ant rankos pirštų*) Tai jeigu mes dar patys tą šaką, ant kurios sėdim, sau nukirsim, tai tada, kai apie žmogiškumą pagalvoji, tada man pasirodė, kad yra svarbiau čia ir dabar tam žmogui padėt, negu prisidėt prie to požiūrio keitimo, kuris ateis ten po gal 10 metų tiktai...

V: O kaip vertintumėte savo organizacijos veiklą šios situacijos metu? Ko išmokote, galbūt kažkur suklydote?

I: Kad man klausimas buvo kilęs, ar apskritai mes lendam į temą, kurios mes neišmanom, jeigu jau taip labai paprastai pasakyt, tai jis man tikrai buvo kilęs, kad aš sulaukiau... Kodėl mes vis dėlto einam ten iš kolegų, tas tikrai irgi buvo. Tai aš sau dėkingas(-a) už tai, kad mes nuėjom paskui žmogų. Ir kad mes ten atsidūrėm. Ir, kai atėjo Ukraina, mums ta patirtis, ir man asmeniškai, ir organizacijai, buvo neįkainojama. Nes mes nebe nuo nulio pradėjom, jau, tai vis tiek yra mokykla ir, kaip aš sakau, nėra vadovėlio šitiems dalykams, čia tiktai per praktiką gali išmokt. Ir čia visokeriopa buvo mokykla, nes ir dėl to paties bendradarbiavimo, nes ir savo, kaip bebūtų, tą poziciją ir su ministerijom sustiprinom, ir su Vyriausybe, kad nu, darėm, ką galėjom. Neturėdami šiaip resursų. Mes neturėjom nei pinigų, nei žmonių. Su Ukraina vat Tomas (*vardas pakeistas*) atėjo ir mes gavom visko, o jeigu... O ten mes neturėjom nieko. Turėjom iš tų pačių, galvot, tie patys žmonės, tie patys pinigai, ar mes galim iš kažkur kažką, ko dar paprašyt, kad padėtų ir kad mes galėtume prisidėt, tai...

8 priedas. Transkribuotas interviu Nr. 3 (nuasmeninti duomenys)

Interviu data: 2023-01-04

Pobūdis: nuotolinis vaizdo susitikimas

Trukmė: 1 val. 10 min

Bendra originalaus interviu įrašo transkripcijos apimtis: 9 419 žodžių

Duomenys apie informantą

Įgytas išsilavinimas: aukštasis universitetinis, socialinių mokslų sritis

Darbo patirties NVO sektoriuje trukmė: 6-eri metai

Šiuo metu atstovaujamoje NVO einamų pareigų lygis: specialistas

Interviu ištrauka

Interviu vykdytoja (V): Ar vykdant veiklas Jūsų minėtuose centruose, buvo pasitelkti savanoriai? Ir jeigu taip, kaip sekėsi juos pasitelkti – ar jie noriau rinkosi šią sritį ar kaip tik buvo didesnių iššūkių juos prisitraukti?

Informantas (I): Tai pradžioj, kaip ir kiekvienas naujas dalykas, tai savanorių minios, tiek ir pandemija, Covidas, dabartinė situacija vat, tai tikrai žmonių buvo labai daug. Bet tik pačioj pradžioj. Paskui jau žmonės, nu va tiesiog, ir kai susitaikai su ta situacija, ir vieni va manė, kad galbūt šitiems nereikia padėti, nes nu... Arba ateidavo vieną kartą į savanorystę, pamatydavo kartais, kokie yra žmonės ir tada savanoris sakydavo, oi, ne man. Tai pradžioj lyg ir atrodė, kad nebuvo iššūkių su savanoriais, juos apmokinant ir palydint, bet eigoje pasimatė perspektyvoj, kad tikrai yra iššūkis. Nes nu čia mes prašydavom vis tiek žmonių truputėlį įsipareigoti ilgiau, nes vis tik žmonės pripranta prie žmonių, jie pasipasakoja, pasidalina savo sunkumais ir vėl, kai ateina naujas žmogus, vėl pasidalinti jam, tai tikrai yra ganėtinai iššūkis. Tai mes ejom per organizacijos struktūrą, kadangi bendrai paėmus mūsų struktūrą yra didžioji dalis savanorių ir labai nedaug yra darbuotojų, kurie juos koordinuoja, tai laimė, kad mes turim ilgamečių savanorių, kurie ar taip, ar taip veikia, kurie daro tuos gerus darbus, tai nu pasitelkėm ir juos. Kartais tekdavo, priklausomai nuo vietos, vėlgi, Vilnius, Kaunas, Klaipėda yra labai paprasta pakviesti žmonių, kai jų yra masė, nu jų tikrai yra daug, bet kalbant apie regionus, ten kalbant, kur yra kaimiškos vietovės, kur atvykę tie migrantai pakėlė pačio miestelio populiaciją (*juokiasi*), nes tada atsirado šiaip daugiau žmonių, tai va ten tikrai susidurdavom su iššūkiu ir kartais vat savanoriai važiuodavo iš didesnio miesto jau į tą vietą, kad galėtų veikti.

V: O ar savanoriu klausimu buvo justi skirtumas tarp šios veiklos ir kitų įprastų organizacijos veiklų? Gal savanoriai noriau rinkosi šią sritį ar susidomėjimo susilaukėte iš specifinių grupių žmonių?

I: Aš manau, kad šita nebuvo pati patraukliausia. Jeigu lyginant su karu Ukrainoje, tai čia iš viso buvo masė žmonių, kurie karts nuo karto ateina ir dabar, bet jau dabar apimę, dėl to, kad jau žmonės susitaiko su ta mintim. Kadangi migrantai iš karto buvo tai, kad jie neteisėtai kerta sieną ir jie patenka į Lietuvą neteisėtu būdu, truputėlį ta žmonių reakcija tokia neigiama ji tikrai buvo. Ir kai kur net ir žiniasklaidose buvo, kad tam tikri miestai jų nenorėjo įsileisti, pačios savivaldybės į turimus savo pastatus nenorėjo prisiimti migrantų, nes pats miestelis, pačio miesto žmonės priešinosi ir tikrai buvo kalbų, kad ar tai jie ten pabėgs, apvogės, išdaužys langus, ten, nežinau, išprievartaus moteris, kad tikrai nu labai baisių dalykų pasakojo. Ir tada mes vykdavom kalbėtis su bendruomenėm ir klausti, kas yra, ar nors vienas čia atvykęs migrantas padarė taip, ar nu tiesiog... Ir čia net buvo, dabar tiktai nepamenu vietų, kažkokioj mokykloj buvo išdaužtas langas ir iš karto apkaltino migrantus, bet paskui paaiškėjo, kad tiesiog vietinis vaikas metė akmenį ir vat išdaužė langą, ir jau iškart migrantai buvo linčiuojami. Tai vat regionuose, truputį kaimiškose vietovėse tai tas toks, neigiama ta emocija jautėsi kur kas daugiau negu didmiesčiuose. Bet nu va sakau, pavieniai žmonės, kurie tikrai norėjo, nes jie, pvz., ar studijavo kažką, jiems tiesiog buvo įdomu prisiliesti prie šitos žmonių grupės.

V: O kaip jums sekėsi su parama šiuo klausimu? Ar jautėte išaugusį arba priešingai, sumažėjusį, tiek fizinių, tiek juridinių asmenų norą paremti? Arba gal specifiškai ėmėtės iniciatyvų surinkti lėšas šiai veiklai?

I: Specifiškai ėmėtės ir kvietėm žmones būtent aukoti ir padėti šitai grupei. Kad kažkokių bendrai aukotojų atsirado daugiau ties šita krize tai tikrai nepasakyčiau. Ką mes patys nuolat irgi darom, jeigu reikėdavo kažkokių tai X dalykų kaip pavyzdys, tai arba mes iš vidinių resursų pirkdavom, arba tiesiog kreipdavomės į konkrečias, į prekybos centrus su konkrečiais prašymais. Tai viena, kad jeigu mes turėdavom kažkokią tai konkrečią istoriją apie to žmogaus situaciją ir pan., tai tada žmonės tikrai labiau sujautrėja ir labiau, noriau padeda, bet jeigu bendrai, padėkit migrantams, tai šitas tiesiog neveikia ir nu tikrai neišaugo skaičius.

V: Ir tuomet jau taip dabar žvelgiant atgal, kokie buvo jūsų organizacijai didžiausi iššūkiai veikiant šitoje srityje, kokios buvo didžiausios problemos?

I: Greičiausiai turbūt buvo ta nežinomybė, nes ir tiems žmonėms labai daug nežinomybės, ir tada mes ateinam su tokiu tikslu, kad jiems nu vat padėti kažkaip, nuraminti ir kartu su jais išbūti tą laiką, ir kai pats nežinai to atsakymo, tai tada labai turbūt sudėtinga nu žmogiškai šitoj vietoj. Dėl to, kad valstybė nu vat pati sprendė ir vienu situacijos buvo labai paprastos, nu jeigu žmogus sutiko savanoriškai grįžti į savo šalį, jam ten sumokėjo pinigėlius, jisai grįžo – fainai, paprasta. Kiti žmonės, kurių, pvz., Irakas nenorėjo išileisti, nu tiesiog prezidentas šalies pasakė, kad neįsileis atgal žmonių ir jeigu žmonės išvažiavo, vadinasi, nenori grįžti ir tada nu vat, ir kaip jiems tame būti, kai jie žino, kad jų šalis jų nepriima, jie čia likti galės turbūt tikrai laikiną laikotarpį, tai šitas turbūt buvo sudėtingas momentas ir lig šiolei. Ir kas tik neseniai pasitvirtino, kada čia priėmė tą įstatymą, kad jie dirbti gali, nu vat pagal naują įstatymą, kad jie Lietuvoje gali būti penkis metus, gali dirbti ir tada po penkių metų jie greičiausiai vis tiek turės grįžti į savo šalį, bet čia buvo labai daug svarstymų ir Vyriausybės ta nuostata, jina nenorėjo leisti, kad jie aplamai Lietuvoje galėtų dirbti, bet tada nu vat ir NVO sektorius kalbėjo, tai kaip jūs leidžiat žmonėms būti penkis metus, tai iš ko jie bus, nes valstybė juos privalo išlaikyti. Arba tada nevyriausybinis sektorius taipogi turi prie to prisidėti, bet kokių resursų reikia mesti, tai nu tiesiog. Tai fainai, kad galiausiai tas sprendimas buvo priimtas, kad jie gali dirbti ir gali susitaupyti pinigų, kad grįžti į savo šalį, kad galėtų kažkaip mėgint keliauti toliau.

9 priedas. Transkribuotas interviu Nr. 4 (nuasmeninti duomenys)

Interviu data: 2023-01-05

Pobūdis: gyvas susitikimas (*face-to-face*)

Trukmė: 0 val. 58 min

Bendra originalaus interviu įrašo transkripcijos apimtis: 7 816 žodžių

Duomenys apie informantą

Įgytas išsilavinimas: aukštasis universitetinis, socialinių mokslų sritis

Darbo patirties NVO sektoriuje trukmė: 16-ika metų

Šiuo metu atstovaujamoje NVO einamų pareigų lygis: vadovas

Interviu ištrauka

Interviu vykdytoja (V): Kaip vertinate migrantų apgyvendinimo sprendimus, pvz., iš palapinių ir užkardų perkelti į buvusius pataisos namus? Ir tas specifines parinktas lokacijas?

Informantas (I): Tai mes, kadangi turėjom galimybę ir vieną, ir kitą vietą aplankyti dar iki to, nes kaip tik taip susiklostė visgi, kad nusprendė vienu atveju dėl Kybartų VRM ir kitu atveju SADM dėl Naujininkų, jie visgi leido mums apžiūrėti prieš tai, nu ir žodžiu, tokį *premonitoring* padaryti, kol dar žmonės negyveno. Tai mūsų išvados dėl Kybartų buvo, kad tai netinkama vieta apgyvendinimui. Bet, nu kaip visada yra, ir valstybės institucijos tą pabrėžė, ir aš tą irgi pasakysiu, kadangi tie žmonės, kurie atsirado Kybartuose, atsirado iš Rūdninkų, tai nebuvo nieko blogiau kaip Rūdninkai. Ir šitoj vietoj tie sprendimai tokie truputį buvo, tai ar geriau tada Rūdninkuose palikt? Nu tai ne geriau. Rūdninkai buvo pati blogiausia *ever* vieta, kurioje vyko labai daug blogų dalykų. Nu tai tada jau žinai, su kuo lyginsim, gavosi situacija. Bet mes tuo metu rašėm, kad *okay* kaip laikinas sprendimas, bet tikrai kaip laikinas ir tikrai dar ten *dafiga* reikia visko padaryti, kad ten būtų patenkinamos bent tos sąlygos. Tai va, taip buvo su Kybartais. Su Naujininkais mes irgi sudarėm krūvą dalykų, kurie neatitiko tuo metu standartų, bet Naujininkai nuo pat pradžių pradėjo stipriai remontuoti ir keisti tas patalpas, kad ten maksimaliai atitiktų tuos standartus. Ir jie labai ilgą laiką visgi nekėlė tų žmonių, kol tuos remontus tenai darė. Nu nebuvo taip, kad sukeliame ten velniai žino kiek. Tai tas irgi turėjo įtakos tam žmonių judėjimui. Ir tada tu suvoki, kad va, prirašėi, kaip čia standartus neatitinka, tai tada žmonės visi laukia visokiose užkardose, ten velniai žino kokiom sąlygom gyvena, nes Naujininkai dabar tvarkosi savo patalpėse (*juokiasi*), žinai. Tai va. Tai patys Naujininkai kaip taškas ir vieta, tai ji nėra bloga, ta prasme, nėra blogai Vilniuje turėti tašką, kur žmonės gyvena, nes tada visos kitos galimybės, žinai, ypatingai jiems išeinant ir turint judėjimo laisvę, atsiranda. Ir ten pagerinimų buvo labai nemažai padaryta pačioje Naujininkų toj stovykloj, tuose buvusiuose nakvynės namuose, ir patalpos buvo gana neblogai pagerintos. Gal šitų vat Ruklos, Naujininkų stovyklų kitas ypatumas buvo tas, kad jie iš karto samdė daug personalo ir kažkaip ten to personalo pas juos atsirado, ta prasme, papildomo. O kai jau personalas yra ir personalas kažkiek reaguoja, nu tai visai kitaip žmonės išsveria ir sąlygas. Blogiausia, kai išvis nėra jokio personalo ir net nėra kam tą nusiskundimą pasakyti.

V: Tuomet dar kaip vertintumėte migrantų informavimą? Kadangi galima rasti nemažai viešos informacijos, kad jiems patiems labai trūko informacijos visais klausimais, nuo jų statuso, perkėlimo sprendimų ir panašiai.

I: Tai neinformavimas tai irgi buvo atgrasymo politikos dalis, visiškai. Nu kitaip nepavadinsi. Ta prasme, ir tas buvo daroma sąmoningai. Tai mums ilgą laiką buvo sakoma, kad išvis negalima žmonėms nieko sakyti. Bet mes tęsėm savo teises konsultacijas, kai kurias jas darydavom grupines, tikrai tiek, kad pats reguliavimas ten tuo metu buvo irgi baisiai neaiškus, nes mes visi nežinojom iki metų galo, kas bus nuo naujų metų. Tada visi nežinojo. Nu ta prasme, kad kartais tas ir teisininkas, nepaisant to, kad jis reguliariai atvyksta į stovyklą, jo labai ribotos galimybės kažką žmogui pasakyti dėl to, kad nėra aiški *policy*, kaip toliau bus. Antras dalykas

dėl to, kad tu neturi pats prieigos prie individualios žmogaus situacijos, o žmogus pats nebūtinai turi visus dokumentus. Tai ką tu jam gali pasakyti – tu prisakysi, kad gali būti taip, bet gali būti taip, bet dar gali būti taip ir gali būti taip, bet tas žmogus vis tiek lieka nežinij. Nes tų atvejų yra tiesiog per daug, kaip gali būti. Bet aš manau, kad tai buvo daroma sąmoningai. Ta prasme, sąmoningai ribojamas informacijos pateikimas, o informacijos nebuvimas, neapibrėžtumas, nu jisai iš viso, stogas važiuoja, jeigu... Tu jau geriau žinai kažkokį blogą elementą negu kad išvis nežinai, kaip yra. O tas informacijos trūkumas, jis buvo bent pusę metų tai tikrai. Pusę metų tai drąsiai, galima sakyti, kad absoliučiai normalios informacijos žmonės nežinojo. Nuo to, koks čia jų statusas, nei kaip tos bylos nagrinėjamos, nei kas jas nagrinėja, nei kas ten vyksta ir t. t.

V: Šiek tiek prieš tai jau užsiminėt apie viešąją komunikaciją, tai kaip bendrai vertintumėte mūsų valstybinę komunikaciją šituo klausimu? Ir kaip mūsų visuomenė buvo informuota apie šių migrantų situaciją?

I: Jo, tai aš jau truputiuką minėjau, kad tas pasirinktas naratyvas buvo labai susaugumizuotas. Ir labiausiai gal krito į akis, iš tos jau prieglobsčio teisės žiūrint, kad labai anksti pradėjo kalbėti apie tai, kad čia nėra prieglobsčio prašytojai, kas šiaip išvis yra neatsakinga, nes tu tų prieglobsčio prašymų neišnagrinėjai, nei tu žinai. Nu gerai, gali paskui ten, nežinau, metų pabaigoj pasakyti va, kiek atmetėm prieglobsčio prašymų, nu bet tai tada visada yra argumentas, o tai kokias procedūras darėt. Bet tas naratyvas toks sauguminis... Nes kas man buvo signalas, kad tai turi poveikį ir tai turi blogą poveikį visuomenei, tai du dalykai. Vienas dalykas, kad kai buvo pradėta ieškoti, kur apgyvendinti žmones, visos bendruomenės tam priešinosi, nes mes irgi dalyvaudavom kartais tuose bendruomenių susitikimuose, tai jeigu iki tol, ypatingai mažesnių miestelių bendruomenėse, galėdavai girdėti, kad jie bijo musulmonų, islamas čia neaišku kaip čia kas, žinai, nu tokie religiniai, etniniai kažkokie dalykai, tai dabar visiems buvo – pablogės kriminogeninė situacija. Ir tu galvoji, bet šitas argumentas atėjo dėl ko? Dėl to, kad labai buvo kalbama apie tai, kaip čia, nežinau, vos ne Lukaškos parengti kariai ateina į Lietuvą. Tai šitas vienas buvo iš tų signalų, kad blogai. Nu ir antras aišku, kai buvo padaryta ta visuomenės apklausa nuostatų, tai tos nuostatos irgi yra stipriai pablogėję, vėl grįžę į kokį ten 2016-2017 m. lygį, kai tuo metu irgi buvo labai užaktualizuota tema pabėgėlių ir nuostatos buvo labiau nepalankios negu palankios. Tai mes va dabar grįžom vėl į tą patį, nors *in between*, tos nuostatos buvo pradėję gerėti užsieniečių atžvilgiu Lietuvoj. Ir musulmonų atžvilgiu buvo pradėję gerėti ir t. t. Tai mes dabar tiesiog va po visos 2021 m. patirties vėl grįžom į tą lygį, kur nenorim mes nei pabėgėlių, nei musulmonų, nei, žodžiu, nieko.